

Selvitys lasten vertaissuhdeväkivallasta lastensuojelun sijaishuollossa

Eeva Mononen, Johanna Barkman,
Anu Flinck & Johanna Liukkonen
Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke, Pesäpuu ry

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Toimintamme perustuu vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia. Pesäpuun materiaalit tunnistaa rekisteröidystä tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®. Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2025 Pesäpuu ry
All rights reserved

Eeva Mononen, Johanna Barkman,
Anu Flinck & Johanna Liukkonen
Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke, Pesäpuu ry
Taitto: Anu Flinck
Kuvitus: Sara Helfenstein
Kustantaja: Pesäpuu ry
ISBN: 978-952-7208-97-7

www.pesapuu.fi

LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYHTEISÖ

Tiivistelmä

Selvitys lasten vertaissuhdeväkivallasta lastensuojelun sijaishuollossa

Eeva Mononen, Johanna Barkman, Anu Flinck & Johanna Liukkonen

Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke, Pesäpuu ry

2025

Selvityksessä tarkastellaan lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaa vertaissuhdeväkivaltaa eli lasten keskinäistä väkivaltaa kysely- ja keskusteluaineistoihin pohjautuen. Vaikka tiedetään, että kaikki sijaishuollossa asuvat lapset eivät koe väkivaltaa sijaishuollon aikana, tulosten mukaan väkivalta on huolestuttavan yleistä sijaishuollon aikaisissa vertaissuhteissa. Selvityksen toivotaan auttavan sijaishuollossa työskenteleviä ja toimivia aikuisia tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään vertaissuhdeväkivaltaa sekä puuttumaan siihen ajoissa tarvittavalla tavalla.

Tulokset osoittavat, että vertaissuhdeväkivallan ilmiön taustalla on lukuisia, monen tasoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miksi lapsen tekemä väkivalta toista samassa sijaishuoltopaikassa asuvaa lasta kohtaan mahdollistuu. Sijaishuoltoa on mahdollista kehittää turvallisemmaksi vahvistamalla trauma- ja väkivaltatietoisuutta, puuttumalla rakenteellisiin epäkohtiin sekä huomioimalla sijaishuollon lapsikohtaisessa valvonnassa ja lasta koskevista suunnitelmissa lasten keskinäiset suhteet ja niissä tapahtuva väkivalta. Lisäksi jokaiselle sijaishuollossa asuvalle lapselle olisi tärkeää laatia henkilökohtainen turvasuunnitelma, jonka avulla lapsi tulee tietoiseksi siitä, mitä hän voi tehdä kohdatessaan väkivaltaa tai toimiessaan itse väkivaltaisesti.

Selvitys edustaa enemmän laitoshoidoa sen ollessa yliedustettuina aineistoissa. Perhehoidossa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta voi olla erilaista kuin laitoshoidossa tapahtuva, ja sen ilmenemismuotojen tutkiminen auttaisi kehittämään kohdennettuja tukitoimia sekä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Perhehoidossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan tuleekin jatkossa kiinnittää erityistä huomiota.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, vertaissuhdeväkivalta, lasten välinen väkivalta

Kiitokset

Lämmin kiitos jokaiselle kyselyyn vastanneelle ja keskusteluun osallistuneelle siitä, että jaoitte kokemuksianne. Kiitos vertais- ja kehittäjäryhmä Supertyypeille sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kyselyn testaamisesta ja kommentoimisesta ja Sara Helfensteinille kuvitusten tekemisestä. Kiitos teille kaikille, jotka tavalla tai toisella autoitte tämän selvitystyön eri vaiheissa. Kaikkia tahoja ei ole mahdollista kiittää erikseen nimeltä, mutta teidän jokaisen panos on ollut tärkeä.

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Tiedonkeruu, aineistot ja analyysi	10
2.1	Kyselyt	11
2.2	Yksilö- ja ryhmäkeskustelut	15
2.3	Analysointi, raportointi ja luotettavuus	17
3	Osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset	20
3.1	Kokemukset osallisuudesta ja turvallisuudesta sijaishuollossa	21
3.2	Kokemukset vertaissuhdeväkivallan ilmiöstä sijaishuollossa	23
4	Vertaissuhdeväkivallan kokemukset	25
4.1	Henkinen vertaissuhdeväkivalta	26
4.2	Fyysinen vertaissuhdeväkivalta	28
4.3	Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta	30
4.4	Seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta	31
4.5	Muu vertaissuhdeväkivalta	33
5	Tekijät, kohteet ja paikat	35
5.1	Vertaissuhdeväkivallan tekijät	36
5.2	Vertaissuhdeväkivallan kohteet	36
5.3	Paikat, joissa vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuu	37
6	Syyt vertaissuhdeväkivallan taustalla	41
6.1	Sijaishuoltoipaikkaan ja sijaishuoltojärjestelmään liittyvät tekijät	42
6.2	Lapsen yksilölliset tekijät	48
7	Kertominen ja avun saaminen	55
7.1	Kenelle on kerrottu ja keneltä on saatu apua	56
7.2	Aikuisten reagoitavat kertomiseen	58
7.3	Syyt kertomatta jättämiselle	59
8	Seuraukset ja vaikutukset	62
8.1	Vertaissuhdeväkivallan seuraukset	63
8.2	Vertaissuhdeväkivallan vaikutukset	65
9	Osaaminen	67
9.1	Tunnistaminen	68
9.2	Puuttuminen	69
9.3	Osaamistarpeet	70
10	Ennaltaehkäisy ja ratkaisukeinot	72
10.1	Rakenteelliset tekijät	73
10.2	Lapsiryhmän kokoonpano ja ryhmädynamiikka	77
10.3	Ennakointi ja puuttuminen	80
10.4	Säännöt ja seuraamukset	84
10.5	Läsnäolo ja lapsen kohtaaminen	88

11	Perhehoito	101
11.1	Mikä on normaalia ja mikä väkivaltaa	102
11.2	Perheen kokoonpano	103
11.3	Tunteet	104
11.4	Lupa puhua ja paikkoja puhua	109
11.5	Kaikki tarvitsevat huomiota, tukea ja tietoa	111
11.6	Sosiaalityöntekijän rooli	113
12	Johtopäätökset ja suositukset	116
12.1	Suositus 1: Vahvistetaan trauma- ja väkivaltatietoisuutta ja rakennetaan rauhaa	117
12.2	Suositus 2: Puututaan rakenteellisiin tekijöihin osana vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyä	120
12.3	Suositus 3: Huomioidaan lasten keskinäiset suhteet valvonnassa ja lasta koskevissa suunnitelmissa	122
12.4	Suositus 4: Laaditaan lapsikohtainen turvasuunnitelma	123
12.5	Suositus 5: Kiinnitetään erityistä huomiota perhehoitoon	123
12.6	Lopuksi	124
13	Lähteet	126

1

Johdanto

1 Johdanto

Lapsilla, jotka asuvat lastensuojelun sijaishuollossa, on muihin ikätovereihinsa verrattuna monikertainen riski joutua väkivallan uhreiksi ja tekijöiksi sekä altistua sille. Sijaishuollossa asuvat lapset voivat kokea väkivaltaa monissa eri ympäristöissä, useiden henkilöiden taholta. Väkivaltakokemukset voivat alkaa syntymäperheessä ja jatkua edelleen sijaishuollossa. Turvattomista olosuhteista sijaishuoltoon sijoitettu lapsi voi joutua kokemaan väkivaltaa paitsi sijaishuoltopaikan aikuisten myös sijaishuoltopaikassa asuvien toisten lasten taholta.

Tässä selvityksessä keskiössä on sijaishuollossa ilmenevä lasten välinen väkivalta eli vertaissuhdeväkivalta. Vertaissuhdeväkivallalla tarkoitetaan samassa sijaishuoltopaikassa – sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa – asuvien alaikäisten lasten ja nuorten välisissä vertaissuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Vertaissuhdeväkivalta ymmärretään selvityksessä hyvin laajaksi käsitteeksi, joka pitää sisällään kaikki lasten vertaissuhteissa tapahtuvat väkivallan, hyväksikäytön ja kiusaamisen erilaiset muodot ja niiden vakavuusasteet.

Vertaisuuden voidaan ajatella muodostuvan joko samankaltaisesta kokemustaustasta tai lasten kohdalla samasta ikä- tai kehitystasosta (esim. Salmivalli 2005, 15). Siihen saatetaan myös sisällyttää ajatus tasavertaisesta suhteesta. Sijaishuollossa asuvat lapset eivät ole homogeeninen ryhmä, mutta tässä selvityksessä vertaisuus liitetään ennen kaikkea samassa sijaishuoltopaikassa asumiseen. Perhehoidossa myös sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut lapset voivat olla vertaissuhdeväkivallan osapuolina. Vertaissuhde ei tässä selvityksessä tarkoita, että lapset olisivat välttämättä keskenään tasavertaisessa asemassa, vaan heidän keskinäisissä suhteissaan voi olla erilaisia ja muuttuviakin valta-asetelmia.

Vertaissuhdeväkivaltaan linkittyvät institutionaalisen väkivallan, laitospväkivallan ja lähisuhdeväkivallan käsitteet. Institutionaalisella väkivallalla tarkoitetaan yleisesti sijaishuollossa tapahtuvaa lapseen kohdistuvaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua. Institutionaalinen väkivalta jakautuu sijaishuollon muodon mukaan siten, että lastensuojelulaitoksissa ja ammatillisissa perhekodeissa lapsen kokemaa väkivaltaa kuvataan laitospväkivallaksi, kun taas perhehoidossa vastaava käsite on lähisuhdeväkivalta. Näiden yhtenä muotona on sijaishuollossa tapahtuva lasten välinen väkivalta. (Eriksson ym. 2023b, 22–23.) Lisäksi vertaissuhdeväkivallan käsitteeseen linkittyvät sisarusväkivallan (vrt. Huovinen 2022; Yli-Kivistö 2020) ja seurustelusuhdeväkivallan (vrt. Isotalo 2023, 9) käsitteet. Biologiset sisarukset voivat asua samassa sijaishuoltopaikassa ja heidän välillään tapahtuva väkivalta voidaan kuvata sisarusväkivallana. Sijaishuollossa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta voi olla myös nuorten parisuhteissa tapahtuvaa, jolloin voidaan puhua seurustelusuhdeväkivallasta.

Sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta on vain vähän kotimaista tietoa, vaikka olemassa olevan tutkimuksen mukaan se on huolestuttavan yleistä (Mononen ym. 2021; Koivula ym. 2021; Eriksson & Korhonen 2022a; Eriksson ym. 2023b, 55–58; ks. myös Hytönen ym. 2016). Saatavilla ei ole riittävän kattavaa ja eri näkökulmat huomioivaa kokemuksellista, ammatillista ja tutkimuksellista tietoa vertaissuhdeväkivallan muodoista, laajuudesta ja

vaikutuksista. Uhrikokemusten lisäksi ei ole selvitetty lainkaan vertaissuhdeväkivallan tekijöiden tai vertaissuhdeväkivallalle altistujien kokemuksia, eikä lasten sijaistraumatisoitumista. Myöskään sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen lasten vertaissuhdeväkivaltakokemuksista ei ole riittävää käsitystä. Tietoa tarvitaan lisää, sillä vertaissuhdeväkivallan uhrina tai tekijänä oleminen, sen näkeminen ja jatkuvan uhan kanssa eläminen vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä, jopa yhtä paljon kuin huostaanoton perusteina olevat vaaratekijät (Korhonen 2023, 11). Kaikki vuodet, jotka lapsi joutuu elämään väkivaltaisessa ympäristössä, ovat suuri riski hänen terveydelleen ja hyvinvoinnilleen (WHO 2020, 17–18).

Tämän selvityksen tavoitteena on paikata osaltaan tiedon vajeita ja luoda tilannekuvaa sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta. Selvitystä varten ilmiöstä kerättiin tietoa syksyllä 2023 kyselyiden sekä yksilö- ja ryhmäkeskusteluiden muodossa sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta nuorilta, sijaisperheiden biologisilta ja adoptoiduilta nuorilta, sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten läheisiltä sekä sijaishuollon ammattilaisilta ja toimijoilta. Vastauksia saatiin yhteensä 315. Selvityksen toivotaan osaltaan auttavan sijaishuollossa työskenteleviä ja toimivia aikuisia tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään vertaissuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, puuttumaan siihen ajoissa tarvittavalla tavalla sekä auttamaan kaikkia niitä lapsia ja nuoria, jotka sitä kokevat ja tekevät sekä sille altistuvat.

Selvitys on tehty osana Pesäpuu ry:n Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanketta (2023–2025), jossa tavoitteena on luoda keinoja traumatietoiseen konfliktin käsittelyyn lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan. Hankkeessa tuotetaan tilannekuva sijaishuollossa ilmenevästä vertaissuhdeväkivallasta sekä luodaan keinoja siihen puuttumiseksi ja sen ennaltaehkäisemiseksi. Hankkeen visiona on, että jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön. Hanketta rahoittaa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA).

2

Tiedonkeruu, aineistot ja analyysi

2 Tiedonkeruu, aineistot ja analyysi

2.1 Kyselyt

Kohderyhmät

Tiedonkeruu sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta käynnistyi syksyllä 2023 Vertaissuhdeväkivalta sijaishuollossa -kyselyiden muodossa. Kyselyihin kerättiin vastauksia viideltä kohderyhmältä:

- 1) 15–29-vuotiailta sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta nuorilta
- 2) 15–29-vuotiailta sijaisperheiden biologisilta ja adoptoiduilta nuorilta
- 3) sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten läheisiltä
- 4) sijaishuollon ammattilaisilta ja toimijoilta
- 5) muilta ammattilaisilta, jotka työssään ovat sijaishuollossa tapahtuvan vertaissuhdeväkivallan kanssa kosketuksissa.

Aineiston keruu

Kyselyt toteutettiin sähköisesti Webropol-alustalla 24.8.–31.12.2023 välisenä aikana. Jokaiselle kohderyhmälle oli oma kyselylomakkeensa. Kyselyt sisälsivät kohderyhmäkohtaisia kysymyksiä ja kaikille kohderyhmille yhteisiä kysymyksiä. Kohderyhmästä riippuen kyselyssä oli 24–32 kysymystä. Kaikissa kyselyissä oli strukturoituja kysymyksiä kuten monivalinta- ja asteikkokysymyksiä sekä niistä erillisiä avoimia kysymyksiä. Suostumuksen antaminen ja taustatietokysymykset olivat pakollisia vastattavia. Vastaajilta ei kysytty suoria henkilötietoja. Sijaishuollon ammattilaisten ja toimijoiden kyselyssä niiltä vastaajilta, jotka ilmoittivat nykyiseksi tehtäväkseen perhehoitaja¹ tai perhehoitajan sijainen ei kysytty nykyisestä työnantajasta. Lisäksi vastaajia pyydettiin jättämään itse tietyt kysymykset välistä ja siirtymään kyselylomakkeella seuraavaan kohtaan, jos vastasi vertaissuhdeväkivallan muotoja koskevaan kysymykseen kaikilta osin, ettei ole koskaan kokenut, tehnyt tai nähnyt tai ei ole koskaan saanut tietoonsa mitään kyseisistä muodoista. Muilta osin kaikille vastaajille kysymykset olivat samat kohderyhmäkohtaisesti.

Kysymysten laadinnassa hyödynnettiin kansainvälistä ja kotimaista kirjallisuutta sekä Pesäpuu ry:ssä kertynyttä sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten, nuorten ja aikuisten kokemustietoa. Empatiaa koskevassa kysymyksessä (7. kysymys sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten lomakkeella ja 11. kysymys sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten lomakkeella) hyödynnettiin soveltuvin osin empatian eri osa-alueita mittaavaa Interpersonal Reactivity Index (IRI) -itsearviointikyselyä (Davis 1980). Lisäksi kysymystenasettelussa ja/tai vastausvaihtoehdoissa hyödynnettiin osittain Kysy ja kuuntele -hankkeen nuorten kyselylomaketta (THL 2023), Lapsiuhritutkimuksen yhdeksäsluokkalaisten kyselylomaketta vuodelta 2022 (Mielityinen ym. 2023) sekä Kouluterveyskyselyn kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten kyselylomaketta vuodelta 2019 (THL 2024). Kyselylomakkeita testattiin eri kohderyhmillä ja muokattiin saadun palautteen perusteella.

¹ Kyselylomakkeessa käytetään termiä sijaisvanhempi, mutta tässä raportissa käytetään termiä perhehoitaja.

Kyselyt koostuivat seuraavista teemoista:

- Taustatiedot (esim. sukupuoli, ikä, sijaishuollon kokemus vuosina, nykyinen työtehtävä)
- Vertaissuhdeväkivallan kokemukset ja niiden yleisyys
- Vertaissuhdeväkivallan tekijät, kohteet ja paikat
- Syyt vertaissuhdeväkivallan taustalla
- Vertaissuhdeväkivallasta kertominen ja avun saaminen
- Vertaissuhdeväkivallan seuraukset ja vaikutukset
- Aikuisten osaaminen vertaissuhdeväkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa
- Vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja ratkaisukeinot
- Osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset sijaishuollossa

Kyselylomakkeet löydät kokonaisuudessaan [tästä linkistä](#) tai QR-koodin kautta.

Turvallisuus ja eettisyys

Kyselylomakkeita laatiessa tiedostettiin, että kyselyiden väkivaltateema saattaa herättää traumaattisia muistoja ja vaikeita tunteita vastaajissa. Vastaajien psyykkisestä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista pyrittiin pitämään mahdollisimman hyvää huolta. Eettisyyden varmistamiseksi konsultoitiin Nuoriso- ja lapsuudentutkimusseuran tutkimuseettistä toimikuntaa. Toimikunnan lausunnossa arvostettiin kyselyiden vahvaa eettisyyttä liittyen kysymysten asetteluun sekä sensitiiviseen ja haittoja ehkäisevään lähestymistapaan.

Psyykinen turvallisuus huomioitiin erityisesti sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten sekä sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten kyselyissä ja niiden esitteissä. Esitteissä ja kyselyiden alussa oli sisältövaroitukset, joissa kerrottiin, että kyselyyn vastaaminen saattaa herättää vaikeita tunteita. Kyselyiden alussa ja lopussa oli ohjeita, miten rauhoittaa itseä ennen kyselyä, kyselyn aikana ja sen jälkeen, tai mistä voi saada tukea, jos oma-apukeinot eivät ole riittäviä. Vastaamisen pystyi jättämään kesken, tallentamaan ja jatkamaan vastaamista myöhemmin. Puolivälissä kysyttiin erikseen, haluaako vastaaja jatkaa kyselyyn vastaamista. Mikäli ei halunnut jatkaa, oli kuitenkin mahdollisuus lähettää siihen mennessä antamansa vastaukset kyselyaineistoon niin halutessaan. Lopussa vastaajaa pyydettiin palauttamaan mieleen positiivisia asioita sijaishuollon tai sijaissaruuden ajalta. Myös läheisten kyselyn alussa oli sisältövaroitukset sekä keinoja itsen rauhoittamiseen.

Vastaajien rekrytointi

Kyselyille luotiin avoimet linkit, joita jaettiin Pesäpuu ry:n internet-sivuilla, sosiaalisen median kanavissa ja uutiskirjeessä. Kyselyihin pystyi vastaamaan kuka tahansa, joka katsoi kuuluvansa kohderyhmään. Lisäksi kyselyesitteitä jaettiin kohdennetusti Pesäpuu ry:n Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeen yhteistyökumppanien verkostoihin, hyvinvointialueille, sijaishuollon toimijoille ja lastensuojelun kehittäjäryhmille. Kyselyitä mainostettiin myös Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä ja Perhehoidon päivillä sekä Facebookissa sosiaalityöntekijöiden ja sionomien uraverkostoissa. Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten tavoittamiseksi tehtiin TikTok-sossujen (2025) kanssa yhteistyössä kyselyä mainostava video, jonka TikTok-sossut julkaisivat omalla TikTok-tilillään.

Vastaajien kuvailu

Taulukossa 1 on esiteltyä kyselyiden vastaajamäärät kohderyhmittäin. Kyselyihin vastasi yhteensä 295 henkilöä, joista 16 ei antanut suostumusta tietojen tallentamiseen. Analysoitavia vastauksia saatiin siis yhteensä 279 henkilöltä. Eniten vastauksia saatiin sijaishuollon ammattilaisilta ja toimijoilta sekä sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta nuorilta. Muiden kohderyhmien vastaajamäärät jäivät vähäisiksi, minkä vuoksi niistä aineistoista ei raportoida taustatietoja tai määrällisiä tuloksia, vaan raportoidaan ainoastaan avoimiin kysymyksiin kirjoitetut vastaukset. Muilta osin jokainen vastaus analysoitiin.

Taulukko 1. Kyselyiden vastaajamäärät kohderyhmittäin.

Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret	80
Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret	11
Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten läheiset	13
Sijaishuollon ammattilaiset ja toimijat	170
Muut ammattilaiset	5
Yhteensä	279

Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kyselyyn vastanneista suurin osa oli naisia (81%). Lähes puolet nuorista oli 15–17-vuotiaita (43%). 33 prosenttia oli 18–20-vuotiaita ja 21 prosenttia 21–29-vuotiaita nuoria. Nuorilta kysyttiin, missä sijaishuoltopaikoissa he ovat elämänsä aikana asuneet. Perhehoidon osalta oli eroteltu läheissijaisperheessä asuneet ja laitoshoidon osalta koulukodissa asuneet. Suurin osa nuorista oli asunut lastensuojelulaitoksessa, kuten vastaanottoyksikössä, lastenkodissa, nuorisokodissa tai pienryhmäkodissa (85%). Seuraavaksi yleisimmät sijaishuollon muodot olivat sijaisperhe (35%) ja perhekoti (28%). Koulukodeissa ja läheissijaisperheissä asuneita oli vähiten. Nuorista 42 prosenttia oli asunut kahdessa tai kolmessa sijaishuoltopaikassa. 29 prosenttia oli asunut neljässä tai viidessä sijaishuoltopaikassa ja 22 prosenttia yhdessä sijaishuoltopaikassa. Pieni osa oli asunut kuudessa tai useammassa sijaishuoltopaikassa. Nuorista suurin osa oli asunut joko 1–3 vuotta (26%) tai 4–6 vuotta (26%) sijaishuollossa. 22 prosentilla nuorista sijoituksen kesto oli alle vuoden ja 19 prosenttia oli asunut sijaishuollossa kymmenen vuotta tai kauemmin. 7–9 vuotta sijaishuollossa asuneita oli kuusi prosenttia ja yksi prosentti vastaajista ei muistanut tai tiennyt, miten kauan oli asunut sijaishuollossa.

Sijaishuollon ammattilaisten ja toimijoiden kyselyyn vastanneista lähes kaikki olivat naisia (93%). Vastaajien ikä osui suurimmaksi osaksi 26–55 ikävuoden välille: 33 prosenttia oli 26–35-vuotiaita, 29 prosenttia 36–45-vuotiaita ja 22 prosenttia oli 46–55-vuotiaita. Muiden ikäryhmien osalta vastaajamäärät jäivät vähäisemmiksi. Vastanneista 52 prosenttia oli sosionomeja (AMK), 13 prosenttia lähihoitajia, kahdeksan prosenttia sosionomeja (YAMK) ja seitsemän prosenttia sairaanhoitajia. Muiden koulutusten osalta vastaajamäärät jäivät

suhteellisen vähäisiksi. Vastaajista suurin osa, 78 prosenttia työskenteli lastensuojelulaitoksessa jossakin työtehtävässä. Heistä valtaosa työskenteli laitoksessa ohjaajana tai hoitajana. Kahdeksan prosenttia vastaajista toimi perhehoitajana ja viisi prosenttia lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä. Muiden tehtävien osalta vastaajamäärät jäivät suhteellisen vähäisiksi. Kaikilta muilta paitsi perhehoitajilta ja heidän sijaisiltaan kysyttiin nykyisestä työnantajasta. Yleisimmät työnantajat olivat yksityinen yritys (57 %) ja hyvinvointialue tai Helsingin kaupunki (26 %). Vastaajista 40 prosentilla oli yhteensä 1–5 vuotta työkokemusta lastensuojelun sijaishuoltoon liittyvistä tehtävistä. 25 prosentilla työkokemusta oli kertynyt 6–10 vuotta, 16 prosentilla 11–15 vuotta ja kahdeksalla prosentilla yli 20 vuotta. Vähiten vastaajia oli niissä ryhmissä, jotka olivat ilmoittaneet työkokemuksekseen alle vuoden (6 %) ja 16–20 vuotta (5 %).

Kyselyaineistossa laitoshoido on yliedustettuna. Suurin osa kyselyyn vastanneista sijaishuollossa asuvista ja asuneista nuorista asui tai oli asunut lastensuojelulaitoksessa ja suurin osa kyselyyn vastanneista sijaishuollon ammattilaisista ja toimijoista työskenteli lastensuojelulaitoksessa. Tästä syystä raportin lopussa on pelkästään perhehoitoa koskeva luku, johon on koottuna perhehoitoa koskevia erityisiä nostoja. Huomioitavaa on myös, että naiset ovat yliedustettuina sekä sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten että sijaishuollon ammattilaisten ja toimijoiden kyselyaineistossa.

Aineiston hallinta

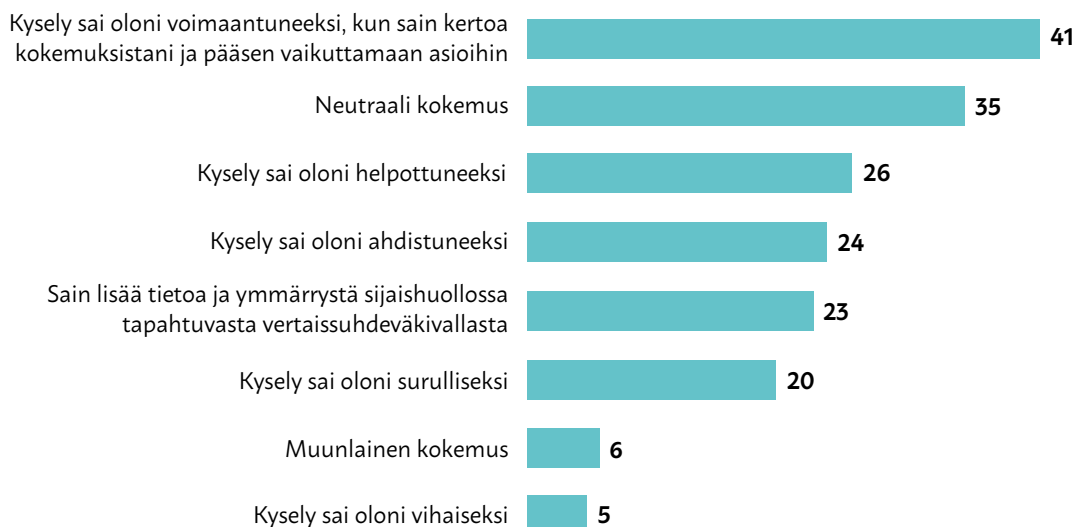
Kerätty digitaalinen kyselyaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n verkkoaseman tietosuojatussa ja salatussa tiedostokansiossa sekä Webropolissa, joihin on pääsy ainoastaan Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeen työntekijöillä sekä Pesäpuu ry:n Webropolia ja verkkoasemaa ylläpitävillä työntekijöillä. Aineisto tuhotaan asianmukaisesti 31.12.2025 mennessä, jolloin Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke päättyy.

Nuorten kokemus kyselyyn vastaamisesta

Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kyselyn lopussa kysyttiin, millainen kokemus kyselyyn vastaaminen oli ollut (kuvio 1). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Suurin osa, 41 prosenttia nuorista vastasi, että kysely sai olon voimaantuneeksi, kun sai kertoa kokemuksistaan ja pääsee vaikuttamaan asioihin. Noin kolmanneksen mielestä kyselyyn vastaaminen oli neutraali kokemus. Nuorista 26 prosenttia vastasi, että kysely sai olon helpottuneeksi. Lähes saman verran, 24 prosenttia nuorista vastasi, että kysely sai olon ahdistuneeksi. Noin neljännes myös koki, että kysely lisäsi tietoa ja ymmärrystä sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta. 20 prosentille nuorista kysely sai olon surulliseksi ja viidelle prosentille vihaiseksi.

Vihdoinkin tästä puhutaan.

- Nuori -

Kuvio 1. Nuorten kokemukset kyselyyn vastaamisesta (% , n=66).

Muunlainen kokemus -kohdan avoimeen kenttään kirjoitettiin muutama vastaus. Nuoret kirjoittivat, että kysely nosti esiin ”paskat muistot”, ja että kysely sai tunteet pintaan ja sijaishuollon aikaiset tapahtumat tulivat kirkkaasti mieleen. Yhdessä vastauksessa esitettiin toive siitä, että vertaissuhdeväkivallasta saataisiin enemmän tietoa. Eräs nuori koki hyvänä, että sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta vihdoinkin puhutaan.

2.2 Yksilö- ja ryhmäkeskustelut

Kohderyhmät

Kyselyistä kerättyä tietoa syvennettiin laadullisesti syksyn 2023 aikana kahdeksalla yksilö- ja ryhmäkeskustelulla sijaishuollossa asuneiden nuorten, sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten sekä lastensuojelun kehittäjien kanssa.²

Osallistujien rekrytointi

Keskusteluista osa järjestettiin avoimesti niin, että niitä mainostettiin Pesäpuu ry:n internet-sivuilla, sosiaalisen median kanavissa ja uutiskirjeessä, ja niihin pystyi osallistumaan kuka tahansa kohderyhmään kuuluva. Osa keskusteluista järjestettiin Pesäpuu ry:n Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeen yhteistyökumppaneiden kanssa kohdennetusti siten, että osallistujat tulivat yhteistyökumppanien toiminnan piiristä. Keskusteluista järjestettiin sekä kasvotusten että etänä videoyhteyksin. Etänä pidettävissä keskusteluissa kaikki keskustelijat osallistuivat omilta puhelimitaan tai tietokoneiltaan keskusteluun ja olivat fyysisesti eri tiloissa. Yksi keskusteluista järjestettiin chat-muodossa Discordissa Pesäpuu ry:n, Auta Lasta ry:n ja Osallisuuden Aika ry:n ylläpitämässä Nuorten Turvasatama -yhteisössä (Pesäpuu 2025a).

² Keskusteluja järjestettiin perhehoitoon painottuen, kun huomattiin, että kyselyiden kautta ei saada toivotulla tavalla perhehoitoa koskevia vastauksia. Keskustelujen tulokset ovat mukana seuraavissa luvuissa esitetyissä laadullisissa tuloksissa, erityisesti perhehoitoa koskevassa luvussa, mutta osin myös muissa tulosluvuissa.

Aineiston keruu

Keskusteluiden pohjana toimi keskustelurunko, jota käytettiin joka tilaisuudessa erikseen sovellettuna kohderyhmä huomioiden. Keskustelurunko sisälsi kysymyksiä vertaissuhdeväkivallan yleisyydestä, riskitekijöistä ja vaikutuksista sekä jaksamisesta, selviytymisestä ja toivosta. Kysymykset olivat osittain samoja kuin kyselyiden avoimet kysymykset, mutta sisälsivät myös eri kysymyksiä. Kysymysten laadinnassa hyödynnettiin osin Attiaksen ja Brandsman (2020, 110) konfliktin käsittelyn kysymyksiä. Keskusteluissa ei kerätty määrällistä tietoa lainkaan. Keskustelujen sisällöt olivat samat riippumatta siitä, toteutettiin keskustelu etänä vai kasvokkain. Keskustelut olivat kestoltaan 30–90 minuuttia. Keskusteluja vetivät Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeen työntekijät, jotka varmistivat, että jokainen ryhmäkeskustelujen osallistuja saa halutessaan äänensä kuuluviin. Osassa keskusteluita oli mukana myös yhteistyötahon työntekijöitä, jotka osallistuivat osin keskustelun vetämiseen. Osallistujat saivat valita mihin kysymyksiin vastaavat ja keskusteluja käytiin niistä kysymyksistä, jotka herättivät ajatuksia keskustelijoissa. Yhdessä kasvokkaisessa keskustelussa osallistujien oli myös mahdollista kirjoittaa paperille vastauksia keskustelun ohella. Keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroinnin yhteydessä aineisto pseudonymisoitiin. Litterointi tehtiin siten, että puheesta taltioitiin pelkästään asiiasältö. Luettavuuden helpottamiseksi täytesanat jätettiin litteroimatta ja teksti muutettiin yleiskielelle. Paperille kirjoitetut vastaukset siirrettiin sähköiseen muotoon Wordiin.

Keskustelurungon löydät kokonaisuudessaan [tästä linkistä](#) tai QR-koodin kautta.

Turvallisuus ja eettisyys

Kyselyiden tapaan myös keskusteluissa pyrittiin huomioimaan mahdollisimman hyvin osallistujien turvallisuus ja hyvinvointi. Ryhmäkeskusteluita koskeissa esitteissä ja infokirjeissä tuotiin esiin, että tarkoituksena ei ole puhua henkilökohtaisista, yksittäisistä väkivaltakokemuksista, vaan keskusteluja käydään yleisellä tasolla, koska asioiden käsittelyssä jokainen voi olla eri vaiheessa ja yksityiskohtaisista kokemuksista kertominen voi järkyttää itseä ja toisia. Lisäksi jokaisen keskustelun aluksi muistutettiin vielä pysyttelemisestä yleisellä tasolla ja käytiin läpi muitakin turvallisuuteen liittyviä ohjeita, kuten luottamuksellisuus, toisen kunnioittaminen, mahdollisuus yksilökeskusteluun vetäjän kanssa ryhmäkeskustelun jälkeen ja keskustelusta poistuminen kesken kaiken. Videoyhteyksin toteutettavissa etäkeskusteluissa osallistujia toivottiin pitämään kamera päällä ja varmistamaan, että tilassa ei ole muita, jotka voivat kuulla keskustelun. Kameran päällä pitämisen koettiin lisäävän luottamusta ja turvallisuutta, kun näkee, kenen kanssa keskustele. Pääosin kaikki osallistujat pitivät kameran päällä koko keskustelun ajan. Turvasatamassa käydyssä chat-keskustelussa osallistujat osallistuivat nimimerkillä keskusteluun.

Osallistujien kuvailu

Keskusteluita järjestettiin yhteensä kahdeksan, joista kuusi oli ryhmäkeskustelua ja kaksi yksilökeskustelua. Taulukossa 2 on esiteltynä keskustelujen osallistujamäärät kohderyhmittäin. Keskusteluihin osallistui yhteensä 36 henkilöä. Suurin osa osallistuneista oli nuoria, jotka asuivat tai olivat asuneet sijaishuollossa. Kasvokkaihin ja videoyhteyksin käytyihin keskusteluihin

osallistuneet sijaishuollossa asuneet nuoret sekä sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat iältään 18–29-vuotiaita lukuunottamatta yhtä sijaishuollossa asunutta henkilöä, joka oli yli 29-vuotias. Nuorten Turvasatamassa käydyssä chat-muotoisessa keskustelussa sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta nuorilta ei kysytty ikää, mutta Turvasatama on tarkoitettu 13–29-vuotiaille. Lastensuojelun kehittäjillä oli kokemusta perhehoidosta eri rooleissa.

Taulukko 2. Yksilö- ja ryhmäkeskustelujen osallistujamäärät kohderyhmittäin.

Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret	26
Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret	2
Lastensuojelun kehittäjät	8
Yhteensä	36

Edellä mainittujen keskustelujen lisäksi järjestettiin perhehoitajien kanssa yksi ryhmäkeskustelu, joka oli osa Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden Hanna Heikkisen ja Elinna Hiironniemen (2023) opinnäytetyötä. Opinnäytetyössä käytetty aineisto ei ole osana tämän raportin aineistoa, sillä tulokset on jo esitetty opinnäytetyössä kattavasti.

Keskustelujoille kerrottiin mahdollisuudesta vastata kyselyyn halutessaan, joten on mahdollista, että samojen henkilöiden vastauksia on sekä kysely- että keskusteluaineistossa. Tiedossa ei kuitenkaan ole, ovatko keskusteluihin osallistuneet henkilöt vastanneet myös kyselyyn.

Aineiston hallinta

Kerätty digitaalinen keskusteluaineisto säilytetään Pesäpuu ry:n verkkoaseman tietosuojatussa ja salatussa tiedostokansiossa, johon on pääsy ainoastaan Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeen työntekijöillä sekä Pesäpuu ry:n verkkoasemaa ylläpitävillä työntekijöillä. Aineisto tuhoaan asianmukaisesti 31.12.2025 mennessä, jolloin Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke päättyy.

2.3 Analysointi, raportointi ja luotettavuus

Selvityksessä käytetyt aineistot koostuvat sekä määrällisestä että laadullisesta tiedosta. Taulukkoon kolme on koottuna yhteenveto aineistoista, kohderyhmistä ja analyysimenetelmistä. Määrällinen aineisto kattaa sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten sekä sijaishuollon ammattilaisten ja toimijoiden strukturoiduista kysymyksistä saadut vastaukset, joiden analyysimenetelminä käytettiin suoria jakaumia, mediaania ja keskiarvoa. Analysointi tehtiin Webropolin toimintoja hyödyntäen. Määrällisestä aineistosta ei ole suodatettu vastauksia pois (esimerkiksi sijaishuollon muodon mukaan), vaan ne kattavat kaikkien vastausten tulokset kyseisten kohderyhmien osalta.

Taulukko 3. Yhteenveto aineistoista, kohderyhmistä ja analyysimenetelmistä.

	Aineiston osa	Kohderyhmät (raportoinnissa käytettävä termi)	Analyysimenetelmä
Määrällinen aineisto	Kyselyn strukturoidut kysymykset	<ul style="list-style-type: none"> Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret (nuoret) Sijaishuollon ammattilaiset ja toimijat (ammattilaiset) 	Suorat jakaumat, mediaani, keskiarvo
Laadullinen aineisto	Kyselyn avoimet kysymykset	<ul style="list-style-type: none"> Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret (nuoret) Sijaishuollon ammattilaiset ja toimijat (ammattilaiset) Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret (sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret) Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten läheiset (läheiset) Muut ammattilaiset (ammattilaiset) 	Teemoittelu mukaillen temaattisen sisällönanalyysin periaatteita
	Keskustelut	<ul style="list-style-type: none"> Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret (nuoret) Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret (sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret) Lastensuojelun kehittäjät (lastensuojelun kehittäjät) 	

Laadullinen aineisto kattaa kyselyiden avoimiin kysymyksiin tulleet vastaukset sekä keskusteluiden kautta saadut vastaukset kaikkien kohderyhmien osalta. Laadullisen aineiston analyysi eteni siten, että aluksi aineistosta eroteltiin pelkästään perhehoitoa koskevat vastaukset. Ensin eroteltiin ne vastauskokonaisuudet, joiden tiedettiin liittyvän kokonaisuudessaan pelkästään perhehoitoon (esimerkiksi sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten kysely- ja keskusteluvastaukset). Sen jälkeen suodatettiin Webropolin toimintoja hyödyntäen perhehoitoa koskevia vastauksia. Lopuksi eroteltiin manuaalisesti ne vastaukset, joita ei Webropol-toiminnoilla suodattamalla ollut mahdollista erotella, mutta joiden sisältö liittyi ilmeisellä tavalla perhehoitoon (esimerkiksi vastauksessa puhuttiin sijaisperheestä). Näin syntyi perhehoidon aineisto, joka analysoitiin erillään muusta laadullisesta aineistosta, ja jonka tulokset esitellään luvussa 11.

Muun laadullisen aineiston tulokset esitellään muissa tulosluvuissa. On tärkeää huomioida, että tulosluvut 3–10 eivät kuitenkaan liity pelkästään laitoshoidon, vaan tuloksissa on myös perhehoitoa koskevia vastauksia, koska aineistoja ei ole ollut Webropol-toiminnoilla mahdollista erotella täysin toisistaan. Esimerkiksi joillakin sijaishuollossa asuvilla ja asuneilla nuorilla oli kokemusta sekä perhehoidossa että laitoshoidossa asumisesta, jolloin on ollut mahdollista erotella, mitkä vastaukset liittyvät perhehoitoon ja mitkä laitoshoidon.³ Myös esimerkiksi sosiaalityöntekijöillä on voinut olla asiakkaina sekä perhehoidossa että laitoshoidossa asuvia lapsia, jolloin heidän vastauksensa voivat liittyä jompaankumpaan asiakasryhmään tai kumpaankin. Lukujen 3–10 tuloksia tarkastellessa on kuitenkin tärkeää huomioida, että laitoshoidon on ylliedustettuna kyselyaineistossa. Tästä syystä on haluttu tehdä erillinen luku, jossa on pelkästään perhehoitoa koskevia erityisiä nostoja, jotka on ollut mahdollista erotella aineistoista.

³ Analyysissä ei käytetty Webropol-alustan ulkopuolisia analyysimenetelmiä.

Sekä perhehoidon että muun laadullisen aineiston analysoinnissa mukailtiin temaattisen sisällönanalyysin periaatteita. Aineistoa tarkasteltiin kokonaisuutena. Se jaettiin ensin pienempiin osiin, jotka sitten ryhmiteltiin yhteen ja joista muodostettiin teemoja. Kysely- ja keskustelurungot ohjasivat osittain teemoittelua. Perhehoidon aineiston osalta teemoittelua tehtiin siten, että haluttiin nostaa esiin nimenomaan perhehoitoerityisiä asioita.

Tuloksissa tuodaan esiin paitsi toistuvia ja keskeisiä ilmiöitä, myös yksittäisiä ja poikkeavia näkökulmia, sillä ne voivat heijastaa piileviä tarpeita ja olla kehittämistyössä merkityksellisiä. Tuloksissa voi siten esiintyä toisilleen vastakkaisia näkökulmia.

Jatkossa raportoitaessa kyselyihin vastanneista ja keskusteluihin osallistuneista sijaishuollossa asuvista ja asuneista nuorista käytetään termiä nuoret luettavuuden helpottamiseksi. Kyselyihin vastanneista ja keskusteluihin osallistuneista sijaishuollon ammattilaisista ja toimijoista sekä muista ammattilaisista käytetään jatkossa yhteistä nimitystä ammattilaiset. Ammattilaiset-termi kattaa myös perhehoitajat tässä raportissa. Kun puhutaan yleisesti sijaishuollossa asuvista alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista käytetään nimitystä lapsi. Lainauksissa termejä ei ole muutettu.

Luettavuuden parantamiseksi raportissa esitetään vastausprosentit kokonaislukuina. Kuvioista on poistettu en osaa sanoa -vastaukset. Tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa. Suorissa sitaateissa mainitaan mihin kohderyhmään vastaaja kuuluu (nuori, sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori, läheinen, ammattilainen, lastensuojelun kehittäjä), mutta muita tunnistetietoja ei mainita tunnistettavuuden vähentämiseksi. Kyselyaineiston sitaateista on korjattu selkeät kirjoitusvirheet ja lisätty välimerkkejä luettavuuden parantamiseksi. Tunnistettavuuden vähentämiseksi keskusteluaineiston sitaatit on yleiskielistetty.

Tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että kyselyihin vastanneet ja keskusteluihin osallistuneet edustavat valikoitunutta joukkoa, joka oli paitsi tavoitettavissa kanaviemme kautta, myös todennäköisesti sijaishuollossa tapahtuvan vertaissuhdeväkivallan temasta tavanomaista enemmän kiinnostuneita esimerkiksi omakohtaisesta kokemuksesta johtuen. Tämä voi johtaa siihen, että tulokset korostavat vertaissuhdeväkivallan ilmiötä enemmän kuin mitä sen laajuus keskimäärin saattaisi olla. Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että kyselyt ja keskustelut toteutettiin pelkästään suomen kielellä, etenkin kun ulkomaalaistaustaiset lapset ovat sijaishuollossa yliedustettuina (Kääriälä ym. 2020, 64–69). Kyselylomakkeesta ei myöskään ollut versiota selkosuomeksi, jolloin aineisto ei välttämättä kata sellaisten lasten näkökulmia, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai kognitiivisia haasteita tai vaikeuksia keskittymisessä. Tämä voi rajoittaa aineiston moninaisuutta ja johtaa siihen, että tietyt kulttuuriset, kielelliset ja toimintakykyyn liittyvät näkökulmat jäävät huomiotta. Tulokset eivät siten välttämättä anna kattavaa kuvaa vertaissuhdeväkivallan ilmiöstä kaikissa sijaishuollon konteksteissa. Tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää huomioida myös aineistojen kokoerot. Vaikka tulokset eivät ole täysin yleistettävissä, ne tarjoavat vähän tutkitusta aiheesta tärkeää tietoa, jota voidaan hyödyntää kehitettäessä sijaishuoltoa turvallisemmaksi.

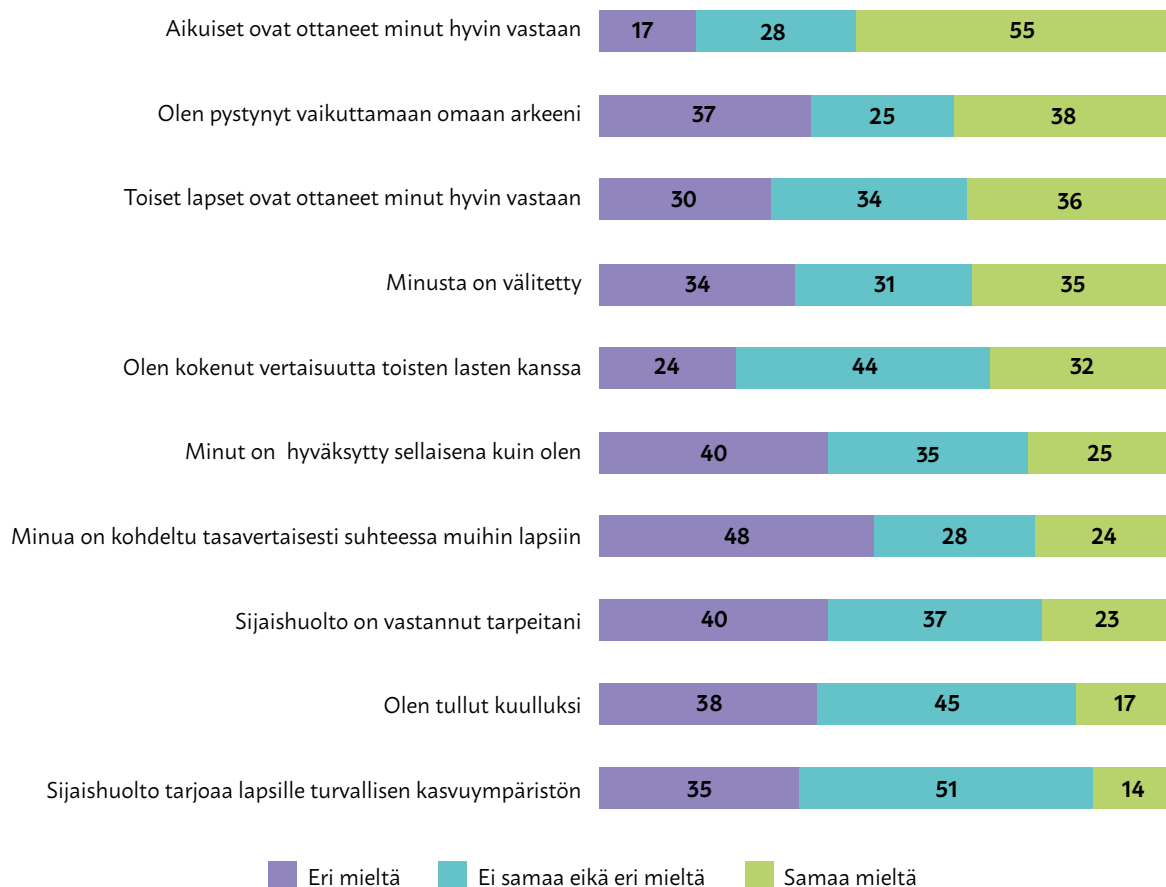
3

Osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset

3 Osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset

3.1 Kokemukset osallisuudesta ja turvallisuudesta sijaishuollossa

Kyselyssä nuorilta kysyttiin erilaisista osallisuuteen ja turvallisuuteen liittyvistä kokemuksista sijaishuollossa (kuvio 2). Nuorten vastaukset hajaantuivat melko tasaisesti vastausvaihtoehtojen välillä. Useimmiten nuoret olivat samaa mieltä siitä, että aikuiset ovat ottaneet heidät hyvin vastaan uuteen sijaishuoltoon tullessa (55 %). Lähes puolet, 48 prosenttia nuorista oli eri mieltä sen suhteen, että heitä on kohdeltu sijaishuollossa tasavertaisesti suhteessa muihin lapsiin. Vain 14 prosenttia koki, että sijaishuolto tarjoaa lapsille turvallisen kasvu ympäristön. 51 prosenttia vastasi siihen ”ei samaa eikä eri mieltä”, joten nuorilla voi olla sekä hyviä että huonoja kokemuksia sijaishuollon turvallisuudesta, jos he ovat esimerkiksi asuneet useassa sijaishuolto paikassa.

Kuvio 2. Nuorten kokemukset osallisuudesta ja turvallisuudesta sijaishuollossa (% , n=71).

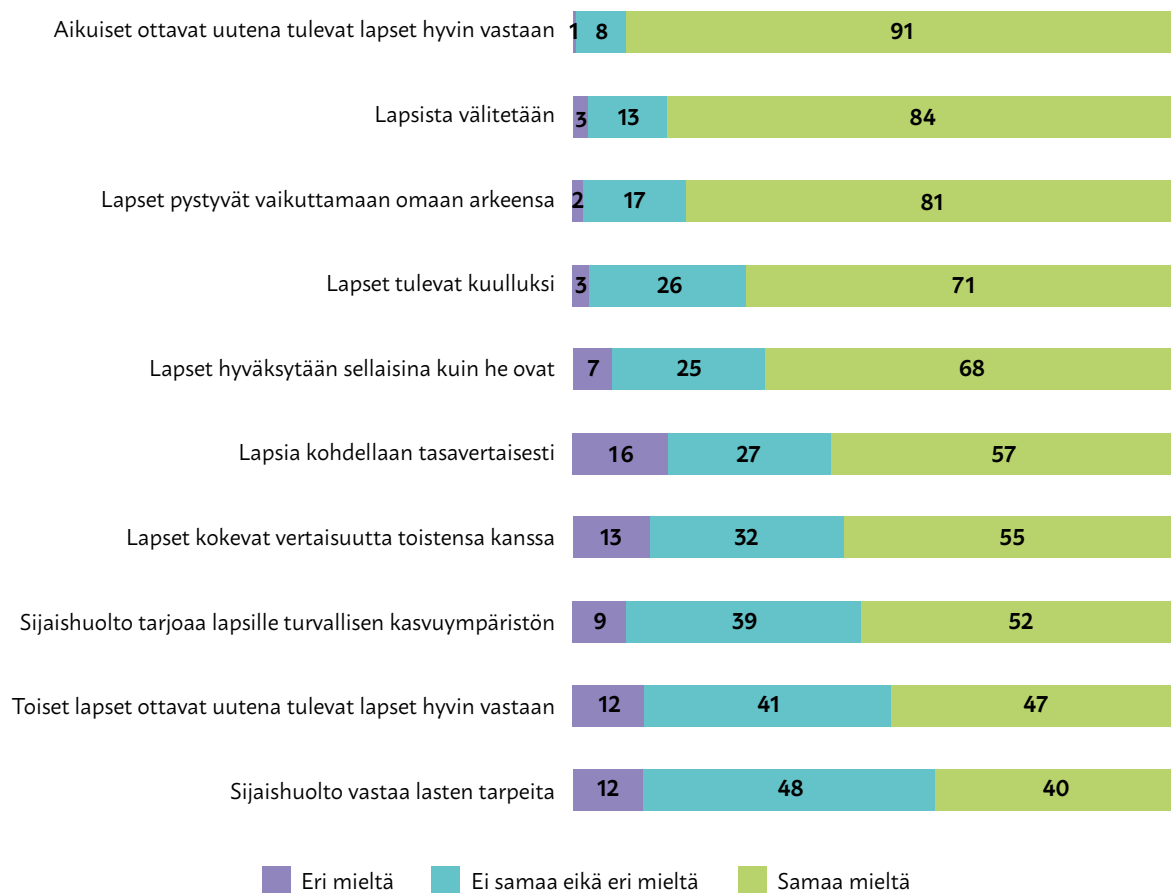
*Olen kokenut parhaan mahdollisen
sijaishuollon ja pahimman.*

- Nuori -

*Sijaishuolto on kovin sattumanvaraista.
Jossain asiain on todella hyvin, jossain todella huonosti.*

- Ammatilainen -

Ammattilaisilta kysyttiin myös, miten he kokevat lasten osallisuuden ja turvallisuuden sijaishuollossa (kuvio 3). Ammatilaisten vastaukset poikkesivat nuorten vastauksista siten, että ammatilaiset arvioivat lasten osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset huomattavasti nuoria positiivisemmiksi. Suurin osa ammatilaisista koki, että aikuiset ottavat uutena sijaishuoltopaikkaan tulevat lapset hyvin vastaan (91%), lapsista välitetään (84%), lapset pystyvät vaikuttamaan omaan arkeensa (81%), lapset tulevat kuulluksi (71%) ja lapset hyväksytään sellaisina kuin he ovat (68%). Eniten vastaukset hajaantuivat sen suhteen, vastaako sijaishuolto lasten tarpeita. Vastaajista 40 prosenttia oli samaa mieltä väitteen kanssa, kun taas 48 prosenttia ei ollut samaa eikä eri mieltä.

Kuvio 3. Ammatilaisten kokemukset lasten osallisuudesta ja turvallisuudesta sijaishuollossa (% , n=170).

Turvallinen sijaishuolto kuuluu kaikille, ja on nurinkurista, että lapsi sijoitetaan ”turvaan” tai ”suojeluun” jonnekin, missä on jälleen väkivaltaa tai kaltoinkohtelua.

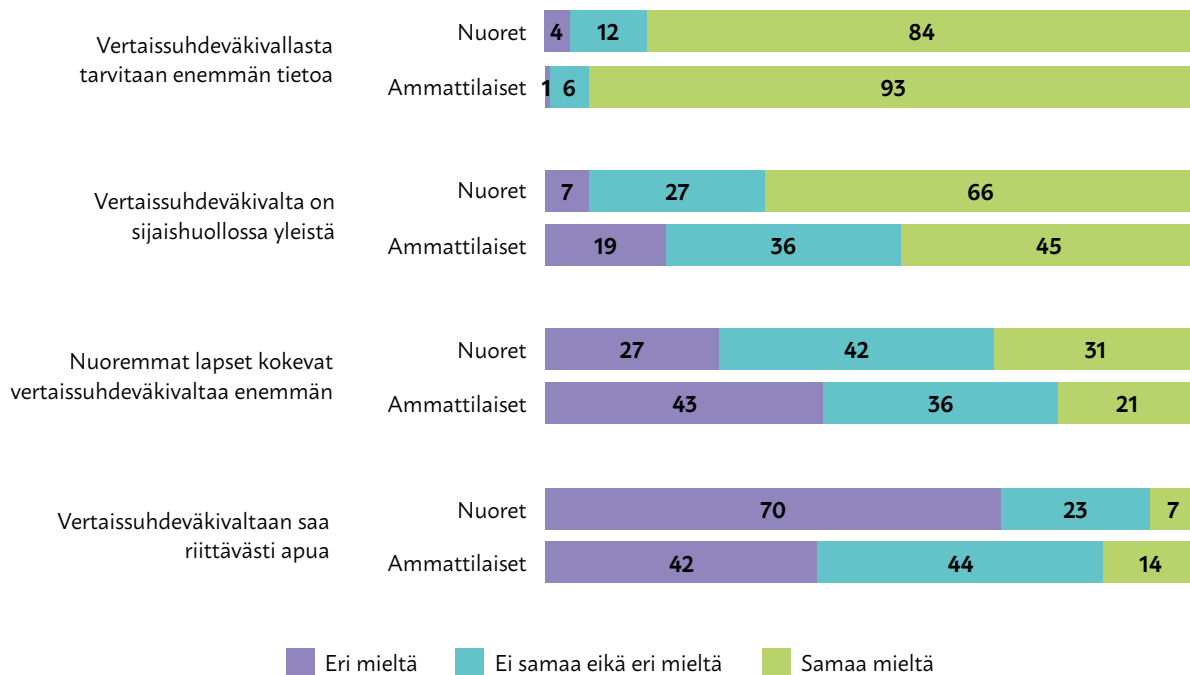
- Ammatilainen -

3.2 Kokemukset vertaissuhdeväkivallan ilmiöstä sijaishuollossa

Nuorilta ja ammattilaisilta kysyttiin kokemuksia vertaissuhdeväkivallan ilmiöstä sijaishuollossa (kuvio 4). Nuorten ja ammattilaisten vastaukset mukailivat toisiaan. Suurin osa vastaajista oli samaa mieltä, että vertaissuhdeväkivallasta tarvitaan enemmän tietoa. Nuoret olivat ammattilaisiin verrattuna useammin samaa mieltä sen suhteen, että vertaissuhdeväkivalta on sijaishuollossa yleistä ja vastaavasti eri mieltä sen suhteen, että vertaissuhdeväkivaltaan saa riittävästi apua. Sekä nuorilla että ammattilaisilla vastaukset jakaantuivat sen osalta, kokevatko sijaishuoltopaikan nuoremmat lapset vertaissuhdeväkivaltaa vanhempia lapsia enemmän.

Vanhemmat kiusaavat nuorempia/heikompia.

- Nuori -

Kuvio 4. Nuorten ja ammattilaisten kokemukset vertaissuhdeväkivallan ilmiöstä sijaishuollossa (% , nuoret n=70, ammattilaiset n=170).

Tiivistelmä

- Ammatillaiset arvioivat lasten osallisuuden ja turvallisuuden kokemukset sijaishuollossa huomattavasti nuoria positiivisemmiksi.
- Suurin osa nuorista ja ammattilaisista oli sitä mieltä, että sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta tarvitaan enemmän tietoa.
- Nuoret olivat ammattilaisiin verrattuna useammin sitä mieltä, että vertaissuhdeväkivalta on sijaishuollossa yleistä ja vastaavasti eri mieltä ammattilaisien kanssa siitä, että vertaissuhdeväkivaltaan saa riittävästi apua.

4

Vertaissuhde- väkivallan kokemukset

4 Vertaissuhdeväkivallan kokemukset

Kyselyssä nuorilta kysyttiin kokemuksia erilaisista henkisen, fyysisen, digitaalisen ja seksuaalisen vertaissuhdeväkivallan muodoista suhteessa toisiin samassa sijaishuoltopaikassa asuviin alle 18-vuotiaisiin lapsiin. Kokemuksia ei kysytty vain uhrinäkökulmasta, vaan myös tekijän ja väkivallalle altistujan näkökulmista. Jokaisen väkivallan muodon kohdalla nuori pystyi valitsemaan, onko hän kokenut, tehnyt ja/tai nähnyt kyseistä väkivallan muotoa. Esimerkiksi jos nuori oli sekä itse kokenut, itse tehnyt että nähnyt muiden välillä uhkailua tai pelottelua, hän valitsi kaikki kyseiset vaihtoehdot. Mikäli nuori ei ollut missään muodossa kokenut kyseistä väkivallan muotoa, hän valitsi ”en ole koskaan kokenut, tehnyt tai nähnyt”.⁴

Ammattilaisilta kysyttiin samoista vertaissuhdeväkivallan muodoista kuin nuoriltakin. Ammattilaisilta kysyttiin, ovatko he nykyisessä tehtävässään nähneet tai muuten saaneet tietää, että sijaishuollossa asuva lapsi on tehnyt toiselle samassa sijaishuoltopaikassa asuvalle lapselle kyseisiä vertaissuhdeväkivallan muotoja. Ammattilaisten vastausvaihtoehdot olivat ”usein”, ”joskus” ja ”ei koskaan”.

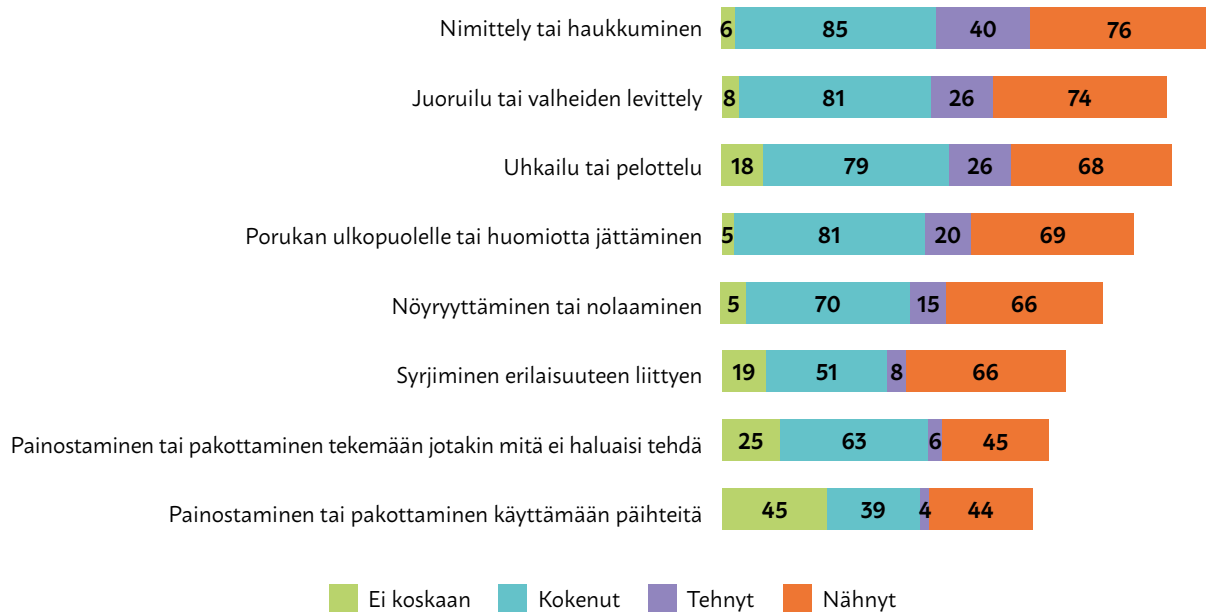
4.1 Henkinen vertaissuhdeväkivalta

Nuorten vastausten mukaan henkinen vertaissuhdeväkivalta on sijaishuollossa varsin yleistä (kuvio 5). Tulosten mukaan se on myös yleisin vertaissuhdeväkivallan muoto verrattuna fyysiseen, digitaaliseen ja seksuaaliseen vertaissuhdeväkivaltaan. Yleisintä oli nimittely tai haukkuminen, jota oli kokenut 85 prosenttia, tehnyt 40 prosenttia ja nähnyt 76 prosenttia vastaajista. Ainoastaan kuusi prosenttia vastaajista ei ollut missään muodossa kokenut kyseistä väkivallan muotoa. Lähes yhtä yleisiä henkisen väkivallan muotoja olivat juoruilu tai valheiden levittely, uhkailu tai pelottelu sekä porukan ulkopuolelle tai huomiotta jättäminen. Harvinaisinta oli painostaminen tai pakottaminen käyttämään päihteitä, jota 45 prosenttia nuorista ei ollut koskaan kokenut, tehnyt tai nähnyt.

Henkinen ja seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta ja nettikiusaaminen ovat yleisempiä kuin suora fyysinen väkivalta, koska niitä on helpompi tehdä, koska on helpompia uhreja.

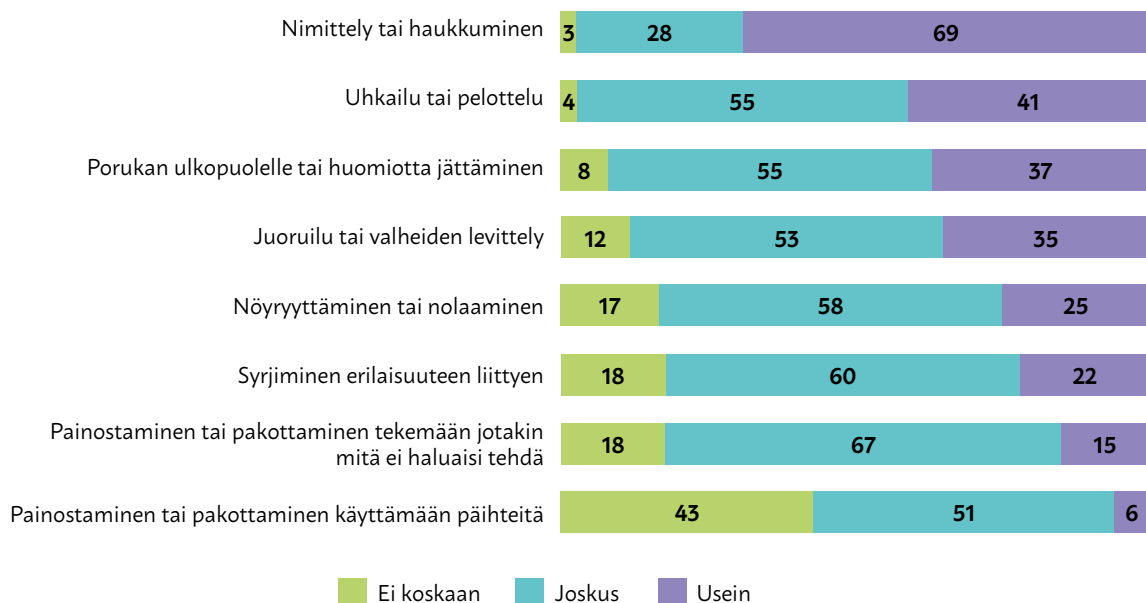
- Nuori -

⁴ Koska nuorella oli mahdollisuus valita kunkin vertaissuhdeväkivallan muodon kohdalla useita vaihtoehtoja (ei koskaan, kokenut, tehnyt, nähnyt), ovat kuvioissa 5, 7, 9 ja 11 kunkin vertaissuhdeväkivallan muodon yhteenlasketut prosentit yli 100.

Kuvio 5. Nuorten kokemukset henkisestä vertaissuhdeväkivallasta (% n=80).

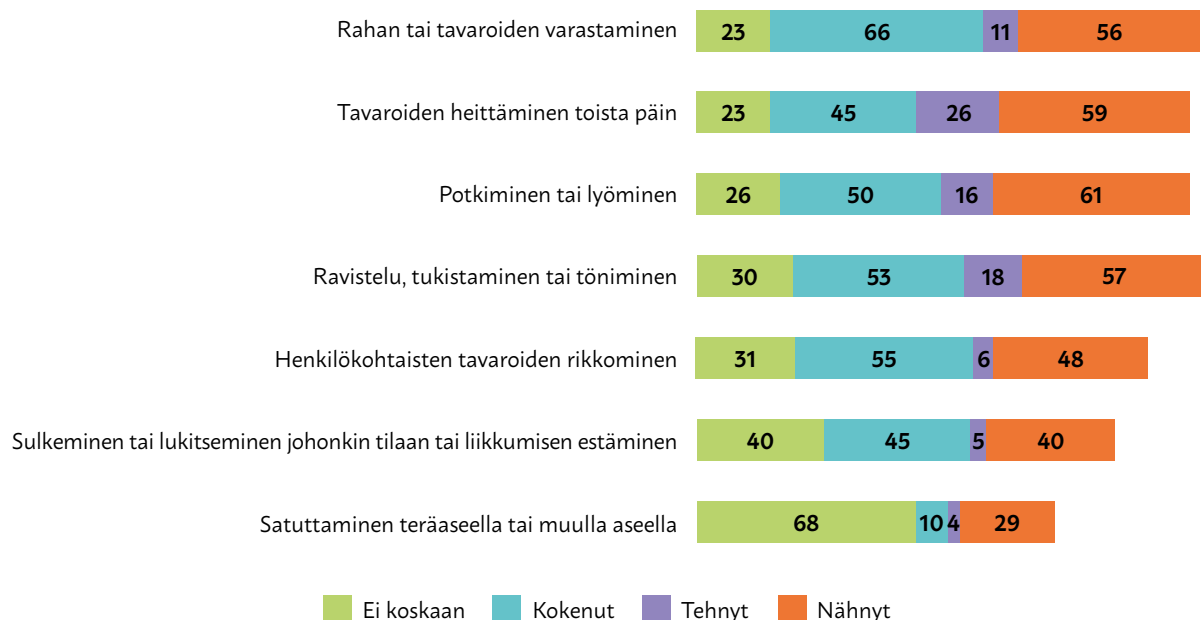
Ammattilaisten vastaukset olivat hyvin samansuuntaiset nuorten vastauksiin verrattuna (kuvio 6). Ammattilaistenkin kokemusten mukaan nimittely tai haukkuminen oli yleisin henkisen vertaissuhdeväkivallan muoto. Ammattilaisista 69 prosenttia oli saanut usein ja 28 prosenttia oli saanut joskus tietoonsa nimittelyä tai haukkumista. Seuraavaksi yleisimmät väkivallan muodot olivat uhkailu tai pelottelu, porukan ulkopuolelle tai huomiotta jättäminen sekä juoruilu ja valheiden levittely. Ammattilaiset olivat niin ikään saaneet vähiten tietoonsa painostamista tai pakottamista käyttämään päihteitä.

Kuvio 6. Ammattilaisten tietoon tulleet henkisen vertaissuhdeväkivallan kokemukset (% n=170).

4.2 Fyysinen vertaissuhdeväkivalta

Fyysinen vertaissuhdeväkivalta oli seuraavaksi yleisintä henkisen vertaissuhdeväkivallan jälkeen. Yleisimmin koetut fyysisen vertaissuhdeväkivallan muodot nuorilla olivat rahan tai tavaroiden varastaminen (66 %), toisen henkilökohtaisten tavaroiden rikkominen (55 %) sekä ravistelu, tukistaminen tai töniminen (53 %) (kuvio 7). Yleisimmät nähdyt fyysisen väkivallan muodot olivat potkiminen tai lyöminen (61 %), tavaroiden heittäminen toista päin (59 %), ravistelu, tukistaminen tai töniminen (57 %) sekä rahan tai tavaroiden varastaminen (56 %). Tavaroiden heittäminen toista päin oli yleisin tehty väkivallan muoto (26 %). Harvinaisin fyysisen vertaissuhdeväkivallan muoto oli satuttaminen teräaseella tai muulla aseella, jota ei ollut koskaan kokenut, tehnyt tai nähnyt 68 prosenttia vastaajista.

Kuvio 7. Nuorten kokemukset fyysisestä vertaissuhdeväkivallasta (% , n=80).

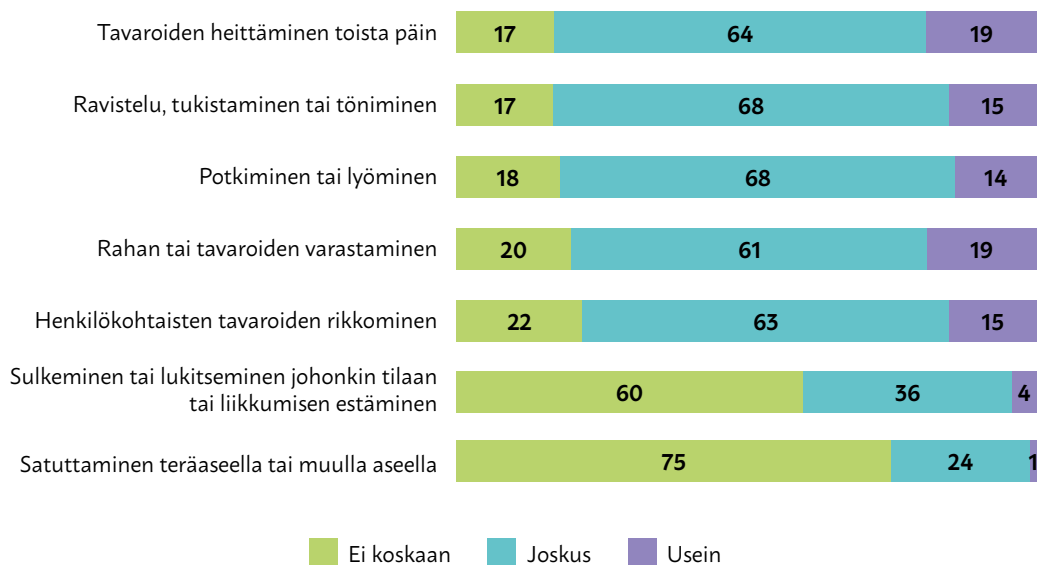
Väkivalta on normalisoitunut sijaishuollossa.

- Nuori -

Kukaan ei kertonut minulle, miten hirveää ja väärin se väkivalta oli, jota koin 13-vuotiaasta 18-vuotiaaksi asti eri sijoituspaikoissa. Ajattelin sen olevan normaalia. Kukaan ohjaajista ei edes kauhistellut tapahtumia, se oli niin arkipäivää.

- Nuori -

Ammattilaisten vastaukset mukailivat myös fyysisen vertaissuhdeväkivallan osalta nuorten vastauksia (kuvio 8). Yleisimmin usein tietoon tulleet fyysisen vertaissuhdeväkivallan muodot olivat tavaroiden heittäminen toista päin (19 %) ja rahan tai tavaroiden varastaminen (19 %). Myös ravistelu, tukistaminen tai töniminen, potkiminen tai lyöminen sekä henkilökohtaisten tavaroiden rikkominen olivat yleisiä ammattilaisten tietoon tulleita fyysisen vertaissuhdeväkivallan muotoja. Harvinaisinta oli satuttaminen teräaseella tai muulla aseella, jota kuitenkin 25 prosenttia ammattilaisista oli nähnyt tai muuten saanut tietoonsa.

Kuvio 8. Ammattilaisten tietoon tulleet fyysisen vertaissuhdeväkivallan kokemukset (%), n=170).

Levottomuus lisääntynyt entisestään. Nykyään sadistista käyttäytymistä ja väkivallan ihailua. Nykyään se on sitä, että kuka tekee parhaiten toiselle väkivaltaa ja kuvaa sen, enää ei ole oikein arvoa ihmisellä. Väkivalta on tosi yleistä, brutaalimpaa. Puukotukset on trendissä.

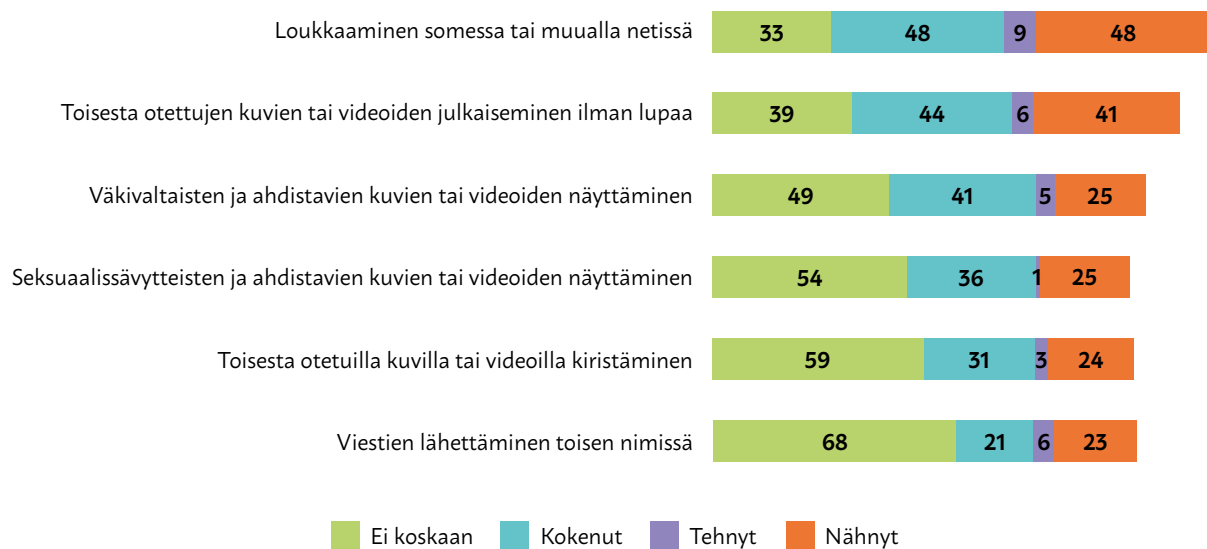
- Nuori -

Mielestäni väkivaltaisuus on lisääntynyt sijaishuollossa ja muuttunut raaemmaksi. Lapset kohdistavat toisiaan kohtaan todella rajua väkivaltaa. Ohjaajat joutuvat usein menemään väliin näissä tilanteissa ja aika usein joutuvat itse myös siinä väkivallan kohteeksi.

- Ammatilainen -

4.3 Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta

Yleisimmin koettu digitaalisen vertaissuhdeväkivallan muoto nuorten kokemusten perusteella oli loukkaaminen somessa tai muualla netissä (kuvio 9). Nuorista 48 prosenttia oli kokenut, 48 prosenttia nähnyt ja 9 prosenttia tehnyt sitä. Lähes yhtä yleistä oli kuvien tai videoiden julkaiseminen toisesta ilman lupaa. Harvinaisinta oli viestien lähettäminen toisen nimissä, jota 68 prosenttia nuorista ei ollut koskaan kokenut, tehnyt tai nähnyt.

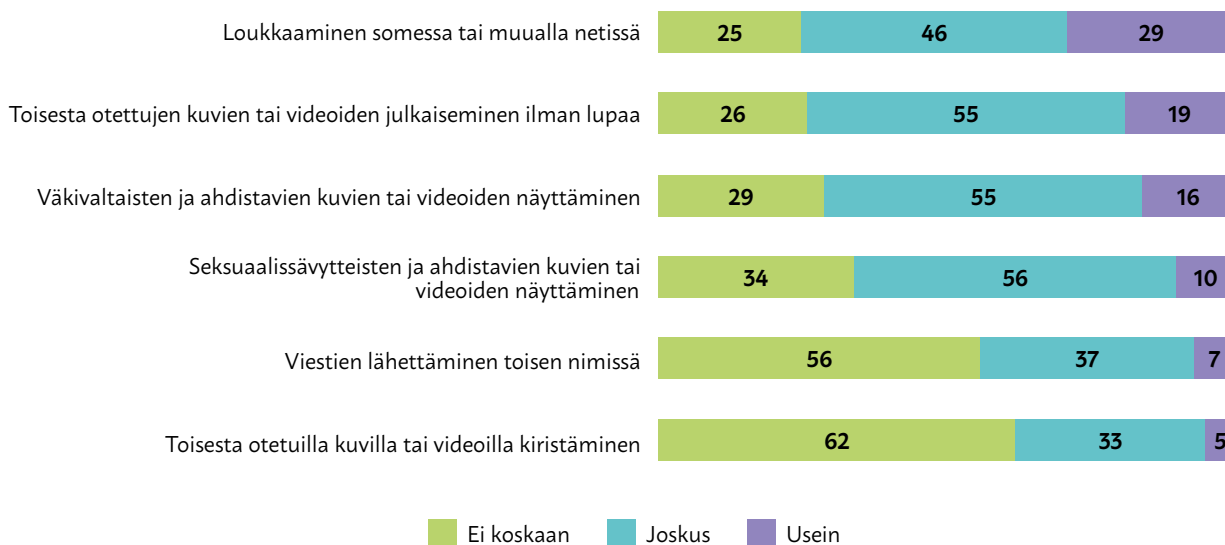

Kuvio 9. Nuorten kokemukset digitaalisesta vertaissuhdeväkivallasta (% , n=80).

*Vertaissuhdeväkivalta tapahtuu usein somessa,
joka on aikuisten näkymättömissä.*

- Ammatilainen -

Ammattilaistenkin kokemusten mukaan loukkaaminen somessa tai muualla netissä oli yleisin digitaalisen vertaissuhdeväkivallan muoto (kuvio 10). Ammatilaisista 29 prosenttia oli saanut usein ja 46 prosenttia joskus tietoonsa loukkaamista somessa tai muualla netissä. Nuorten vastauksiin verrattuna ammattilaisten vastauksissa korostui hieman enemmän väkivaltaisten ja seksuaalissävyytteisten kuvien tai videoiden näyttäminen toiselle. Harvinaisinta ammattilaisten tietoon tullut väkivallan muoto oli kuvilla tai videoilla kiristäminen. 62 prosenttia ei ollut koskaan kuullut siitä nykyisessä tehtävässään.

Kuvio 10. Ammattilaisten tietoon tulleet digitaalisen vertaissuhdeväkivallan kokemukset (% n=170).

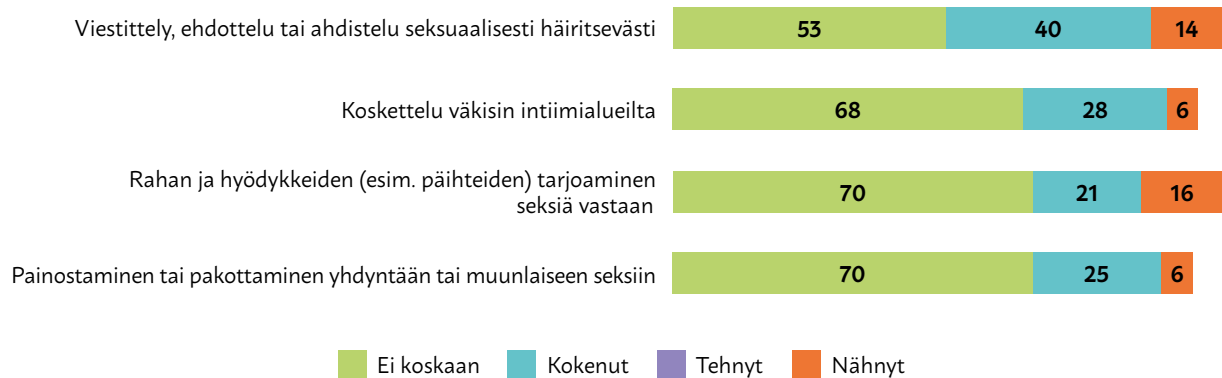
Ammattilaisten avoimissa vastauksissa nousi esiin vertaissuhdeväkivallan tapahtuminen usein sosiaalisessa mediassa, jolloin se jää aikuisten näkymättömiin. Somen, netin ja puhelimen kautta tapahtuu kiusaamista sekä konflikteja ja lasten puhelinten käyttö on usein rajatonta. Myös läheisten vastauksissa tuotiin esiin, ettei puhelimen käyttöön puututa.

4.4 Seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta

Seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta oli muihin väkivallan muotoihin verrattuna vähiten koettu vertaissuhdeväkivallan muoto niin nuorten kuin ammattilaistenkin vastausten mukaan. Nuorista yli puolet ei ollut koskaan kokenut mitään seksuaalisen vertaissuhdeväkivallan muotoa (kuviot 10 ja 11). Yleisintä oli viestittely, ehdottelu tai ahdistelu seksuaalisesti häiritsevästi, jota oli kokenut 40 prosenttia ja nähnyt 14 prosenttia nuorista. Kukaan nuorista ei raportoinut tehneensä seksuaalista vertaissuhdeväkivaltaa. Vaikka seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta ei ollut yhtä yleistä muihin väkivallan muotoihin verrattuna, silti 28 prosenttia nuorista oli kokenut koskettelua väkisin intiimialueilta, 25 prosenttia oli kokenut painostamista tai pakkottamista yhdyntään tai muunlaiseen seksiin ja 21 prosenttia oli kokenut rahan tai muiden hyödykkeiden tarjoamista seksiä vastaan.

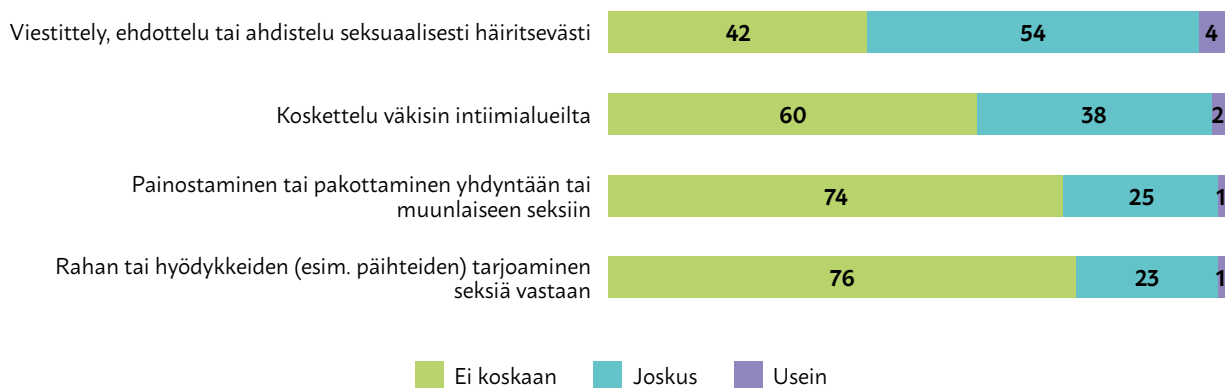
Seksuaaliväkivalta vaurioittaa lapsia, vaikka tekoihin ei sisältyisi yhdyntää. Esimerkiksi tirkistely ja raiskaamisella uhkailu ovat lapselle pelottavia kokemuksia, erityisesti jos oman huoneen ovea ei saa lukkoon öisin.

- Nuori -

Kuvio 11. Nuorten kokemukset seksuaalisesta vertaissuhdeväkivallasta (%*n*=80).

Tämänkin väkivallan muodon osalta ammattilaisten vastaukset mukailivat nuorten vastauksia (kuvio 12). Ammattilaisista 54 prosenttia oli saanut joskus ja neljä prosenttia oli saanut usein tietoonsa viestittelyä, ehdottelua tai ahdistelua seksuaalisesti häiritsevästi. Harvinaisinta oli rahan tai muiden hyödykkeiden tarjoaminen seksiä vastaan, jota 76 prosenttia ammattilaisista ei ollut koskaan saanut tietoonsa nykyisessä tehtävässään.

Kuvio 12. Ammattilaisten tietoon tulleet seksuaalisen vertaissuhdeväkivallan kokemukset (%*n*=170).

Seksuaalista väkivaltaa tapahtuu koko ajan enemmän. Myös kaikki väärät ilmiannot ym. Ja kaikki kuvataan ja levitetään nettiin.
- Ammattilainen -

4.5 Muu vertaissuhdeväkivalta

Vastaajien oli mahdollista kirjoittaa, mitä muita vertaissuhdeväkivallan muotoja kuin edellä esitettyjä he olivat kokeneet, tehneet tai nähneet (nuoret) tai saaneet tietoonsa (ammattilaiset). Nämä itse raportoidut muodot esitetään yhteenvedona, koska vastaajat ovat halunneet niitä tuoda erikseen esiin, vaikka ne olisivatkin tulkittavissa myös edellä esitettyihin väkivallan muotoihin.

Nuoret kirjoittivat alastonkuvien levittämisestä laitoksen nuoresta, tirkistelystä suihkussa ja vaatteita vaihtaessa, vähättelystä, kuristamisesta, veden juomisen pakottamisesta huonovointisuuteen asti sekä toisen olon saamisesta ”paskaksi”, jotta lähtisi laitoksesta pois. Lisäksi nuoret kirjoittivat erilaisista uhkailun muodoista, kuten varastamisella, pahoinpitelyllä, raiskaamisella ja tappamisella uhkailusta sekä sillä uhkaamisesta, että uhkaukset toteutetaan toisen nukkuessa.

Ammattilaiset olivat saaneet tietoonsa ruoan sotkemista tahallaan, toisen syyttämistä omista teoista, taloudellista väkivaltaa pakottamalla toisen ostamaan tavaroita tai antamaan rahansa, itsetuhoisuuteen kuten viiltelyyn kannustamista, puremista, alistamista, nöyryyttämistä ja kuvaamista, päihteiden salakuljettamiseen painostamista, parittamista, valehtelua, perättömiä syytöksiä sekä biologisen perheen uhkailua.

*Yhä nuoremmat tätä tekevät ja yhä graavimpaa
väkivaltaa. Suunta on hyvin pelottava ja surullinen.*

- Ammatilainen -

*Laitoksissa on paljon tappeluita, henkistä väkivaltaa,
fyysistä väkivaltaa, kaikkia väkivallan muotoja. Ihan seksuaalista
väkivaltaakin on. Jos sut otetaan huostaan tai edes kiireellisellä
ja sä joudut sinne, niin se tulee pakolla, tuut näkemään sitä
ja tuut kokemaan sitä väkivaltaa, ei voi väistää.*

- Nuori -

Tiivistelmä

- Yleisin vertaissuhdeväkivallan muoto oli henkinen vertaissuhdeväkivalta.
- Henkistä vertaissuhdeväkivaltaa oli kokenut 85 prosenttia nuorista.
- Fyysistä vertaissuhdeväkivaltaa oli kokenut 66 prosenttia nuorista.
- Digitaalista vertaissuhdeväkivaltaa oli kokenut 48 prosenttia nuorista.
- Seksuaalista vertaissuhdeväkivaltaa oli kokenut 40 prosenttia nuorista.
- Nuorten ja ammattilaisten vastaukset olivat samansuuntaiset.
- Nuoret raportoivat uhri- ja altistumiskokemuksista enemmän kuin tekijäkokemuksista.

5

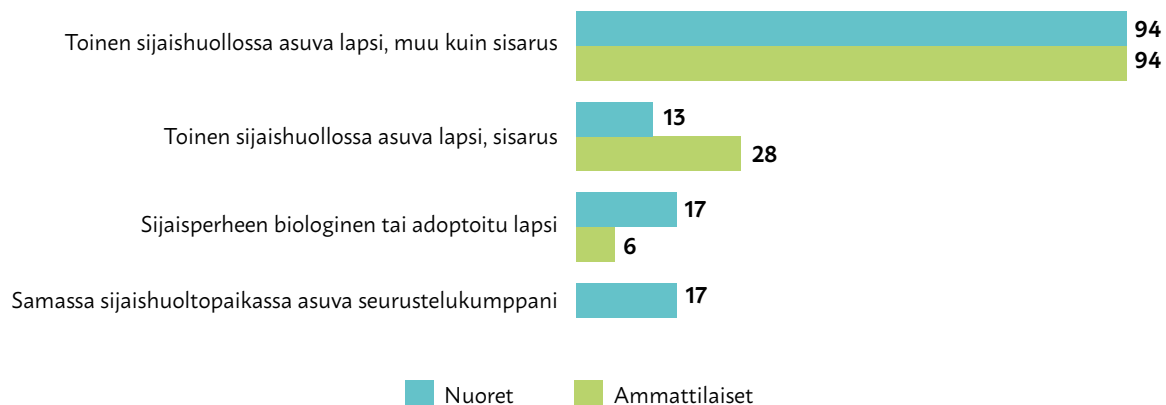
**Tekijät, kohteet
ja paikat**

5 Tekijät, kohteet ja paikat

5.1 Vertaissuhdeväkivallan tekijät

Kyselyssä kysyttiin, kuka on ollut tekijänä, kun on itse kokenut vertaissuhdeväkivaltaa (nuoret) tai kun on saanut tietää vertaissuhdeväkivallasta (ammattilaiset) (kuvio 13). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Nuorilla vastausvaihtoehtona oli lisäksi ammattilaisista poiketen ”samassa sijaishuoltopaikassa asuva seurustelukumppani”.

Nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan yleisimmin vertaissuhdeväkivallan tekijänä oli ollut toinen sijaishuollossa asuva lapsi, joka oli joku muu kuin uhrin sisarus. Sisarukset voidaan sijoittaa samaan sijaishuoltopaikkaan, ja nuorista 13 prosenttia ja ammattilaisista 28 prosenttia oli vastannut, että tekijänä oli ollut toinen sijaishuollossa asuva lapsi, joka oli uhrin sisarus. Nuorista 17 prosenttia ja ammattilaisista vain kuusi prosenttia oli vastannut tekijäksi sijaisperheen biologisen tai adoptoidun lapsen. Tämä voi selittyä osaltaan sillä, että niin nuorten kuin ammattilaistenkin vastaajajoukoissa oli yliedustettuna laitoshoido. Nuorista lisäksi 17 prosenttia oli ilmoittanut tekijäksi samassa sijaishuoltopaikassa asuvan seurustelukumppanin (ammattilaisilta tätä ei kysytty).

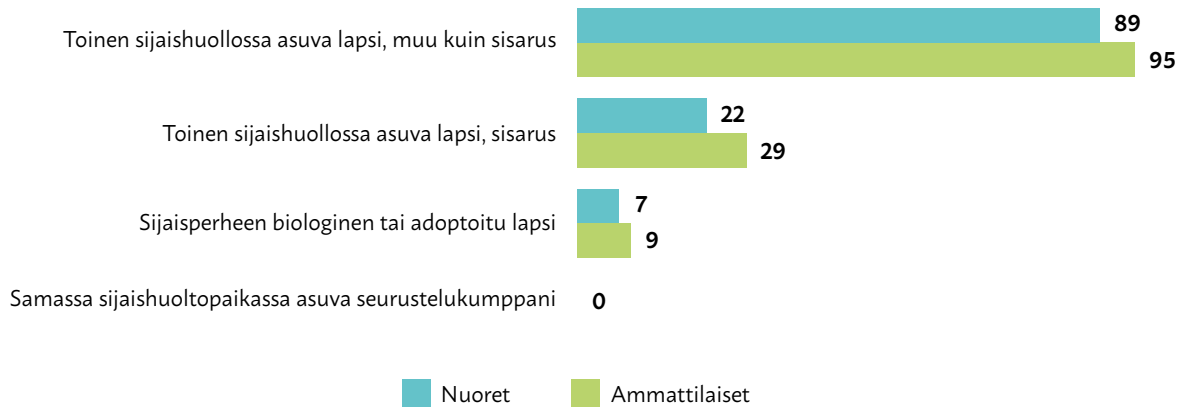

Kuvio 13. Vertaissuhdeväkivallan tekijät nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (% , nuoret n=69, ammattilaiset n=161).

5.2 Vertaissuhdeväkivallan kohteet

Vastaavasti kyselyssä kysyttiin myös väkivallan kohteista edellisen kysymyksen tapaan (kuvio 14). Nuorilta kysyttiin, kuka on ollut kohteena, kun on itse tehnyt vertaissuhdeväkivaltaa. Ammattilaisilta kysyttiin, kuka on ollut kohteena, kun on nykyisessä tehtävässään saanut tietää lasten välillä tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta. Vastaukset olivat samansuuntaiset tekijöitä koskevaan kysymykseen nähden. Sekä nuorten että ammattilaisten vastausten mukaan vertaissuhdeväkivallan kohteena oli ollut yleisimmin toinen sijaishuollossa asuva lapsi, joka

oli joku muu kuin uhrin sisarus. Edelliseen kysymykseen verrattuna nuoret vastasivat hieman useammin, että kohteena oli ollut oma sisarus. Kukaan nuorista ei vastannut, että kohteena oli ollut samassa sijaishuoltopaikassa asuva seurustelukumppani (ammattilaisilta tätä ei kysytty).

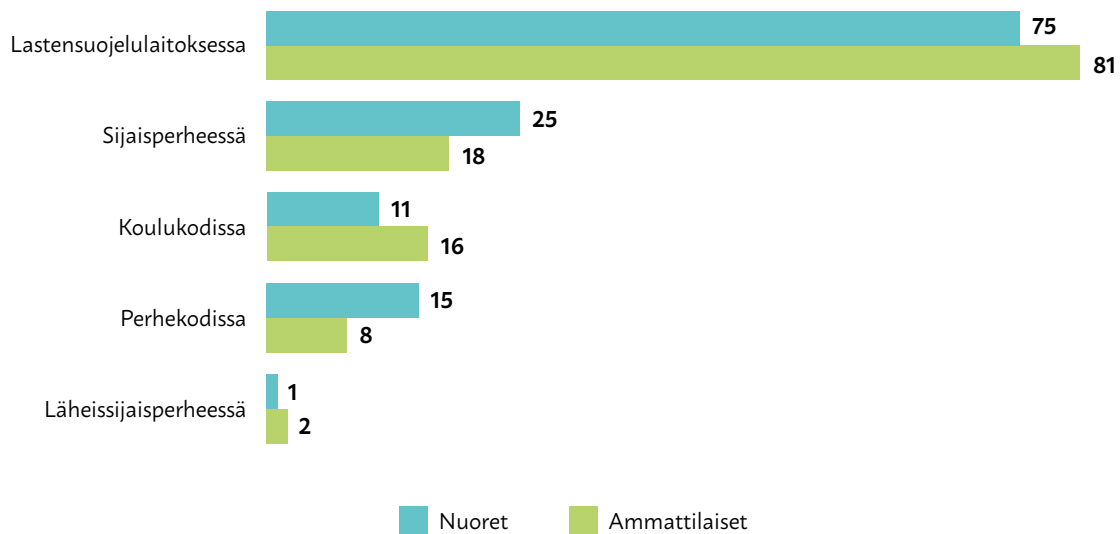
Kuvio 14. Vertaissuhdeväkivallan kohteet nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (% , nuoret n=46, ammattilaiset n=161).

Olen ollut tekijä, uhri ja todistaja.

- Nuori -

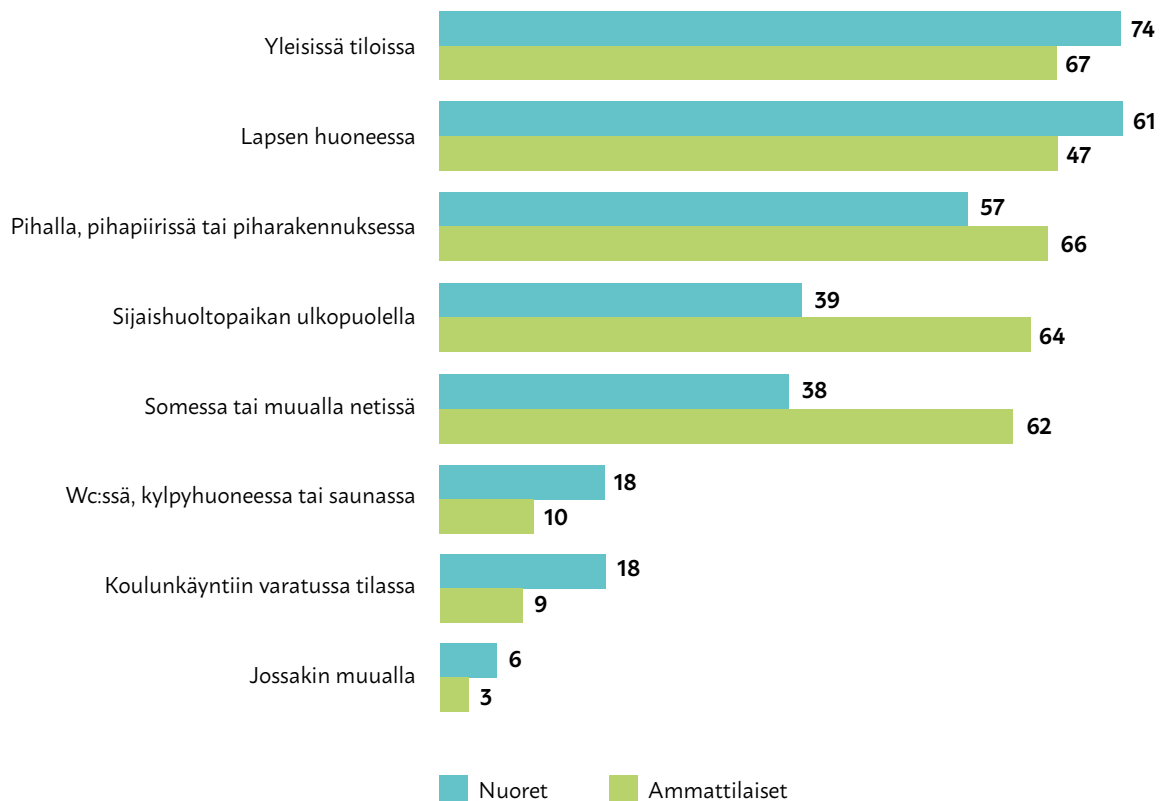
5.3 Paikat, joissa vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuu

Kyselyssä nuorilta ja ammattilaisilta kysyttiin, missä sijaishuollon muodoissa vertaissuhdeväkivaltaa oli tapahtunut (kuvio 15). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Perhehoidon osalta oli eroteltu läheissijaisperheessä asuneet ja laitoshoidon osalta koulukodissa asuneet. Sekä nuorten että ammattilaisten vastauksissa korostuivat lastensuojelulaitokset. Nuorista 75 prosenttia oli kokenut, tehnyt tai nähnyt vertaissuhdeväkivaltaa lastensuojelulaitoksessa. Ammattilaisista 81 prosenttia oli saanut tietää lastensuojelulaitoksessa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta. Seuraavaksi yleisimmät paikat olivat sijaisperhe, koulukoti, perhekoti ja läheissijaisperhe. Tulokset mukailevat vastaajajoukkoa ja voivat selittyä osaltaan sillä, että niin nuorten kuin ammattilaistenkin vastaajajoukoissa oli yliedustettuna laitoshoido.

Kuvio 15. Sijaishuollon muodot, joissa nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivaltaa on tapahtunut (% , nuoret n=72, ammattilaiset n=161).

Kyselyssä nuorilta ja ammattilaisilta kysyttiin, missä sijaishuoltoapaikan tiloissa tai paikoissa vertaissuhdeväkivaltaa heidän mielestään tapahtuu eniten (kuvio 16). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuu eniten sijaishuoltoapaikan yleisissä tiloissa eli sellaisissa paikoissa, joissa oletettavasti on myös eniten valvontaa ja aikuisia läsnä. Seuraavaksi yleisimmät tilat ja paikat nuorten kokemuksen mukaan olivat lapsen huone (61 %) sekä sijaishuoltoapaikan piha, pihapiiri tai piharakennus (57 %). Ammattilaisilla seuraavaksi yleisimmät tilat ja paikat olivat piha, pihapiiri tai piharakennus (66 %), sijaishuoltoapaikan ulkopuolella olevat paikat (64 %) ja some tai muu nettiympäristö (62 %). Nuorten ja ammattilaisten vastauksissa wc, kylpyhuone tai sauna sekä koulunkäyntiin varattu tila olivat harvinaisimmat paikat.

Kuvio 16. Tilat ja paikat, joissa nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan tapahtuu vertaissuhdeväkivaltaa eniten (% , nuoret n=72, ammattilaiset n=169).

Ammattilaiset vastasivat jossakin muualla -kohtaan, että vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuu koulussa, koulumatkoilla, sairaalassa sekä lasten ollessa sijaishoidossa tai kotiharjoittelussa biologisten vanhempien luona. Myös nuoret vastasivat jossakin muualla -kohtaan, että vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuu koulussa.

Aikaisemmassa työpaikassa koulukodissa kaikki vertaisväkivalta oli astetta julmempaa ja raaempaa. Varsinkin koulupäivien aikana sattui ja tapahtui paljon. Koululla olisi pitänyt olla päivävuoron ohjaajia paikalla puuttumassa tilanteisiin enemmän.

- Ammattilainen -

Tiivistelmä

- Yleisimmin vertaissuhdeväkivallan tekijänä ja kohteena oli nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan ollut toinen samassa sijaishuoltopaikassa asuva lapsi, joka oli muu kuin tekijän tai kohteen sisarus.
- Nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivaltaa oli tapahtunut eniten lastensuojelulaitoksissa. Tulos voi selittyä sillä, että laitoshoido on yliedustettuna kyselyaineistossa.
- Nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivaltaa oli tapahtunut eniten sijaishuoltopaikan yleisissä tiloissa.

6

Syyt vertais- suhdeväkivallan taustalla

6 Syyt vertaissuhdeväkivallan taustalla

Kyselyssä nuorilta ja ammattilaisilta kysyttiin, mitkä sijaishuoltopaikkaan tai sijaishuoltojärjestelmään liittyvät tekijät sekä lapsen yksilölliset tekijät vaikuttavat sijaishuollossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan. Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Lisäksi ammattilaisilta ja läheisiltä kysyttiin avoimena kysymyksenä, millaiset tilanteet tai tapahtumat sijaishuollossa johtavat vertaissuhdeväkivaltaan.

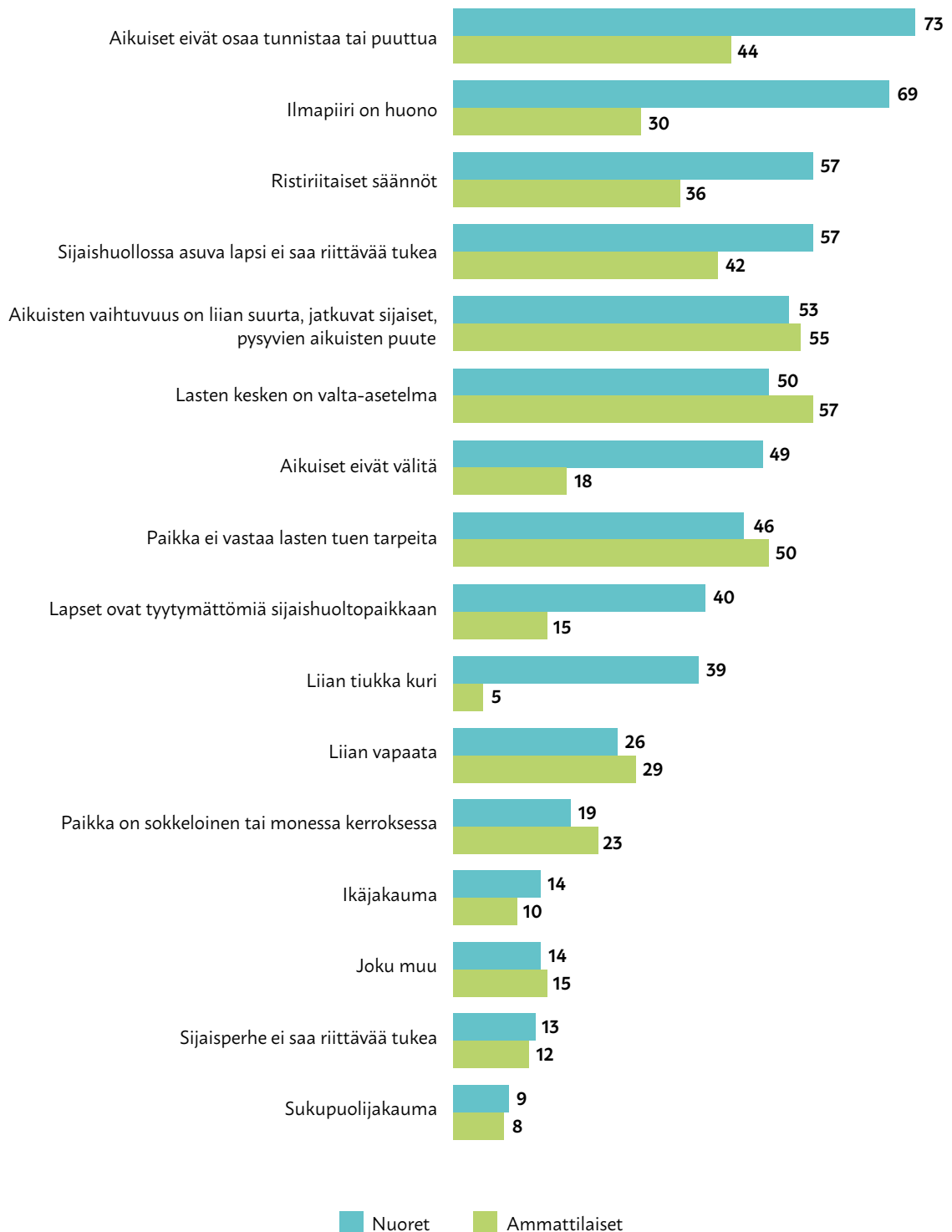
6.1 Sijaishuoltopaikkaan ja sijaishuoltojärjestelmään liittyvät tekijät

Sijaishuoltopaikkaan tai sijaishuoltojärjestelmään liittyvien tekijöiden osalta nuoret vastasivat useimmin vertaissuhdeväkivallan syyksi sen, että aikuiset eivät osaa tunnistaa tai puuttua vertaissuhdeväkivaltaan (73 %), sijaishuoltopaikan ilmapiiri on huono (69 %), sijaishuoltopaikassa on ristiriitaiset säännöt (57 %) ja sijaishuollossa asuva lapsi ei saa riittävää tukea sosiaaliryöstökijältä tai muilta ammattilaisilta (57 %) (kuviokuva 17). Ammattilaisten vastaukset poikkesivat nuorten vastauksista. Yleisimmät sijaishuoltopaikkaan tai sijaishuoltojärjestelmään liittyvät tekijät olivat ammattilaisten mielestä lasten keskinäinen valta-asetelma sijaishuoltopaikassa (57 %), aikuisten liian suuri vaihtuvuus, jatkuvat sijaiset ja pysyvien aikuisten puute (55 %) sekä se, että sijaishuoltopaikka ei vastaa sinne sijoitettujen lasten tuen tarpeita (50 %). Tuloksissa huomioitavaa on lisäksi se, että nuorten ja ammattilaisten vastaukset poikkesivat merkittävästi toisistaan liian tiukan kurin osalta siten, että 39 prosenttia nuorista, mutta vain viisi prosenttia ammattilaisista oli valinnut sen vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttavaksi tekijäksi.

Myös ammattilaisten avoimissa kyselyvastauksissa nousi esiin lasten keskinäistä valta-asetelmaa ja ryhmän dynamiikkaa koskevat tekijät, jotka vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen. Ammattilaiset käyttivät valta-asetelma-sanana lisäksi muun muassa termejä nokkimisjärjestys, pomoilu, statusarvo ja alfan rooli. Monimutkaisten sosiaalisten suhteiden ja lasten keskinäisten valtarakenteiden katsottiin syntyvän muun muassa silloin, kun on paljon ”traumatisoituneita ja psyykkisesti kipeitä, persoonallisuudeltaan vaurioituneita lapsia” samassa paikassa. Myös lasten erilaisuuden nähtiin synnyttävän alistaisuutta. Vertaissuhdeväkivaltilanteita katsottiin syntyvän silloin, kun ryhmän dynamiikka on huono, valta-asetelmassa olevan paikka on uhattuna ja joku uskaltaa olla eri mieltä ja kyseenalaistaa valtahahmoa. Vastauksissa tuotiin esiin, kuinka lapset voivat joutua hakemaan omaa paikkaansa yhteisössä tai taistelemaan siitä. Nuorten vastauksissa mainittiin, että lasten väliseen valta-asetelmaan vaikuttaa se, kuka on uusi ja kuka on ollut pisimpään kyseisessä laitoksessa.

Jengikulttuurin lisääntyminen, pienempikokoiset tai nuoremmat haluavat näyttää, että kuuluvat porukkaan. Tai on nuori, joka ottanut alfan roolin ja hän pakottaa muita tällaiseen pönkittääkseen valta-asemaansa tai koska haluaa jotakin.

- Ammattilainen -

Kuvio 17. Sijaishuoltopaikkaan tai sijaishuoltojärjestelmään liittyvät vertaissuhdeväkivallan taustalla olevat tekijät nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (%), nuoret n=72, ammattilaiset n=168).

Lapset saavat keskenään taistella, lasten kesken ilmapiiri oli ”syö tai tule syödyksi”. Jatkuva kilpailu lasten kesken ja ”kilpailun voittaja” (se joka oli lapsista voimakkain) oli korkeimmassa asemassa niin kauan, kunnes joku toinen oli voimakkaampi, korkeimmassa asemassa hän saneli kuka tekee mitään. Tilanne muuttui usein tosi pahaksikin fyysiseksi väkivallaksi, jos korkeimmassa asemassa olevaa ei totellut ja muut lapset liittoutuivat sen korkeammassa asemassa olevan kanssa, sitä yhtä ihmistä vastaan, joka uskalsi tehdä jotakin eri lailla.

- Nuori -

Lasten keskinäisen valta-asetelman lisäksi vastauksissa oli nähtävissä myös aikuisten ja lasten välisen valta-asetelman linkittyminen vertaissuhdeväkivallan ilmiöön. Osa ammattilaisista koki, että auktoriteetin ja aikuisjohtoisuuden puute johtaa vertaissuhdeväkivaltaan. Auktoriteetin koettiin vaihtelevan sen mukaan, ketkä työntekijöistä ovat vuorossa. Vastauksissa tuotiin esiin, kuinka lapset luulevat olevansa oikeuksillaan aikuisten yläpuolella ja kuinka lapsilla on liian suuri itsemääräämisoikeus. Joidenkin ammattilaisten mukaan nykyinen lastensuojelulaki ja muut säännökset eivät salli tehdä kunnolla kasvatustyötä tai rajata riittävästi. Erään nuoren mielestä joissakin sijaishuoltopaikoissa ohjaajat pelkäävät ja alistuvat liikaa ja joku lapsista on vallassa.

Erilaiset lasten kokoonpanoon liittyvät tekijät olivat yleisiä ammattilaisten avoimissa vastauksissa. Vertaissuhdeväkivallan syyksi katsottiin paitsi se, että samassa sijaishuoltopaikassa on liian paljon ”samanlaisesta oirehdinnasta kärsiviä, saman profiilin lapsia”, myös se, että saman katon alla on liian erilaisista haasteista kärsiviä tai ylipäätään erilaisia lapsia. Lapsen vaikea tilanne voi vaikuttaa siihen, että hän ei sovellu johonkin sijaishuoltopaikkaan. Lasten ikäjakaumalla⁵, kuten liian isolla ikäerolla, sekä sijaishuoltopaikan sukupuolijakaumalla nähtiin myös olevan vaikutusta. Riskin paikkoja ovat sellaiset tilanteet, jossa samaan sijaishuoltopaikkaan on sijoitettu ala-asteikäinen lapsi ja päihteitä käyttävä teini-ikäinen lapsi, ennestään toisilleen tutut lapset tai useampi väkivallalla oireileva tai neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivä lapsi. Myös lasten keskinäiset kulttuurierot ja -taustat mainittiin. Toisaalta yhtenä vaikuttavana tekijänä nähtiin myös se, että lapsiryhmää ei ryhmytetä.

Pitäisi miettiä sijoituksessa enemmän paikan kokonaisuutta; lasten oireilua, ikäjakaumaa ja taustoja, ja sitä kautta vaikuttaa siihen, miten arki yksikössä voisi sujua ja arvioida uusia sijoituksia tarkasti.

- Ammattilainen -

⁵ Kyselylomakkeessa ikäjakauma kysyttiin muodossa ”ikäjakauma, millainen?”. Vaihtoehdon yhteydessä oli avoin tekstikenttä, johon sai kuvata millainen sijaishuoltopaikan ikäjakauma vaikuttaa vertaissuhdeväkivaltaan. Ikäjakaumaa ei kyselyssä siis määritelty valmiiksi vastaajalle. Oletuksena kysymystä laatiessa oli se, että ikäjakaumalla, kuten lasten suurella ikäerolla, on vaikutusta vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen.

Samalla lailla oirehtivia, äkkipikaisia, huonosti impulssejaan hallitsevia nepsy-lapsia asuu saman katon alla. 7 lasta on usein jo liian iso määrä, vaikka aikuisia olisikin resursoitu tarpeeksi.

- Ammattilainen -

Nuorten vastauksissa vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttavana tekijänä nousi esiin se, että samassa sijaishuoltopaikassa on liikaa lapsia tai lasten ikäjakauma on liian iso. Sukupuolijakauman⁶ osalta jotkut nuorista kirjoittivat, että tytöt kokevat vertaissuhdeväkivaltaa poikien taholta, etenkin jos on ainut tyttö sijaishuoltopaikassa. Murrosikäisten keskuudessa tyttö-poika-jakaumalla nähtiin olevan vaikutusta seksuaaliväkivallan ilmenemiseen. Myös fyysisesti pienikokoisten, ujojen, ”liian kilttien” tai muuten poikkeavien lasten nähtiin olevan ”helppoja uhreja”. Lisäksi ulkomaalaistaustaiset mainittiin yhdessä nuorten vastauksessa.

Erityisesti vaativan tai erityisen tason sijaishuoltopaikoissa muut lapset ottavat piinan kohteeksi yhden nuoren, joka poikkeaa muista. Tämä lapsi on tyyppillisesti ujo tai ”liian kiltti” (esimerkiksi ainoa, joka ei rikostelee tai käytä päihteitä). Kun sijaishuoltopaikkaan muuttaa uusi sopiva kohde, vanha uhri saa olla enemmän rauhassa.

- Nuori -

Ammattilaisten mukaan lasten väliset henkilökemiat, ryhmän ulkopuolelle jääminen, kaaverien puute sekä erilaiset riita- ja konfliktitilanteet ja erimielisyydet vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan taustalla. Riskinä väkivallalle nähtiin erityisesti se, jos riitatilanteet tai huono suhde lasten välillä pitkittyvät. Riitatilanteet voivat liittyä esimerkiksi kouluun tai vapaa-aikaan, yhteisiin ystäviin, päihteisiin, rahan tai tavaran lainaamiseen, velkoihin taikka tavaran kaupitteluun. Myös sijaishuoltopaikan sisäiset parisuhteet nähtiin niin ammattilaisten kuin läheisten vastauksissa riskitekijänä väkivallalle.

Pitkäaikaisosastoilla voi syntyä monimutkaisiakin ”ihmissuhdesoppia”, joita setvitään pitkään, ja joku vuosia sitten tapahtunut juttu voi vielä vaikuttaa tänäkin päivänä.

- Ammattilainen -

⁶ Kyselylomakkeessa sukupuolijakauma kysyttiin muodossa ”sukupuolijakauma, millainen?”. Vaihtoehdon yhteydessä oli avoin tekstikenttä, johon sai kuvata millainen sijaishuoltopaikan sukupuolijakauma vaikuttaa vertaissuhdeväkivaltaan. Sukupuolijakaumaa ei kyselyssä siis määritelty valmiiksi vastaajalle. Oletuksena kysymystä laatiessa oli se, että sukupuolijakaumalla on vaikutusta vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen.

Ammattilaiset nostivat avoimissa vastauksissaan esiin useita sijaishuoltojärjestelmään liittyviä haasteita, jotka vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan esiintymiseen. Vastauksissa toistui ensinnäkin työntekijöiden suuri vaihtuvuus. Vaihtuvuuden katsottiin luovan turvattomuutta ja levottomuutta lapsissa, jolloin lasten tarpeet jäivät täyttymättä. Turvattomuuteen vaikuttaa myös se, jos sijaishuoltopaikassa työskentelee paljon sijaisia ja uusia, nuoria työntekijöitä, joilla ei ole ”homma hallussa”. Työntekijöiden vaihtuvuudella nähtiin olevan yhteys työn käytäntöjen vaihtuvuuteen. Epäselvien, vaihtuvien, monimutkaisten ja ristiriitaisten käytäntöjen nähtiin puolestaan johtavan vertaissuhdeväkivaltaan. Vaihtuvuus tuo mukanaan sen, että pelisäännöt ja aikuisten toimintatavat eivät pysy yhtenäisinä, eikä päästä luomaan pysyvyyttä ja jatkumoa. Aikuisilla saattaa olla erilainen linja yhteisissä asioissa, mikä vaikuttaa lasten keskinäisiin suhteisiin. Myös miesten vähyys alalla koettiin ongelmaksi.

Henkilökunnan vaihtuvuus tuo mukanaan sen, että pelisäännöt/aikuisten toimintatavat eivät pysy yhtenäisinä, ei päästä luomaan pysyvyyttä ja jatkumoa.

- Ammatilainen -

Vaihtuvuuden ohella liian vähäiset resurssit ja liian pieni henkilöstömäärä tunnistettiin niin ammattilaisten kuin läheistenkin vastauksissa vertaissuhdeväkivallan yhdeksi syyksi. Ammattilaisten mukaan aikuisten vähyydellä on vaikutusta lasten kuulluksi tulemiseen sekä valvontaan. Aikuisten ajan koettiin enenevässä määrin menevän dokumentointiin, mikä on pois valvonnasta ja läsnäolosta lasten kanssa. Ammattilaisten ja nuorten vastauksissa nousi esiin, kuinka väkivaltaa tapahtuu silloin, kun lapset ovat keskenään, aikuisilta näkymättömissä. Eräs ammattilainen kirjoitti, kuinka ”lasten omat ongelmanratkaisumallit” pääsevät näkymään, kun aikuinen ei ole läsnä. Myös nuorten kanssa keskustelussa nousi esiin, miten väkivallan teot pyritään tekemään niin, ettei kukaan aikuinen näe.

Alistamista on vaikea aikuisten tunnistaa, koska se tapahtuu siellä, missä aikuiset eivät sitä näe. Kaikki rikokset ja väkivallan teot pyritään tekemään niin, ettei kukaan aikuinen näe.

- Nuori -

Ammattilaiset ja läheiset tunnistivat sijaishuoltopaikan kaikenlaisten muutostilanteiden olevan riskin paikkoja vertaissuhdeväkivallalle, esimerkiksi kun uusi lapsi tulee sijaishuoltopaikkaan, lapsi on hatkassa tai palaa hatkoilta. Uuden lapsen sijoituksen alku on riskikohta, jossa aikuisten tulisi olla ”hereillä” mitä lasten välillä tapahtuu. Jos lapsiryhmään tulee muutoksia, myös lasten roolit ryhmässä muuttuvat, mikä voi lisätä riskiä vertaissuhdeväkivallalle. Lapsella voi olla vaikeuksia asettua uuteen sijaishuoltopaikkaan, erityisesti jos omaohjaajat työskentely on heikkoa. Myös nuorten keskusteluissa tunnistettiin, että uutena sijaishuoltopaikkaan tulevat lapset ovat vertaissuhdeväkivallan riskiryhmää.

Kaikenlaiset yksikön muutostilanteet tai yksikössä asuvien lasten tilanteiden muutokset aiheuttavat helposti rauhattomuutta ja turvattomuutta, jotka tunnetilat käsittelemättöminä tai tunnistamattomina johtavat helposti riitelyyn ja ylilyönteihin kaikella tapaa.

- Ammatilainen -

Monivalintavastauksissa ammattilaisista 44 prosenttia oli vastannut vertaissuhdeväkivallan taustalla olevaksi tekijäksi sen, etteivät aikuiset osaa tunnistaa vertaissuhdeväkivaltaa tai puuttua siihen. Avoimissa kyselyvastauksissa ammattilaiset toivat myös esiin aikuisten kyvyttömyyttä ja osaamattomuutta tunnistaa ja tunnustaa vertaissuhdeväkivaltaa sekä puuttua siihen ja ennakoida sitä. Myös lasten välisiin ristiriitatilanteisiin ei aina puututa tai osata puuttua tarpeeksi ajoissa. Lisäksi aikuisilla tunnistettiin olevan puutteita vuorovaikutustaidoissa, traumoja kokeneiden lasten kohtaamisessa ja ohjaamisessa sekä yleisesti ammattitaidossa. Aikuisten kokemus ja taitotaso koettiin osaltaan liian heikoksi suhteessa haastavasti käyttäytyviin lapsiin. Läheisten vastauksissa nousi esiin yhtä lailla aikuisten ammattitaidottomuus, nepsy-osaamisen puute sekä huono johtaminen. Nuorten vastauksissa mainittiin ohjaajien kyvyttömyys ottaa vastuuta ja haluttomuus puuttua väkivaltaan. Eräs nuori kertoi keskustelussa, miten häntä itseään oli syytetty seksuaalisesta vertaissuhdeväkivallasta.

Olen törmännyt vertaissuhdeväkivaltaan sellaisissa yksiköissä, joissa on pääasiassa työntekijöinä kouluttamattomia, juuri alalle tulleita, joilla vain toisen asteen koulutus käytyinä sekä sellaisia ketä ei kiinnosta edistää nuorten asioita.

- Ammatilainen -

Aikuisten osaamattomuuden lisäksi ammattilaiset ja läheiset toivat vastauksissaan esiin aikuisten välinpitämättömyyttä ja lasten eriarvoistavaa kohtelua. Ammattilaisten vastauksissa aikuisilla koettiin olevan huonoja asenteita, kiinnostuksen puutetta sekä pelkoa, mikä näkyy esimerkiksi haastavien työtehtävien välttelemisellä. Pelko voi estää asioista puhumista. Läheisten vastauksissa mainittiin myös pelko. Työntekijät saattavat pelätä väkivallan tekijää tai tämän läheisiä, mikä estää puuttumasta väkivaltaan, tai työntekijät hallitsevat pelolla, mikä estää lapsia uskaltamasta puhua aikuisille omista asioistaan. Ammattilaisetkin tunnistivat, että vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttaa lasten puutteellinen luottamus aikuiseen tai jos asiat eivät tule aikuisten tietoon, esimerkiksi jos lapsi ei uskalla puhua väkivallasta.

Lapsi/nuori ei uskalla puhua aikuisille, vaan avautuu omista asioistaan toiselle lapselle/nuorelle, ja tätä käytetään kiristämiseen/nimittelyyn riitatilanteissa.

- Läheinen -

Lisäksi vertaissuhdeväkivallan esiintymiseen vaikuttaa ammattilaisten mukaan sijaishuolto- paikan huono ilmapiiri ja sääntöihin liittyvät ongelmat, kuten se, että sijaishuoltopaikassa ei ole sääntöjä, säännöt ovat liian löyhiä, aikuiset ovat välinpitämättömiä sääntöjen suhteen tai lapsilla on erilaiset säännöt. Läheiset toivat yhtä lailla esiin, kuinka ristiriitaiset ja erilaiset säännöt aiheuttavat vertaissuhdeväkivaltaa, ja sääntöjä annetaan ”pärstäkertoimen” mukaan. Eräs läheinen kirjoitti, miten väkivaltaa tekevä lapsi saa usein liikkua hyvinkin vapaasti toisten lasten huoneissa. Sijaishuollossa myös koettiin toimittavan ”kenttämaailman” säännöillä, johon ”väkivalta kuuluu”. Yksi nuori toi esiin, miten lastensuojelulaitosten ohjaajilla on lakiin perustuvat säännöt ja toimintatavat, kun taas lapset ovat oppineet ”viidakon säännöt”, joiden mukaan suojellaan itseä ja tehdään pahaa toisille.

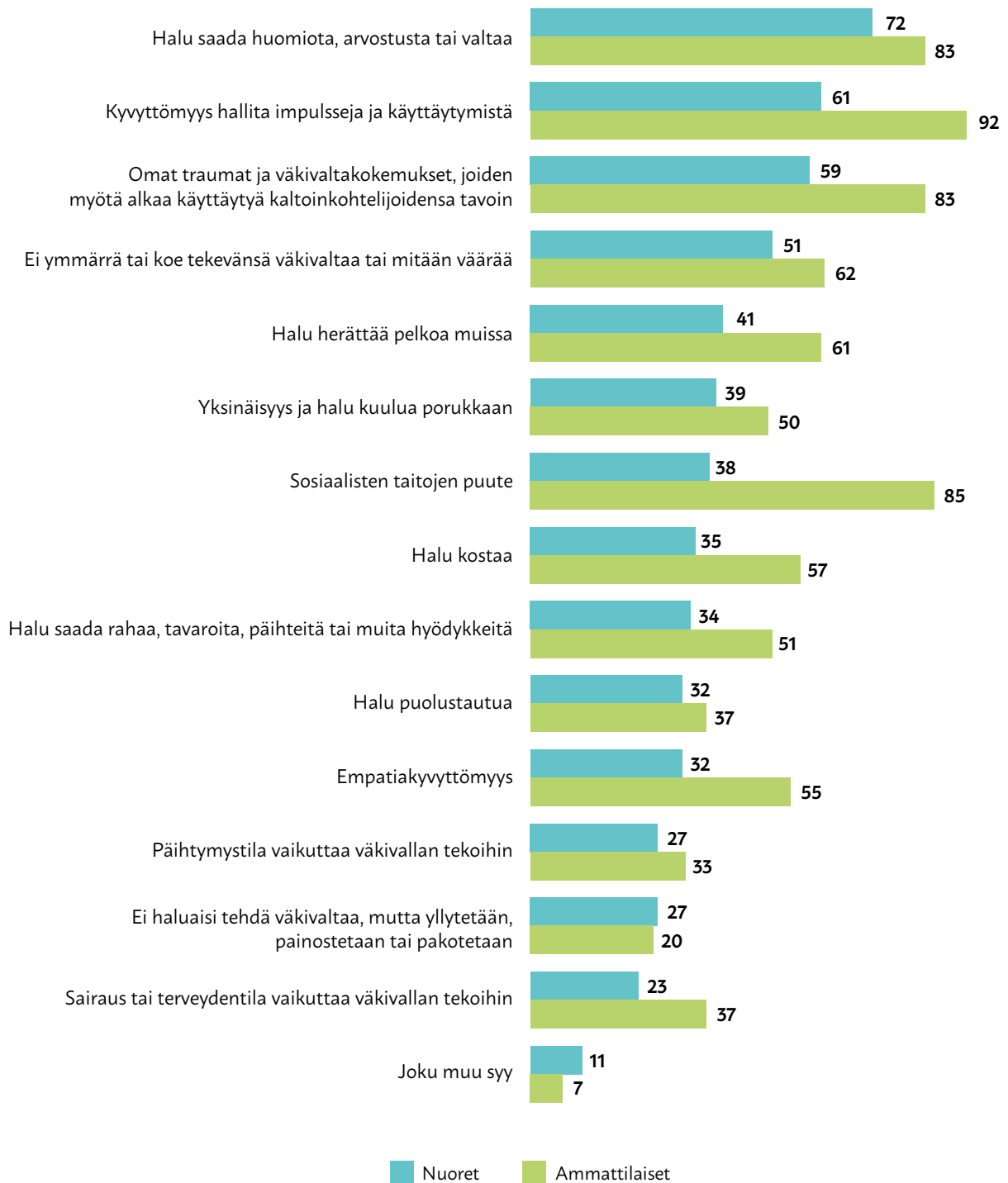
*Ohjaajat tukeutuu lakiin ja nuorilla on viidakon säännöt.
Ohjaajat tukeutuu siihen, mihin he ovat kouluttautuneet (laki) ja
nuoret tukeutuu siihen, mihin he ovat oppineet ja kouluttautuneet,
suojelemaan itseään ja tekemään pahaa toisille (viidakon laki).*

- Nuori -

Läheisten vastauksissa vertaissuhdeväkivallan taustalla vaikuttaviksi tekijöiksi tunnistettiin lisäksi koulumaailmaan haasteet, köyhyys, avoimuuden ja kiireellisesti sijoitettuna olevien lasten erilainen asema sekä turvaton kasvuympäristö, jolloin lapset joutuvat hakemaan turvaa toisistaan.

6.2 Lapsen yksilölliset tekijät

Lapsen yksilöllisten tekijöiden osalta nuoret vastasivat yleisimmin syyksi halun saada huomiota, arvostusta tai valtaa (72 %), kyvyttömyyden hallita impulsseja ja käyttäytymistä (61 %) sekä omat traumat ja väkivaltakokemukset, joiden myötä alkaa käyttäytyä kaltoin-kohtelijoidensa tavoin (59 %) (kuviokuva 18). Ammattilaisten vastaukset olivat samansuuntaiset. Yleisimmät yksilölliset syyt ammattilaisten mielestä olivat kyvyttömyys hallita impulsseja ja käyttäytymistä (92 %), sosiaalisten taitojen puute (85 %), omat traumat ja väkivaltakokemukset (83 %) sekä halu saada huomiota, arvostusta tai valtaa (83 %).

Kuvio 18. Lapsen yksilölliset vertaissuhdeväkivallan taustalla olevat tekijät nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (% , nuoret n=71, ammattilaiset n=169).

Koin eriasteista väkivaltaa ensimmäisestä sijoituspaikastani alkaen. Olin nuorin ja minua kiusattiin jatkuvasti. Kiusaaminen oli jatkuvaa nauramista, juoruilua ja haukkumista. Minua lyötiin ja päälleni saatettiin sylkeä. Opin pian itsekin käymään nyrkein kimppuun ja olin melko herkkä rikkomaan ikkunoita tai paikkoja ja lyömään toisia nuoria, potkimaan ja heittelemään tavaroita. Seuraavassa sijoituspaikassa jatkoin samaa käytöstä, jotta koin saavani itse olla rauhassa eikä minua kiusattu.

- Nuori -

Oman kokemukseni mukaan rajuimpaan väkivaltaan on johtanut tilanteet, joissa nuori haluaa kostaa toiselle nuorelle jotain tämän tekemää, joka ei välttämättä ole edes kohdistunut häneen itseensä.

- Ammatilainen -

Ammattilaiset toivat avoimissa kyselyvastauksissaan esiin kostamiseen, kiristämiseen, uhkailuun, huomionhakuun, kovisteluun, kunnian menetykseen sekä oman hyödyn ja valta-asetelman tavoitteluun tai sen ylläpitämiseen liittyviä asioita. Joidenkin alle 15-vuotiaiden katsottiin käyttäytyvän tietoisesti väkivaltaisesti, koska eivät ole vielä rikosoikeudellisessa vastuussa. Varastamisen ja muun rikollisuuden sekä jengiytymisen nähtiin vaikuttavan vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen. Myös läheisten vastauksissa mainittiin rikollisuus.

Ammattilaisten, nuorten ja läheisten vastauksissa päihteiden nähtiin lisäävän väkivaltaa ja muita ongelmia sijaishuoltopaikan lasten kesken. Ammatilaiden mukaan lapset varastavat toistensa päihteitä, päihteitä kaupitellaan ja päihteistä aiheutuu riitoja. Päihdevelkojen takaisinmaksaminen on vaikeaa ja päihdevelkoja peritään väkivaltaisesti. Itsensä puolustamiseksi lapselle tulee tarve olla ”kovis”. Päihteet lisäävät valtaa niille, joilla on päihteitä hallussa. Valtaa käytetään toisten pelotteluun ja manipulointiin. Eräs nuori kertoi keskustelussa, miten oli leikki-ikästä hypännyt suoraan huumeisiin. Päihteiden vaikutuksen alaisena oli tullut tehtyä rikoksia ja ”kaikkea tyhmää”, kun taas selvin päin hän koki olevansa eri ihminen.

Psyykkisesti sairaat tai päihderiippuvaiset lapset käyttävät väkivaltaa vallan välineenä.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten vastauksissa lasten hoitamattomat mielenterveysongelmat, huono psyykinen vointi, traumatausta, kiintymyssuhteisiin liittyvät ongelmat, empatiakyvyttömyys, käytöshäiriöt sekä erilaiset diagnoosit tunnistettiin vertaissuhdeväkivallan taustalla oleviksi tekijöiksi. Erityisesti neuropsykiatriset diagnoosit mainittiin useasti. Myös jos lapsella on kehityksessä viivästymää, ei hän välttämättä ymmärrä, mitä on esimerkiksi sallittua sanoa

toiselle ja mitä ei. Lasten nähtiin olevan entistä monioireisempia. Huostaanottoja venytetään niin pitkälle, että ongelmat eskaloituvat ja oireilu on voimakkaampaa. Psykiatrian palvelut voivat myös olla riittämättömiä. Traumatausta mainittiin useasti ja vastauksissa tuotiin esiin, kuinka joidenkin ”todella rikkinäisten” lasten kohdalla väkivaltaiseen käyttäytymiseen riittää epäluulo, luottamuspuute ja omat mielikuvat toisesta lapsesta. Oma paha olo voi purkautua väkivaltana toista kohtaan. Lasten pahoinvointi sekä psykiatrisen hoidon, tuen ja terapian puute nousi esiin myös läheisten vastauksissa. Nuorten vastauksissa ja keskusteluissa mainittiin ADHD, itsetunto-ongelmat, mielenterveysongelmat, narsistisuus, stressi, omat väkivalta- ja kaltoinkohtelukokemukset, kiltteys ja alistuva luonne.

Myös erilaiset psyykkiset haasteet, kehitysvammaisuus, traumat, kyvyttömyys asettaa ja tunnistaa omia rajoja jne. lisäävät riskiä joutua sijaishuoltoyksikössä vertaissuhdeväkivallan uhreiksi sekä tekijöiksi.

- Ammatilainen -

Myös diagnoosien puute, se että lapsen oireita ei ole tutkittu ja selvitetty nähtiin ammattilaisten vastauksissa yhdeksi syyksi vertaissuhdeväkivallalle, koska se lisää lapsen levotonta ja impulsiivista käyttäytymistä. Vastauksissa toistui lasten impulsiivisuus, kehittymätön impulssikontrolli sekä keinottomuus tunteiden käsittelyssä ja säätelyssä, jotka lisäävät reaktiivista väkivaltaa. Impulsiivisten lasten kohdalla riitatilanteet eskaloituvat nopeasti ja ryhmässä toimiminen voi olla haastavaa. Lasten sietoikkuna saattaa olla kapea ja huonona päivänä hermot menevät nopeammin. Myös nuorten kanssa keskustelussa nousi esiin impulsiivisuus vertaissuhdeväkivallan riskitekijänä.

Sijaishuoltopaikassa saattaa olla esim. monta alakouluikäistä lasta, joilla on nepsy-oireita, tarve aikuisen huomiolle ja aggressiivista käytöstä valmiiksi. Kun moni lapsista on herkkiä äänille, impulsiivisuuden hallinta vaikeaa ja tarpeet eivät tule tyydytetyksi, niin on ymmärrettävää, että se purkautuu erilaisena väkivaltana.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten vastauksissa vertaissuhdeväkivallan taustalla tunnistettiin olevan erilaisia tunteita, kuten pelkoa, turvattomuutta, vaaran tunnetta, mustasukkaisuutta, kateutta, ahdistusta, levottomuutta, eriarvoisuuden tunnetta, yksinäisyyttä, häpeää sekä turhautumista. Kateutta voi herättää esimerkiksi lapsen kokemus siitä, että osaa lapsista ”lellitään” aikuisten taholta. Epäreiluuden tunne voi syntyä siitä, jos toisen lapsen kohdalla huomataan hyvä, mutta toisen kohdalla vain negatiiviset asiat. Reaktiivista väkivaltaa tapahtuu, jos tunteiden käsittelyssä on haasteita. Joillekin lapsille saattaa olla luontaista purkaa turhautumistaan aggressiivisesti. Nuorten vastauksissa ja keskusteluissa vertaissuhdeväkivallan taustalla tunnistettiin olevan kateutta, katkeruutta sekä eriarvoisuuden ja turvattomuuden tunnetta.

Ammattilaisten vastauksissa nähtiin, että riskiä vertaissuhdeväkivallalle lisää myös lasten rajattomuus: kyvyttömyys asettaa ja tunnistaa omia rajoja sekä kunnioittaa toisten lasten rajoja. Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin, kuinka esimerkiksi lapsen tekemä seksuaalinen väkivalta voi johtaa sijoitukseen, ja kuinka samankaltainen rajaton käyttäytyminen voi jatkuu myös sijaishuoltopaikan toisiin lapsiin kohdistuen. Lapsi on voinut kasvuympäristössään saada väkivaltaisen mallin toimia ja sama toimintamalli jatkuu sijaishuollossa. Nuorten keskusteluissa tunnistettiin myös omien rajojen tunnistamisen ja asettamisen vaikeus sekä perheestä saadun mallin vaikutus. Lapsi ottaa tiedostamattaan mallia omasta perheestään ja esimerkiksi vanhemmistaan paitsi väkivaltaisten toimintamallien suhteen, myös oman arvostuksen ja kunnioituksen suhteen. Omien rajojen pitämisen ja kunnioittamisen vaikeus voi liittyä esimerkiksi siihen, että on huono itsetunto, eikä kunnioita tai arvosta itseään.

Ihmiset, joita on kohdeltu pitkään huonosti tai joita on kiusattu, niin niistä voi itse tulla samankaltaisia. Ulkopuolelta näkee, että ei mikään ihme, koska sä et ole saanut parempia malleja, miten toimia.

- Nuori -

Ein sanomiseen liittyy itsekunnioitus ja omien tarpeiden ääneen sanominen. Jos on matala itsetunto, niin on vaikea sanoa ei. Ei tiedä omaa arvoaan, mitä ansaitsee. Se voi olla lähtöisin perheestä. Perhe vaikuttaa tosi paljon siihen, että lapsi tuntee omaa arvoaan ja kunnioittaa itseään. Jos perhe ei kunnioita lastaan, niin totta kai lapsi ei kunnioita itseään. Tähän liittyy häpeän tunnetta. Kokee, ettei nyt oikeasti tarvitse apua. Tai on huono, kun hakee apua. Tai ei ole oikeus apuun, ei ansaitse sitä.

- Nuori -

Ammattilaisten mukaan lasten heikot sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaitojen puute vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen. Vertaissuhdeväkivaltatilanteisiin voi johtaa esimerkiksi sosiaalisesti sopimaton käytös, kuten provosointi, kantelu, juoruaminen, päteminen tai tahallinen ärsyttäminen. Lapsilla saattaa olla tarvetta esittää toisille, esimerkiksi itseään nuoremmille, tai hakea arvostusta toisilta väärällä tavalla. Oma paha olo purkautuu ”helppoon kohteeseen”. Toiset lapset voivat huomata, että joku on ”helposti vietävissä” ja ryhmäpaine saa aikaan väkivaltatilanteita. Lapset myös kertovat asioita toisilleen ymmärtämättä, että samat asiat saattavat kääntyä itseä vastaan tilanteissa, kun tuleekin riitaa sen hyvän kaverin kanssa.

Erimielisyydet ja itsekeskeisyys, ei osata ajatella asiaa toisten näkökulmasta, vaan oma etu on tärkein kaikessa.

Myös ”mulle ei auota päätä” -asenne johtaa usein erilaisiin tapahtumiin ja tilanteisiin.

- Ammatilainen -

Lisäksi nuorten avoimissa kyselyvastauksissa lasten yksilöllisiksi vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin ennakkoluulot, sosiaaliset vaikeudet, nautinto uhrin kärsimyksestä ja nöyryyttämisestä ja seksuaalinen kiihotus. Yhden nuoren mukaan ”syitä on niin monta kuin tekijääkin”.

Ammattilaisten vastauksissa tunnistettiin, että aina vertaissuhdeväkivallan taustalla ei ole mitään erityistä syytä, vaan pienikin yksittäinen tilanne voi laukaista kierteen siten, että väkivaltaa tapahtuu ”aamusta iltaan” ja useampi lapsi liittyy tähän kierteeseen. Joskus väkivaltaan riittää se, että toinen lapsi on ”väärässä paikassa väärään aikaan”. Toisaalta myös leikkimielessä aloitetut tilanteet voivat johtaa väkivaltaan. Esimerkiksi leikkimielinen kaulailu voi johtaakin tönimiseen tai leikkimieliset painit ja ”bro-meiningillä huutelut” äityvät tosiksi.

Pienempien lasten yksikössä voi olla, että aamusta iltaan on sanallista ja fyysistä väkivaltaa lasten kesken. Tähän ei tarvita juuri mitään erityistä, yksi lapsista saattaa yllättäen vain haukkua tai käydä fyysisesti kiinni toiseen lapseen. Tämä on kierre, mikä jatkuu helposti koko päivän ja voi saada muut lapset myös liittymään tilanteeseen puolustamalla toista osapuolta.

- Ammatilainen -

Tiivistelmä

- Vertaissuhdeväkivallan taustalla on useita erilaisia syitä ja tekijöitä, jotka vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen sijaishuollossa.
- Sijaishuoltopaikkaan tai sijaishuoltojärjestelmään liittyvien tekijöiden osalta nuorten monivalintavastauksissa yleisimmät syyt olivat aikuisten osaamattomuus vertaissuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puuttumiseen, sijaishuoltoapaikan huono ilmapiiri, sijaishuoltoapaikan ristiriitaiset säännöt sekä riittämätön tuki lapselle sosiaalityöntekijältä tai muilta ammattilaisilta.
- Ammattilaisten monivalintavastauksissa yleisimmät syyt olivat sijaishuoltoapaikoissa olevat lasten keskinäiset valtarakenteet, aikuisten liian suuri vaihtuvuus sekä se, että sijaishuoltoapaikka ei vastaa sinne sijoitettujen lasten tuen tarpeita.
- Lapsen yksilöllisten tekijöiden osalta nuorten monivalintavastauksissa yleisimmät syyt olivat lapsen halu saada huomiota, arvostusta tai valtaa, kyvyttömyys hallita impulsseja ja käyttäytymistä sekä omat traumat ja väkivaltakokemukset, joiden myötä alkaa käyttäytyä kaltoinkohtelijoidensa tavoin.
- Ammattilaisten vastaukset olivat samansuuntaiset lapsen yksilöllisten tekijöiden osalta. Yleisimmät syyt monivalintavastauksissa olivat kyvyttömyys hallita impulsseja ja käyttäytymistä, sosiaalisten taitojen puute, omat traumat ja väkivaltakokemukset sekä halu saada huomiota, arvostusta tai valtaa.

7

**Kertominen
ja avun saaminen**

7 Kertominen ja avun saaminen

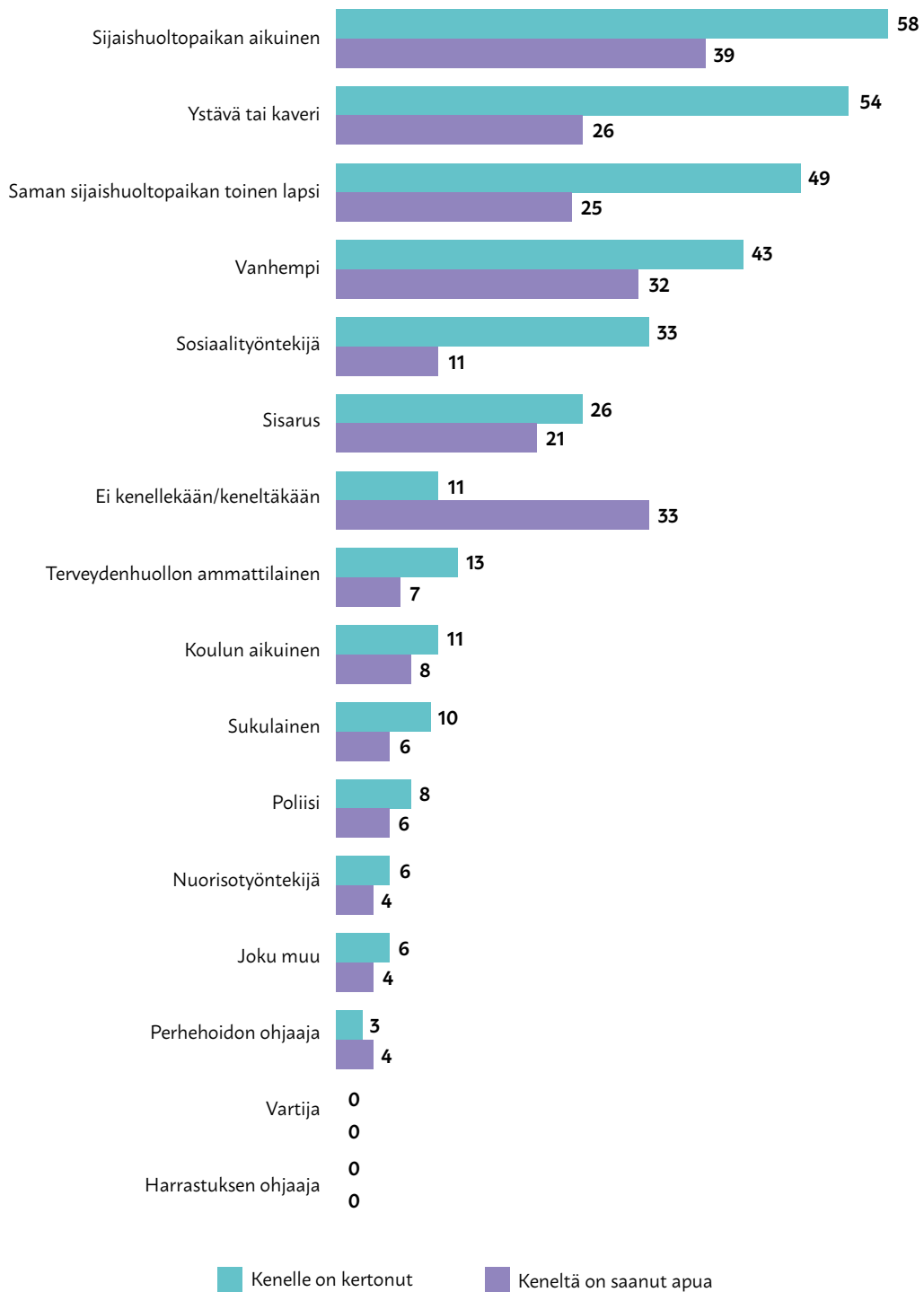
7.1 Kenelle on kerrottu ja keneltä on saatu apua

Kyselyssä nuorilta kysyttiin, kenelle he olivat kertoneet kokemastaan, tekemästään ja/tai näkemästään vertaissuhdeväkivallasta ja keneltä he olivat saaneet siihen apua (kuvio 19). Kysymykset kysyttiin erikseen. Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Yleisimmin nuoret olivat kertoneet vertaissuhdeväkivallasta sijaishuoltoapaikan aikuiselle (58 %). Sijaishuoltoapaikan aikuisilta nuoret olivat myös yleisimmin saaneet apua, tosin vain 39 prosenttia vastaajista. Muita yleisiä vastauksia olivat ystävä tai kaveri, saman sijaishuoltoapaikan toinen lapsi sekä vanhempi. 33 prosenttia vastaajista kertoi, ettei ollut saanut keneltäkään apua.

Väkivallan kohteeksi joutunut nuorta ei saisi missään tilanteessa jättää kokemustensa kanssa yksin. Ei saisi suuttua tapahtuneesta, vaan tukea nuorta ja auttaa häntä ymmärtämään, ettei väkivalta ole uhrin vika. Tapahtumia ei saa vähätellä, oli väkivallan teko vähäistä tai suurempaa, se on silti väkivaltaa.

- Nuori -

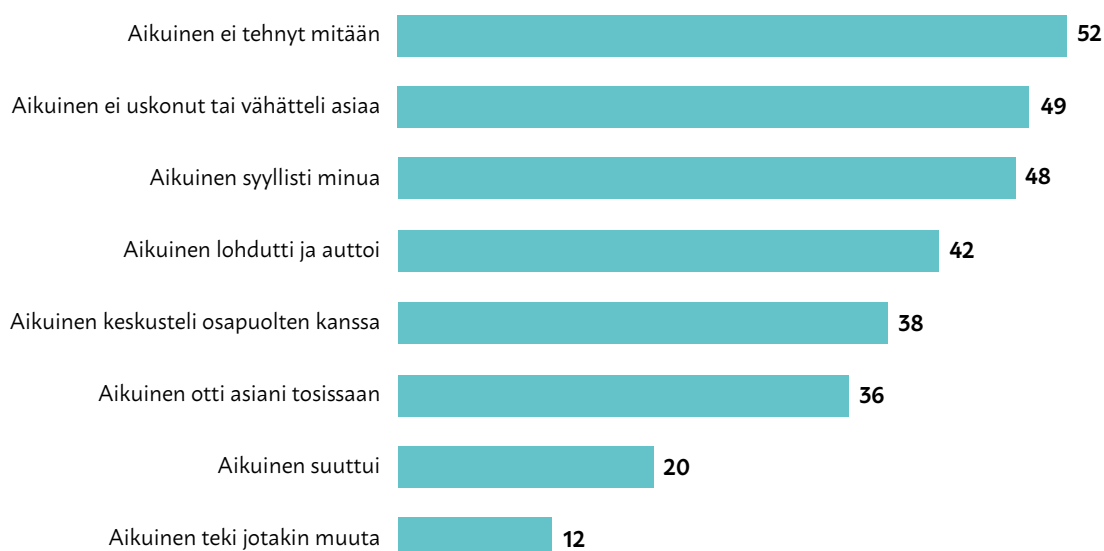
Joku muu -kohtaan nuoret olivat vastanneet kertoneensa vertaissuhdeväkivallasta muun muassa terapeutille, tukihenkilölle, isovanhemmalle, kumppanille sekä seuraavan sijaisperheen vanhemmalle. Terapeutilta, kumppanilta ja seuraavan sijaisperheen vanhemmalta vastaajat olivat myös saaneet apua. Nuorten kanssa keskusteluissa tuli esiin, että psykologille ja terapeutille on voinut puhua vertaissuhdeväkivallasta.

Kuvio 19. Henkilöt, joille nuoret ovat kertoneet vertaissuhdeväkivallasta, ja joilta he ovat saaneet siihen apua (% , n=72).

7.2 Aikuisten reagoitavat kertomiseen

Nuorilta kysyttiin, miten aikuiset olivat reagoineet, jos oli kertonut kokemastaan, tekemästään ja/tai näkemästään vertaissuhdeväkivallasta (kuvio 20). Aikuista ei määritelty kyselyssä, vaan sillä tarkoitettiin ketä tahansa aikuista. Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Suurin osa, 52 prosenttia nuorista vastasi, että aikuinen ei ollut tehnyt mitään. Myös seuraavaksi yleisimmät reagoitavat ovat huolestuttavia: aikuinen ei uskonut tai vähätteli asiaa (49 %) ja aikuinen syyllisti minua (48 %). 42 prosenttia nuorista kertoi, että aikuinen oli lohduttanut ja auttanut.

Kuvio 20. Aikuisten reagoitavat vertaissuhdeväkivallasta kertomiseen nuorten kokemusten mukaan (% , n=65).

Olen vihainen siitä, että asiaan ei ole puututtu tarpeeksi sijaishuoltopaikassa.

- Nuori -

Syyllisyydentunto. Kun mä oon tällainen, niin siksi tapahtuu väkivaltaa.

- Nuori -

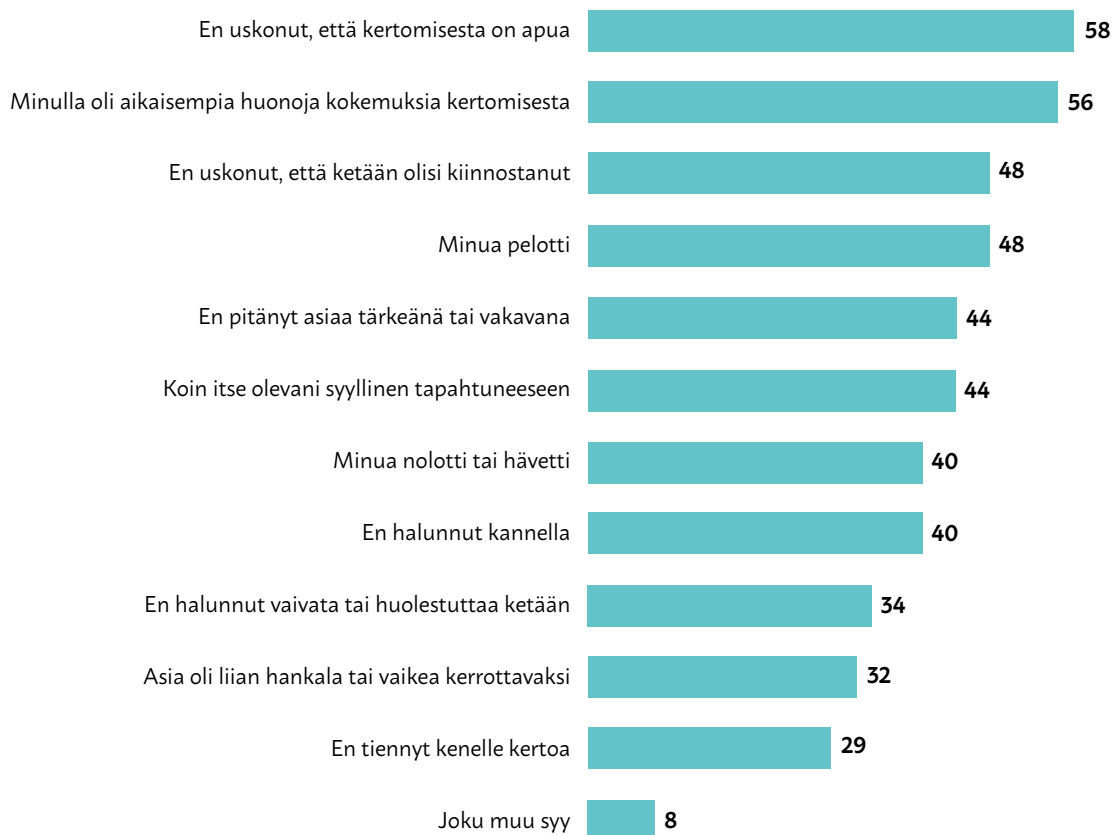
Joku muu -kohtaan nuoret olivat kirjoittaneet aikuisten vähättelystä, naureskelusta ja kokemusten sivuuttamisesta. Yksi nuori oli kirjoittanut aikuisen tehneen väkivaltaa ja yksi nuori oli kirjoittanut aikuisen suostuneen lapsen toiveeseen. Nuorten kanssa keskustelussa tuli esiin aikuisten vähättelyä pienempiä väkivallan tekoja kohtaan, jos on aikaisemmin tapahtunut isompia tekoja. Nuoret kertoivat myös kokeneensa aikuisten taholta syyllistämistä, jos nuori oli itse kertonut joutuneensa väkivallan uhriksi.

Jos toinen lapsi on aikaisemmin uhannut puukolla ja nyt se nipistää, niin aikuinen sanoo, että ”no ainakaan se ei nyt uhannut puukolla”. Vähätellään pieniä tekoja, jos on aikaisemmin tapahtunut isoja tekoja.

- Nuori -

7.3 Syyt kertomatta jättämiselle

Nuorilta kysyttiin syitä kertomatta jättämiselle (kuvio 21). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Yleisin syy sille, että nuori oli jättänyt kertomatta kokemastaan, tekemästään ja/tai näkemästään vertaissuhdeväkivallasta sijaishuollossa oli se, että nuori ei uskonut, että kertomisesta on apua (58 %). Lähes yhtä moni vastaaja kertoi, että oli aikaisempia huonoja kokemuksia kertomisesta (56 %), ettei uskonut, että ketään olisi kiinnostanut (48 %) tai että kertominen pelotti (48 %). Harvinaisin vastaus nuorilla oli, ettei tiennyt kenelle kertoa vertaissuhdeväkivallasta (29 %).

Kuvio 21. Syyt vertaissuhdeväkivallasta kertomatta jättämiselle nuorten kokemusten mukaan (%*n*=62).

***En voinut siihen aikaan kertoa kenellekään,
kun asuin niissä paikoissa.***

- Nuori -

Ei voi puhua, koska sua ei uskota.

- Nuori -

Joku muu -kohtaan nuoret olivat kirjoittaneet kertomatta jättämisen syiksi muun muassa sen, että pelkäsi saavansa itse ongelmia tai huonon maineen porukassa. Yksi nuori kirjoitti, että häntä oli uhkailtu, että käy huonosti, jos hän kertoisi väkivallasta kenellekään. Yhden nuoren mukaan ohjaajat olivat itse syynä lähes kaikkeen. Jos tapahtuneesta oli kulunut pitkä aika, kertomiselle ei enää nähty olevan syytä. Myös keskusteluissa tuli nuoren kertomana esiin, että jos puhuu väkivallasta, altistaa itsensä väkivallalle. Toisaalta jo pelkkä väkivallan näkeminen on riski sille, että joutuu sitä myös itse kokemaan. Lisäksi kertomatta jättämisen syynä voi olla huono itsetunto ja arvoton olo sekä tietämättömyys omista rajoista ja siitä, mikä on väärin ja mitä ei tarvitse sietää tai hyväksyä.

***Väkivalta tapahtuu usein aikuisten silmien
ulottumattomissa, eikä nuoret välttämättä uskalla
kertoa tapahtuneesta aikuiselle, koska pelkäävät
seurauksia, joita väkivallan tekijä kohdistaa
aikuisille kertomisen jälkeen.***

- Nuori -

***Mikä johtaa siihen, että ei kerro väkivallasta jollekin
luotettavalle aikuiselle, niin jos nuorella on jo valmiiksi
tosi huono itsetunto ja arvoton olo ja ei ehkä tiedä
välttämättä omia rajojaan, niin ei voi tietää mikä on
väärin, jos ei esimerkiksi arvosta itseään.***

- Nuori -

Tiivistelmä

- Yleisimmin nuoret olivat kertoneet vertaissuhdeväkivallasta sijaishuoltopaikan aikuiselle. Sijaishuoltopaikan aikuiselta oli myös yleisimmin saatu apua vertaissuhdeväkivaltaan.
- Nuorten kokemusten mukaan aikuisten yleisimmät reagoitavat vertaissuhdeväkivallasta kertomiseen olivat seuraavat: aikuinen ei tehnyt mitään, aikuinen ei uskonut tai vähätteli asiaa ja aikuinen syyllisti. 42 prosenttia nuorista kertoi, että aikuinen oli lohduttanut ja auttanut.
- Yleisin syy sille, että nuori oli jättänyt kertomatta sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta oli se, että nuori ei uskonut, että kertomisesta on apua. Lähes yhtä yleisiä syitä kertomatta jättämiselle olivat aikaisemmat huonot kokemukset kertomisesta, nuori ei uskonut, että ketään olisi kiinnostanut ja että kertominen pelotti.

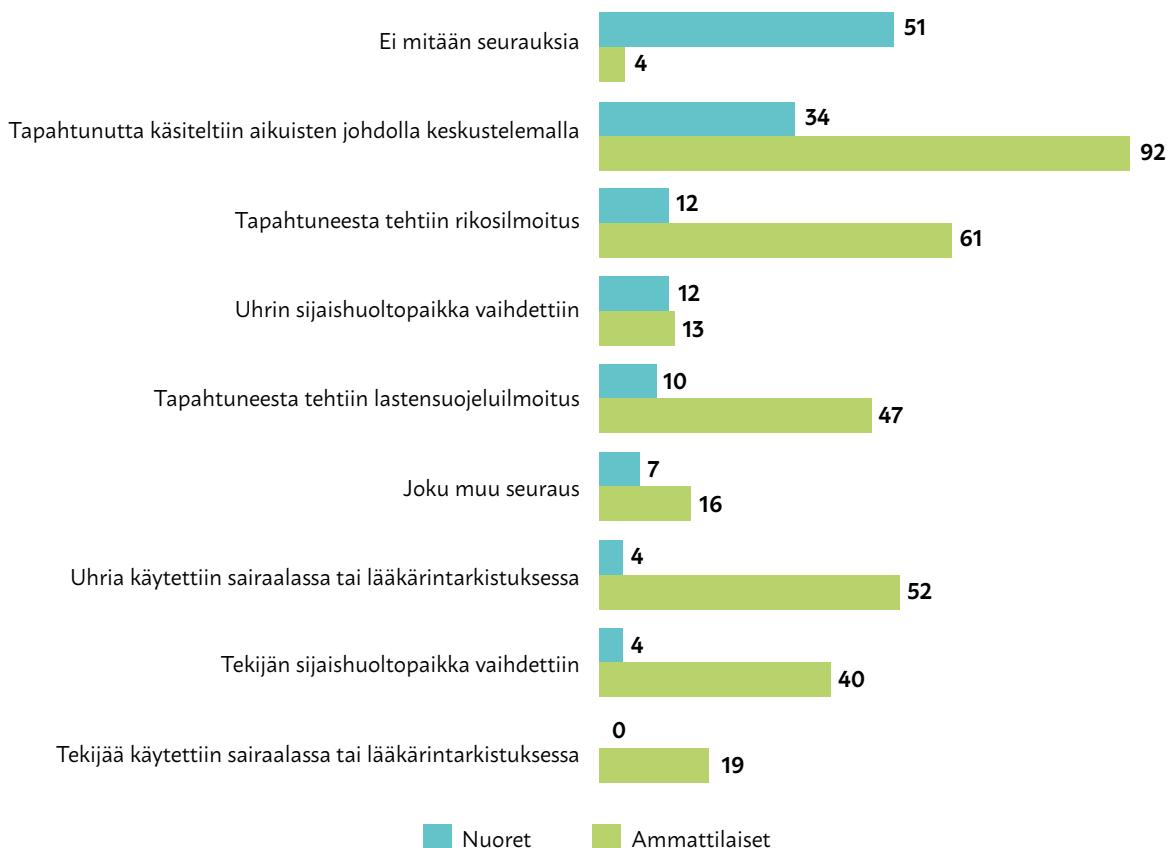
8

Seuraukset ja vaikutukset

8 Seuraukset ja vaikutukset

8.1 Vertaissuhdeväkivallan seuraukset

Kyselyssä nuorilta ja ammattilaisilta kysyttiin, mitä seurauksia vertaissuhdeväkivallalla oli ollut (kuvio 22). Annetuista vastausvaihtoehdoista vastaaja pystyi valitsemaan useita vaihtoehtoja. Ammattilaisten vastaukset poikkesivat nuorten vastauksista siten, että ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivallalla oli ollut huomattavasti enemmän erilaisia seurauksia nuorten kokemaan verrattuna. Nuorten yleisin vastaus oli, ettei vertaissuhdeväkivallalla ollut ollut mitään seurauksia (51 %). Ammattilaisten yleisin vastaus oli, että tapahtunutta käsiteltiin aikuisten johdolla keskustelemalla (92 %). Se oli myös nuorten toiseksi yleisin vastaus (34 %). Seuraavaksi yleisimmät ammattilaisten vastaukset olivat rikosilmoituksen tekeminen (61 %), uhrin käyttäminen sairaalassa tai lääkärin tarkistuksessa (52 %) ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen (47 %).

Kuvio 22. Vertaissuhdeväkivallan seuraukset nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (% , nuoret n=68, ammattilaiset n=160).

Tärkeintä, ettei toistu ja teoista on seuraukset, ja tekijä ymmärtää tehneensä väärin.

- Ammattilainen -

Joku muu -kohtaan nuoret olivat kirjoittaneet, että vertaissuhdeväkivallasta oli seurannut eristystä, lomien menettämistä ja joukkorangaistuksia sekä uhreille että tekijöille. Eräs nuori kirjoitti, että tekijät olivat päässeet ”kuin koira veräjstä”. Joku muu -kohtaan ammattilaiset olivat kirjoittaneet, että vertaissuhdeväkivallasta oli seurannut rajoitustoimenpiteitä, jonkin etuisuuden (esimerkiksi ruutuajan) menettämistä, sääntöjen tiukentamista (esimerkiksi lapset eivät saa viettää aikaa toistensa huoneissa), kotikasvatuksellista kurinpitoa (esimerkiksi jostain mukavasta pois jääntiä väkivallan takia) sekä väkivallan tekijän siirto toiselle osastolle. Vertaissuhdeväkivallasta oli seurannut myös keskusteluja tilanteessa osallisena olleiden lasten sekä eri ammattilaistahojen kanssa. Vastauksissa mainittiin kasvatuskeskustelut, moniammatillinen yhteistyö verkoston (esimerkiksi psykiatrian) kanssa, sosiaalityöntekijän konsultointi, tapahtuneesta kertominen sosiaalityöntekijälle ja huoltajalle sekä perhetapaaminen. Lisäksi vertaissuhdeväkivallasta oli seurannut traumaterapiaa uhrille, poliisin sovittelua, korvausta ja hyvittelyä (esimerkiksi varastetun tai rikotun tavaran korvaamista), valvonnan lisäämistä sekä yhteisten tilojen jakamista siten, etteivät tietyt lapset kohtaa toisiaan.

Erot ammattilaisten ja nuorten vastauksissa voivat selittyä sillä, että kaikki vertaissuhdeväkivaltatilanteet eivät tule ammattilaisten tietoon, ja siksi nuorilla voi olla kokemus siitä, että väkivaltatilanteista ei seuraa mitään. Toisaalta nuorten vastaukset kertovat kuulematta ja avutta jäämisestä sekä välinpitämättömyyden kokemuksista, vaikka vertaissuhdeväkivalta olisikin aikuisten tiedossa (ks. myös 7. luku). Salassapitosyistä johtuen nuorilla ei ole välttämättä tietoa, mitä seurauksia väkivallan toiselle osapuolelle on tilanteesta tullut. Nuoret ja ammattilaiset ovat myös voineet ymmärtää seuras-käsitteen eri tavoin riippuen omasta tilanteesta, asemasta ja kokemuksista.

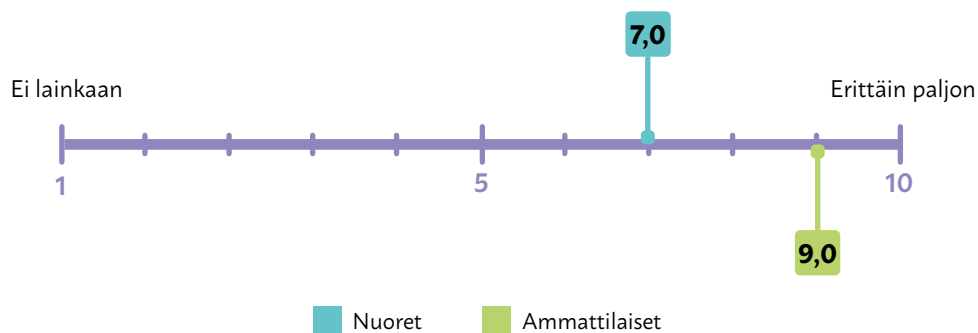
***Olemme aina tehneet ilmoituksen poliisille väkivallasta.
Kerran poliisi sanoi, että ei ilmoitusta tarvitse tehdä, jos ei ole tullut selkeitä jälkiä tai verta vuotanut, että eivätkö nämä ole vähän kuin sisarusia. Aika paljon sai väentää, että asia otettiin käsittelyyn.***

- Ammattilainen -

Nuoret toivat keskusteluissa esiin kokemuksia siitä, miten vertaissuhdeväkivallasta seuranneet rangaistukset olivat olleet erilaisia lapsesta riippuen. ”Haastavat” lapset eivät olleet saaneet pienistä tilanteista rangaistusta, mutta ”normaalit” lapset olivat saaneet pienestäkin rangaistuksen.

8.2 Vertaissuhdeväkivallan vaikutukset

Kyselyssä nuoria pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–10 (1=ei lainkaan, 10=erittäin paljon), kuinka paljon sijaishuollossa kohdattu vertaissuhdeväkivalta on heihin vaikuttanut. Ammattilaisilta pyydettiin vastaavasti arviota siitä, kuinka paljon sijaishuollossa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta vaikuttaa sitä kokeviin lapsiin. Nuoret arvioivat vertaissuhdeväkivallan vaikutukset hieman vähäisemmiksi ammattilaisiin verrattuna (kuvio 23). Nuorten vastausten keskiarvo oli 6,4 ja mediaani 7,0 aikuisten vastausten keskiarvon ollessa 8,3 ja mediaanin 9,0.

Kuvio 23. Kuinka paljon vertaissuhdeväkivalta vaikuttaa sitä kokeviin lapsiin nuorten ja ammattilaisten kokemusten mukaan (mediaani, asteikolla 1–10, 1=ei lainkaan, 10=erittäin paljon, nuoret n=71, ammattilaiset n=170).

Sijoituksen tarkoituksena on suojella lasta ja nuorta, mutta välillä koen, että sijoitus voi tehdä lapsen elämästä kaottisemman. Lapsi voi johtua kokemaan/näkemään sijoituksessa päivittäin psyykkistä ja fyysistä väkivaltaa. Osalla lapsista ei ole ollut väkivaltaista käyttäytymistä ennen sijoitukseen joutumista, hän on voinut oppinut tavan muilta sijoitetuilta lapsilta/nuorilta, koska on nähnyt/kokenut tämän tyyppistä toimintaa.

- Ammattilainen -

Olin ainut tyttö laitoksessani ja koin pojilta väkivaltaa. Ohjaajat eivät ottaneet kovin tosissaan, vaikka väkivalta oli välillä aika rajuakin. Uskon, että tämä on yksi syy siihen, että aikuisena olen hyväksynyt parisuhteessani (entisessä) väkivaltaa, koska olin niin tottunut siihen, että se ei tavallaan hetkauttanut.

- Nuori -

Nuoret kertoivat keskusteluissa, että vertaissuhdeväkivallasta oli seurannut surua, itsetuhoisuutta, itsemurhia, mielenterveysongelmia, päihderiippuvuutta ja haasteita omien haaveiden seuraamisessa. Eräs nuori kertoi, ettei vertaissuhdeväkivallasta ollut tullut mitään seurauksia, koska tapahtuneeseen oli reagoitu heti.

Tiivistelmä

- Vertaissuhdeväkivallan seurauksista kysyttäessä nuorten yleisin vastaus oli, ettei vertaissuhdeväkivallalla ollut ollut mitään seurauksia.
- Ammattilaisten vastauksissa yleisin vertaissuhdeväkivallan seuraus oli ollut se, että tapahtunutta käsiteltiin aikuisten johdolla keskustelemalla.
- Nuorten ja ammattilaisten vastaukset poikkesivat toisistaan siten, että ammattilaisten kokemusten mukaan vertaissuhdeväkivallalla oli ollut huomattavasti enemmän erilaisia seurauksia nuorten kokemaan verrattuna.
- Kysyttäessä miten paljon vertaissuhdeväkivalta vaikuttaa sitä kokeviin lapsiin, nuoret arvioivat vaikutukset vähäisemmiksi ammattilaisiin verrattuna.

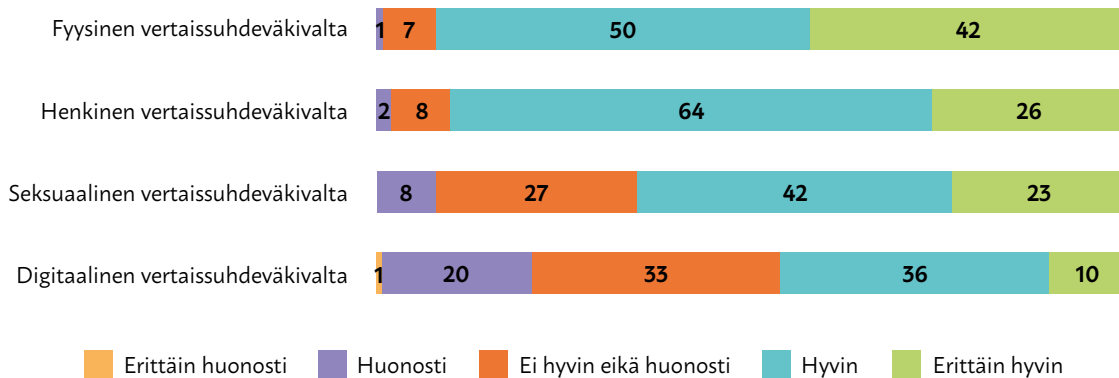
9

Osaaminen

9 Osaaminen

9.1 Tunnistaminen

Ammattilaisilta kysyttiin heidän kokemuksiaan omasta osaamisesta tunnistaa eri vertaissuhdeväkivallan muotoja (kuvio 24). Parhaita osaaminen oli fyysisen vertaissuhdeväkivallan osalta. 92 prosenttia vastasi osaavansa tunnistaa sitä hyvin tai erittäin hyvin. Vain yksi prosentti ammattilaisista arvioi osaamisensa huonoksi. Myös henkisen vertaissuhdeväkivallan osalta tunnistamista koskeva osaaminen arvioitiin korkealle: 90 prosenttia ammattilaisista vastasi osaavansa hyvin tai erittäin hyvin tunnistaa sitä.

Kuvio 24. Ammattilaisten kokemukset omasta osaamisesta tunnistaa eri vertaissuhdeväkivallan muotoja (% , n=170).

Seksuaalisen vertaissuhdeväkivallan osalta ammattilaisten kokemus omasta osaamisesta oli alhaisempi fyysiseen ja henkiseen vertaissuhdeväkivaltaan verrattuna. 65 prosenttia arvioi osaavansa tunnistaa sitä hyvin tai erittäin hyvin. Huonoksi osaamisensa arvioi kahdeksan prosenttia ammattilaisista.

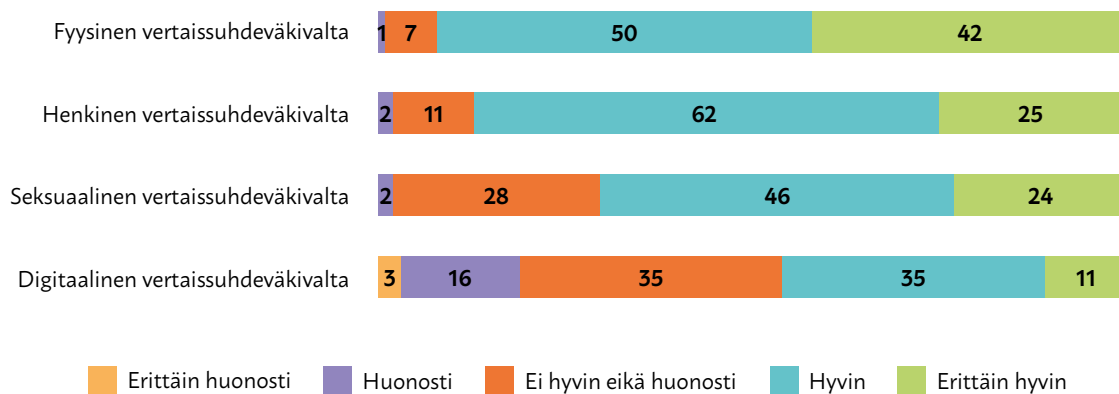
Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta arvioitiin ammattilaisten osalta kaikista vaikeimmaksi vertaissuhdeväkivallan muodoksi tunnistaa. 46 prosenttia vastasi osaavansa tunnistaa sitä hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti 21 prosenttia ammattilaisista vastasi osaavansa tunnistaa sitä huonosti tai erittäin huonosti.

Kun aikuiset välittävät aidosti lapsista ja elävät arkea nuorten kanssa, he ovat olemassa, näkevät ja näin pystyvät puuttumaan jo pienimpään kiusaamiseen. Näin yhdessä opetellaan, miten näissä tilanteissa kuuluu tai voi toimia/ei voi toimia. Kun aidosti välitetään jokaisesta niin koskaan ei jää puuttumatta näihin tilanteisiin/näkee jo lapsen ns. kulmakarvan asennosta, jos joku asia on pielessä ja osaa ottaa kopin tilanteesta ja kysyä.

- Ammattilainen -

9.2 Puuttuminen

Ammattilaisilta kysyttiin myös heidän kokemuksiaan omasta osaamisesta puuttua eri vertaissuhdeväkivallan muotoihin (kuvio 25). Vastaukset mukailivat edellä esitettyä tunnistamista koskevaa osaamista. Parhainta osaaminen oli fyysisen vertaissuhdeväkivallan osalta. 92 prosenttia vastasi osaavansa puuttua siihen hyvin tai erittäin hyvin. Myös henkisen vertaissuhdeväkivallan osalta puuttumista koskeva osaaminen arvioitiin korkealle: 87 prosenttia ammattilaisista vastasi osaavansa puuttua siihen hyvin tai erittäin hyvin.

Kuvio 25. Ammattilaisten kokemukset omasta osaamisesta puuttua eri vertaissuhdeväkivallan muotoihin (% , n=170).

Myös seksuaaliväkivaltaan puuttumisen osalta ammattilaisten kokemus omasta osaamisesta oli alhaisempi fyysisen ja henkiseen vertaissuhdeväkivaltaan verrattuna. 68 prosenttia arvioi osaavansa puuttua siihen hyvin tai erittäin hyvin. Huonoksi osaamisensa arvioi kuitenkin vain kaksi prosenttia ammattilaisista.

Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta arvioitiin ammattilaisten osalta kaikista vaikeimmaksi vertaissuhdeväkivallan muodoksi puuttua. 46 prosenttia vastasi osaavansa puuttua siihen hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti 19 prosenttia ammattilaisista vastasi osaavansa puuttua siihen huonosti tai erittäin huonosti.

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan on hankala puuttua aikuisten toimesta, sillä se ei ole välttämättä aikuisille näkyvää ja vaatii nuoren itse kertovan siitä.

- Ammattilainen -

9.3 Osaamistarpeet

Ammattilaisilta ja läheisiltä kysyttiin avoimella kysymyksellä, millaista tietoa ja osaamista tarvitaan lisää, jotta vertaissuhdeväkivaltaan voitaisiin sijaishuollossa paremmin puuttua. Useat ammattilaiset kaipasivat vastauksissaan lisää väkivaltaosaamista, kuten tietoa yleisesti vertaissuhdeväkivallasta ja sen muodoista. Lisää osaamista kaivattiin vertaissuhdeväkivallan tunnistamiseen, riskeihin, ennakkointiin, puuttumiseen, väkivaltatilanteiden jälkeen toimimiseen sekä väkivallan tapahtumaketjujen ymmärtämiseen. Ammattilaiset toivoivat koulutusta sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta sekä selkeitä, konkreettisia työkaluja ja toimintamalleja ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen.

Mielestäni olisi tärkeää, että vertaissuhdeväkivallasta pidettäisiin koulutuksia enemmän, jotta työntekijät osaavat tunnistaa väkivallan ja mahdollisesti ennaltaehkäistä sitä.

- Ammattilainen -

Väkivaltaosaamisen lisäksi ammattilaiset kokivat tarvitsevänsä lisää osaamista liittyen traumaan, mielenterveyshäiriöihin, käytöshäiriöihin, neuropsykiatriisiin häiriöihin, seksuaalisuuteen, kriiseihin, sosiaalisiin taitoihin, tunnetaitoihin ja kiintymyssuhteisiin. Päihteiden rooli lasten keskinäisessä väkivallassa nousi vastauksissa esiin ja ammattilaiset toivoivat lisää osaamista päihteisiin liittyen. Myös osaamista positiiviseen kasvatukseen, hyvän huomaamiseen, lasten kohtaamiseen ja kuunteluun sekä siihen, miten asioista lasten kanssa tulisi puhua, kaivattiin lisää. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvan vertaissuhdeväkivallan koettiin jäävän helposti piiloon, minkä vuoksi siihen toivottiin myös lisää koulutusta.

Läheisten vastauksissa nousi samankaltaisia asioita esiin kuin ammattilaistenkin vastauksissa. Läheiset kaipasivat sijaishuoltoon lisää osaamista väkivallan tunnistamiseen, neuropsykiatriisiin häiriöihin, päihteisiin, traumaan sekä seksuaali- ja muihin rikoksiin liittyen. Läheisten vastauksissa korostuivat myös ammattilaisten asenteet ja arvot. Läheiset toivoivat ihmisläheisiä, empaattisia, ymmärtäviä ja lapsista kiinnostuneita ammattilaisia sijaishuoltoon.

Ymmärrystä lapsen/nuoren taustoista ja niiden vaikutuksesta lapsen/nuoren käytökseen ja toimintaan, ihmisläheisempää ja empaattisempaa asennetta.

- Läheinen -

Tiivistelmä

- Ammatillaiset kokivat osaavansa parhaiten tunnistaa ja puuttua fyysiseen vertaissuhdeväkivaltaan. Heikointa osaaminen oli digitaalisen vertaissuhdeväkivallan osalta.
- Ammatillaiset kokivat tarvitsevansa lisää osaamista vertaissuhdeväkivallasta ja sen muodoista ja riskeistä. Ammatillaiset toivoivat tietoa ja koulutusta vertaissuhdeväkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen sekä väkivalta-tilanteiden jälkeen toimimiseen.
- Väkivaltaosaamisen lisäksi muut vertaissuhdeväkivaltaan linkittyvät osaamistarpeet liittyivät muun muassa traumaan, kriiseihin, mielenterveyshäiriöihin, käytöshäiriöihin, neuropsykiatrisiin häiriöihin, päihteisiin, seksuaalisuuteen, sosiaalisiin taitoihin, tunnetaitoihin, kiintymyssuhteisiin, lasten kohtaamiseen ja kasvatukseen sekä sosiaaliseen mediaan.

10

**Ennaltaehkäisy
ja ratkaisukeinot**

10 Ennaltaehkäisy ja ratkaisukeinot

Kyselyissä oli kohderyhmästä riippuen kysymyksiä, miten sijaishuollossa tapahtuvaa vertaissuhdeväkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä, miten aikuisten tulisi vertaissuhdeväkivaltatilanteissa toimia, millaiset ratkaisukeinot toimivat vertaissuhdeväkivaltaan ja mitä lapset voisivat itse tehdä, jotta vertaissuhdeväkivaltaa tapahtuisi mahdollisimman vähän. Myös keskusteluihin osallistuneilta kysyttiin, millaiset toimet auttaisivat ehkäisemään vertaissuhdeväkivaltaa ja puuttumaan siihen. Vastauksista nousi esiin viisi teemaa, jotka vaikuttavat sekä vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn että sen ratkaisemiseen: 1) rakenteelliset tekijät, 2) lapsiryhmän kokoonpano ja ryhmädynamiikka, 3) ennakointi ja puuttuminen, 4) säännöt ja seuraamukset sekä 5) läsnäolo ja lapsen kohtaaminen.

10.1 Rakenteelliset tekijät

Työntekijöiden määrä ja pysyvyys

Ammattilaisten vastauksissa korostui riittävä työntekijöiden määrä. Ammatillaiset kokivat työntekijämitoituksen laitoksissa liian pieneksi siihen nähden, kuinka pahoinvoivia lapsia on sijoitettuna. Aikuisten määrän tulisi olla suhteessa lasten hoidettavuuteen. Lisätyövoimaa tulisi tuoda paikkoihin, joissa väkivallalla oireilevia lapsia on enemmän. Jos henkilöstömitoitukset olisi kunnossa, valvonta lisääntyisi, jolloin mahdollisuus vertaissuhdeväkivaltaan vähenisi. Työntekijöiden määrän lisääminen edistäisi sitä, että jokainen lapsi saadaan huomioitua, valvontaa olisi riittävästi ja mahdollisuuksia mukavan toiminnan järjestämiselle sekä lapsiryhmän hajauttamiselle olisi enemmän. Eräs ammattilainen näki tärkeäksi, että joka työvuorossa olisi aina mies- ja naistyöntekijä.

Myös nuorten ja läheisten vastauksissa peräänkuulutettiin henkilöstömitoituksen lisäämistä. Henkilökuntaa tulisi lisätä etenkin silloin, kun taloon tulee uusi lapsi. Myös sosiaalityöntekijöitä tulisi läheisten mukaan lisätä.

***Riittävät aikuisresurssit lastenkodeissa, jotta silmiä, korvia ja käsiä
– sekä välittäviä sydämiä – on joka puolella tarpeeksi.***

- Ammatilainen -

Työntekijöiden riittävän määrän lisäksi myös työntekijöiden pysyvyys nähtiin tärkeänä. Ammatillaisien mukaan työntekijöiden pysyvyys lisäisi edellytyksiä sille, että lasten ja työntekijöiden välille muodostuu luottamuksellinen suhde, joka taas koetaan tärkeänä osana vertaissuhdeväkivaltatyötä. Vastauksissa toivottiin, että työntekijöiden työhyvinvointiin panostettaisiin, jotta työntekijät saataisiin pysymään. Työntekijöiden hyvinvointi vaikuttaa suoraan lapsiin ja heidän vointiinsa. Ammatillaiset kaipasivat tukea jaksamiseensa. Nuortenkin vastauksissa mainittiin pysyvät aikuiset, mutta toisaalta joissakin vastauksissa toivottiin tiettyjen työntekijöiden vaihtumista uusiin työntekijöihin.

*Resursseja sijaishuoltoon ja työhyvinvointiin panostusta,
jotta työntekijät saadaan pysymään.*

- Ammatilainen -

Läheisten vastauksissa nähtiin myös motivoituneen henkilöstön yhteys vertaissuhdeväkival-
lan ennaltaehkäisyyn. Lisäksi laitosohjaajien palkkakehitykseen vaikuttamalla voisi vaikuttaa
työntekijäresursseihin.

Osaavat ja pätevät työntekijät

Riittävän työntekijämäärän lisäksi vastauksissa peräänkuulutettiin osaavia ja päteviä työn-
tekijöitä. Ammatilaisten vastauksissa toivottiin koulutettua, työkokemuksen omaavaa,
ammattitaitoista, motivoitunutta ja alalle soveltuvaa henkilöstöä. Koulutettuja työntekijöitä
tulisi olla lastensuojelulaitoksissa kaikissa vuoroissa ja myös johtajilta toivottiin ammattitai-
toa. Koulutuksella toivottiin saatavan aikaiseksi ”asennemuutosta”. Ylipäätään hyvän johta-
misen katsottiin ennaltaehkäisevän vertaissuhdeväkivaltaa. Koulutuksen tarve ei koske vain
laitosten työntekijöitä, vaan myös sijaishuollon sosiaalityöntekijöille toivottiin lisäkoulutusta
ja tietoisuuden lisäämistä aiheesta. Ongelmana nähtiin se, että työnantajat eivät kouluta
työntekijöitään.

Ammatilaisten vastauksissa työntekijöiltä kaivattiin hyvin monipuolista osaamista. Työn-
tekijöillä tulisi olla muun muassa tietoa ja ymmärrystä vertaissuhdeväkivallasta ja sen muo-
doista ja vaikutuksista, ennaltaehkäisyn ja puuttumisen malleja, terapeutista osaamista ja
tutkittuun tietoon perustuvaa informaatiota. Tiedon lisäksi tulisi olla kykyä tunnistaa ver-
taissuhdeväkivaltaa ja puuttua siihen. Tähän auttaa paitsi koulutus aiheesta, myös aiheen
näkyvyys ja esillä pitäminen. Koulutuksen ja tietoisuuden lisääminen koettiin edellytyksenä
sille, että yhteisiä toimintamalleja saadaan luotua ja ne saadaan otettua laajemmin käyttöön.
Väkivaltatilanteiden säännöllinen harjoittelu nousi esiin yhdessä ammattilaisen vastauksessa.
(Ks. myös 9. luku.)

*Riittävästi koulutettua henkilökuntaa
paikalla kaikissa vuoroissa.*

- Ammatilainen -

Myös nuorten vastauksissa nähtiin tiedon ja koulutuksen rooli tärkeänä. Työntekijöiltä kai-
vattiin osaamista ja kouluttautumista. Vastauksissa nähtiin tarpeellisena lisätä sijaishuollossa
työskentelevien aikuisten ammattitaitoa tunnistaa vertaissuhdeväkivalta ja sen eri muodot.
Lapselle sopiva sijaishuoltopaikka tulisi valita sen mukaan, millaiset lapsen tarpeet ovat ja
millaista kokemusta ja osaamista perheellä tai laitoksella on. Kaikilta työntekijöiltä kaivattiin
mielenterveysosaamista. Nuorten vastauksista ilmenee tarve arvioida aikuisten soveltuvuutta
alalle ylipäätään. Nuorilla oli kokemuksia siitä, että täysin soveltumattomat ihmiset ovat ha-
keutuneet sijaishuoltoon töihin.

*Ei laiteta erityislapsia perheisiin/laitoksiin,
joissa ei ole kokemusta/osaamista.*

- Nuori -

Läheistenkin vastauksissa tuotiin esiin koulutetun henkilökunnan tarve, ja kuinka nykyään sijaishuollossa on paljon töissä nuoria ja vähän koulutettuja työntekijöitä. Läheiset tiedostivat, ettei sosionomitutkinnon omaava työntekijä osaa kaikkea, vaan esimerkiksi väkivaltatyön ammattilaisilla on erityisosaamista, jolle olisi sijaishuollossa tarvetta.

*Antakaa väkivaltatyön ammattilaisille ammattikuntana
tilaa tulla auttamaan lapsia erityisosaamisellaan.*

- Läheinen -

Pienemmät ja sopivammat yksiköt

Lastensuojeluyksiköiden pienempi koko nostettiin ammattilaisten vastauksissa esiin yhtenä ennaltaehkäisykeinona. Pienempiä yksiköitä pidettiin tärkeänä erityisesti ”huonosti voiville” lapsille. Yksiköiden kooksi ehdotettiin 3–4 nuorta vaativien tai huonosti voivien lasten kohdalla. Pienemmät yksiköt koettiin turvallisemmiksi lapsille, ja niiden katsottiin edistävän lapsen tarpeiden huomioon ottamista ja hoidon ja kuntoutuksen vaikuttavuutta.

*Se helpottaa ja auttaa, mitä pienemmät osastot ovat.
Osastot tulisi olla vaativilla nuorilla 3-paikkaisia, niin
vertaissuhdeväkivalta jonkin verran vähenisi ja nuoren tarpeet,
hoito ja kuntoutus olisi vaikuttavampaa.*

- Ammattilainen -

Myös äänieristykset sekä yksiköiden profilointi mainittiin yksittäisissä vastauksissa merkityksellisinä vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn keinoina. Äänieristysten osalta vastaaja ei yksilöinyt, mitä hän tarkoitti mainitessaan äänieristykset. Yksi ammattilainen koki, että joillekin lapsille olisi hyvä olla olemassa jonkinlainen lastensuojelulaitoksen ja vankilan välimuoto, mutta tätä ei avattu tarkemmin, millainen laitos olisi.

Lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut

Ammattilaisten mukaan lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluiden toimivuus ja toimimattomuus vaikuttavat sijaishuollossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan. Ammattilaiset kokivat, että lapset eivät saa tarpeeksi vahvaa tukea omiin ongelmiinsa päihdehoidon ja psykiatrisen hoidon piirissä. Tuen vahvuuden lisäksi sen oikea-aikaisuus olisi tärkeää, eli apua tulisi saada tarpeeksi ajoissa. Ammattilaisten vastauksissa koettiin, että lapset tarvitsevat ammatillista keskusteluapua laitoksen ulkopuolelta, ja sen piiriin tulisi ohjata sekä uhri että

tekijä. Yksi ammattilainen peräänkuulutti lisää resursseja psykiatrialle, jotta asiakas ohjautuisi oikeaan paikkaan, sillä sijaishuollossa on ajoittain ”aivan liian huonokuntoisia asiakkaita”.

Toimiva lasten- ja nuorisopsykiatria, jotta sitä tarvitsevat lapset saisivat oikeasti apuakin.

- Ammattilainen -

Päihde- ja mielenterveyspalveluiden vahvistaminen korostui yhtä lailla nuorten ja läheisten vastauksissa. Nuoret toivoivat matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita kaikille sijaishuollossa oleville tai sitä tarvitseville lapsille.

Mielenterveyden ongelmien syynä on sijaishuollon asiakkaiden traumat, jotka vaikuttavat hyvin monella taustalla heidän käytöksessään, ja mielenterveyden ongelmat on juurihaava ja juurisyy aivan kaikkeen väkivaltaisuuteen, mitä he kohdistavat muihin nuoriin ja lapsiin. Tämä on ainoa tapa, jolla saamme huonosti voivat lapset ja nuoret kääntämään suuntaa itse ja valitsemaan paremmin. Kun lapset voivat hyvin, ei tapahdu vertaissuhdeväkivaltaa eikä muutakaan väkivaltaa.

- Nuori -

Lainsäädäntö

Ammattilaisten vastauksissa oli joitakin mainintoja siitä, että lastensuojelulakia tulisi uudistaa ja aikuisilla tulisi olla enemmän lupia toimia. Vastauksissa ei tuotu tarkemmin esiin, millaista uudistusta lainsäädäntöön kaivataan, mutta joidenkin kokemus oli, ettei nykyisen lain puitteissa ole riittävästi tilaa toimia tarvittavalla tavalla. Esimerkiksi erään ammattilaisen mukaan jo orastaviin vertaissuhdeväkivaltilanteisiin pitäisi puuttua riittävän intensiivisesti, mutta laki ”sitoo käsiä” ja mahdollistaa tilanteiden eskaloitumisen. Puuttumisen kannalta eräs ammattilainen näki tärkeänä sen, että helpotettaisiin rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

10.2 Lapsiryhmän kokoonpano ja ryhmädynamiikka

Lapselle sopiva sijaishuoltopaikka ja lapsiryhmälle sopiva lapsi

Olisi erittäin tärkeää pohtia minkälaisia lapsia ja nuoria sijoitetaan keskenään, jotta ryhmän dynamiikka toimisi.

- Ammatilainen -

Useissa ammattilaisten vastauksissa toivottiin, että ennen lapsen sijoittamista sijaishuoltopaikkaan, käytettäisiin tarkkaa harkintaa ja mietittäisiin etukäteen, onko kyseinen paikka paitsi sopiva lapselle, myös soveltuuko lapsi paikan muuhun lapsiryhmään. Tämä edellyttää riittävää tietoa lapsen taustoista ja altistavista tekijöistä. Lapsi tulisi sijoittaa aina sellaiseen paikkaan, jossa on riittävästi osaamista esimerkiksi aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista. Lapsivalinnoilla voidaan ennaltaehkäistä vertaissuhdeväkivaltaa. Sijoituksia ja lapselle sopivaa lapsiryhmää tulisi harkita tarkkaan ja tehdä etukäteen riskien kartoitusta, jotta ryhmän dynamiikka toimisi. Esimerkiksi ”haastavimpia” lapsia ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista sijoittaa samaan paikkaan.

Sijoitusta tulisi aina harkita todella tarkkaan ja tehdä riskien kartoitusta. Lasta ei saisi sijoittaa paikkoihin, joissa oireilu voi voimistua. Usein rauhallinen ympäristö sammuttaa myös väkivallalla oireilua. Sijaishuoltopaikan tulisi aina vastata lapsen tarpeisiin. Ei niin, että ”haastavimmat” sijoitetaan samaan paikkaan.

- Ammatilainen -

Etukäteen olisi tärkeää pohtia niin sijoitettavan lapsen kuin jo sijaishuoltopaikassa asuvien lasten historiaa sekä sitä, tuntevatko lapset jo ennestään toisensa, ja jos tuntevat, millainen historia heillä on. Erään ammattilaisen mukaan lapsiryhmän pitäisi olla sellainen, että lapsilla on joitakin yhtäläisyyksiä keskenään, mutta he ovat silti ”sopivan erilaisia”. Laitoksissa pitäisi olla vain suhteellisen samanikäisiä lapsia. Vastauksissa ei nähty sitä hyvänä, että sijaishuoltopaikkaan sijoitetaan yhtä aikaa useampi uusi lapsi. Uutena sijaishuoltopaikkaan saapuvan lapsen perehdytys nähtiin tärkeänä. (Ks. myös 6. luku.)

Eräs nuori toi keskustelussa esiin, miten uutena sijaishuoltopaikkaan tulevan lapsen pitäisi sopeutua kyseiseen paikkaan, josta on jo muodostunut toisten koti. Nuorella oli myös kokemusta siitä, että jos sijaishuoltopaikkaan oli tullut väkivaltaa tekevä lapsi, muut lapset olivat saaneet aikuiset suostuteltua siihen, että kyseinen lapsi ”lensi sieltä pois”.

Yhteisöllisyys ja ilmapiiri

Ammattilaisten vastauksissa toistuivat tarpeet sijaishuoltopaikan yhteisöllisyydelle, ryhmäytymiselle sekä avoimelle, hyvälle ilmapiirille. Yhteisöllisyyden rakentamiseen katsottiin tar-

vittavan aikaa, henkilöstöä, tahtoa, osaamista ja taloudellista resurssia. Jos sijaishuoltopaikassa touhutaan ja tehdään yhdessä ryhmänä, yhteishenki ja vertaistuki vahvistuvat. Lasten välisten onnistumisten kokemusten myötä luodaan hyvää ilmapiiriä ja yhteenkuuluvuutta. Lapsia tulee ryhmäyttää ja lapsille pitää opettaa kuinka ryhmässä toimitaan. Yhteisöllisyyden rakentamisen tulee olla aikuisjohtoista. Ryhmän ikäjakauma vaikuttaa siihen, miten suhteita pystytään yhteisen tekemisen kautta rakentamaan. Lapsia tulee aktivoida ja tarjota heille mielekästä vapaa-ajan tekemistä. Yhteinen kokoustaminen kaikkien lasten ja aikuisten kesken nähtiin tärkeänä. Toisaalta lasten turvallisuuden näkökulmasta on joissakin tilanteissa tarpeellista eriyttää nuoria, rajata lasten yhteistä aikaa, kun näkyy ”varoitusmerkkejä”, sekä rikkoo sijaishuoltopaikan sisäisiä ryhmiä ja kuppikuntia.

Pitäisi luoda paljon mahdollisuuksia lasten välisiin onnistumisen kokemuksiin, joilla saataisiin luotua hyvää ilmapiiriä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

- Ammattilainen -

Jos kahdella lapsella on paljon keskinäisiä ongelmia, ohjataan lapsia eri toimintoihin. Jos mahdollista, niin kyseiset lapset voi ottaa mukaan johonkin erityisen kivaan tekemiseen ja yrittää luoda heidän välilleen positiivista suhdetta.

- Ammattilainen -

Myös nuorilla oli samankaltaisia toiveita yhteisöllisyydestä, ilmapiiristä ja me-hengestä. Nuorten mukaan yhteisöllisyyttä voitaisiin parantaa esimerkiksi yhteisillä retkillä, pelaamalla yhdessä, ruokailemalla yhdessä, pitämällä keskusteluja kaikkien läsnä ollessa ja vapaaehtoisella kerhotoiminnalla. Nuoret kokivat, että sijaishuoltopaikassa tulisi ylipäättään olla enemmän tekemistä. Erityisesti uuden lapsen tullessa sijaishuoltopaikkaan ryhmäytyminen nähtiin tärkeänä. Nuorten mukaan he itse voisivat vaikuttaa vertaissuhdeväkivallan vähenemiseen ottamalla kaikki mukaan ja ottamalla uudet lapset paremmin vastaan ilman tuomitsemista.

Mielestäni yhteisön ilmapiiriä pitäisi hoitaa. Erimielisyydet nuorten välillä tulisi selvittää jo alussa esimerkiksi aikuisten ja koko yhteisön avulla, niin ettei ”klikkejä” synny ja kuppikuntia, eikä kauna pääse kasvamaan ja riitoja eskaloitumaan. Lastenkodissa tulisi opettaa yhteisöllisyyttä ja ”me-henkeä” aktiivisemmin ja osallistaa nuoria päättämään yhteisön asioita ja ylläpitää yhtenäisyyttä.

- Ammattilainen -

Myös läheisten vastauksissa tuotiin esille toivetta vapaaehtoisen yhteisöllisyyden vahvistamisesta ja ryhmäytymisestä. Lasten ei tarvitse olla parhaita kavereita keskenään, mutta lapset tulisi saada toimimaan yhdessä.

Nuorten ja ammattilaisten vastauksissa tunnistettiin lisäksi erilaisuutta hyväksyvän ilmapiirin vaikutus vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn. Eräs nuori kirjoitti, kuinka erilaisista taustoista tulevat lapset tulisi ”normalisoida”. Myös ammattilaisten vastauksissa nähtiin tärkeänä erilaisuuden ymmärtäminen ja normalisointi. Lapsille tulisi antaa tietoa ja ymmärrystä erilaisuudesta sekä opettaa erilaisuuden hyväksymistä. Toisaalta eräässä vastauksessa pohdittiin, miten paljon lasten täytyy hyväksyä ja ymmärtää toisten haastavaa käytöstä, jos erilaisuus liittyy esimerkiksi johonkin diagnoosiin.

Lasten on välillä todella vaikea ymmärtää toisten erilaisuutta. Joskus tämä erilaisuus liittyy diagnoosiin (esim. autismi tai ADHD), jota muut lapset eivät yleensä ymmärrä. Välillä on vaikea tietää, miten paljon lasten täytyy hyväksyä/ymmärtää toisten haastavaa käytöstä.

- Ammatilainen -

Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus

E erityisesti nuorten vastauksissa korostuivat toiveet yhdenvertaiselle kohtelulle ja oikeudenmukaisuudelle. Sijaishuoltopaikassa tulisi tehdä selväksi, että kaikki lapset ovat samanarvoisia. Nuorilla oli kokemusta tietyn lapsen suosimisesta ja toisaalta myös siitä, että jotakin lasta sai kiusata rauhassa, koska hän oli ”ärsyttävä”. Yhden lapsen suosimisen tunnistettiin aiheuttavan esimerkiksi sitä, että kyseinen lapsi alkaa käyttäytyä määrällen ja ylimielisesti toisia lapsia kohtaan. Eräs nuori kirjoitti, että jonkun lapsen suosiminen aikuisten taholta ei ole oikeutus väkivallalle, vaan suosimisesta tulisi ilmoittaa sosiaalityöntekijälle. Nuoret toivoivat, että kaikilla olisi samanlaiset säännöt ja kenelläkään ei olisi mitään etuoikeuksia muihin lapsiin verrattuna. Erään nuoren mukaan lapset voisivat itse vaikuttaa vertaissuhdeväkivallan vähenemiseen siten, että ymmärtäisivät, ettei ole kyse kilpailusta kuka saa enemmän huomiota.

Kaikille samat säännöt ja kenelläkään ei saa olla mitään etuoikeuksia muihin lapsiin verrattuna.

- Nuori -

Myös osassa ammattilaisten vastauksia peräänkuulutettiin lasten tasa-arvoista kohtelua, tasavertaisuutta, tasapuolisia vaikuttamismahdollisuuksia ja reiluuutta.

10.3 Ennakointi ja puuttuminen

Ennaltaehkäisy ja ennakointi

Ammattilaisten vastauksissa korostettiin ennaltaehkäisyn ja ennakkoinnin merkitystä. Aikuisten tulisi osata ennakoida jatkuvasti arjen tilanteissa. ”Mahdollisia ongelmia” tulee ennakoida niin paljon kuin mahdollista. Erityisesti ”haastavasti käyttäytyvän” lapsen kohdalla ennakointi nähtiin tärkeänä. Ennaltaehkäiseminen ja ennakointi vaativat jatkuvaa aikuisten läsnäoloa, jotta ilmapiirin aistiminen on helpompaa. Ennaltaehkäisy pitää sisällään sen, että aikuiset ovat läsnä lasten arjessa, lapsilla on tarpeeksi virikkeitä ja heidän kanssaan keskustellaan sekä tehdään asioita yhdessä. Kun aikuiset tuntevat lapset riittävän hyvin, he ovat myös tarkemmin tietoisia siitä, mitä lasten elämään oikeasti kuuluu ja missä mennään. Aikuiset myös omalla toiminnallaan näyttävät esimerkkiä ja ennaltaehkäisevät väkivaltaa.

Haastavasti käyttäytyvän lapsen käytöksen ennakointi on tärkeää.

- Ammatilainen -

Työntekijöiden tulee ennakoida mahdollisia ongelmia niin paljon kuin mahdollista.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten mukaan aikuisten kesken on tärkeää jakaa havaintoja, huomioita ja huolia. Ennakointi on usein lasten kuulemista sekä uskallusta puuttua tilanteisiin kysymällä ja puheeksi ottamalla. Ennakkoinnissa auttaa yhteisesti sovitut roolit ja toimintatavat, hyvä johtaminen, päivän suunnitelmallisuus ja hyvän kohtelun juurruttaminen. Ennaltaehkäisyyn ja ennakointiin kuuluu olennaisesti myös se, että aikuiset harjoittelevat väkivaltatilanteiden purkua säännöllisesti, jotta he osaavat toimia tarpeen vaatiessa asianmukaisesti ja turvallisesti.

Läheiset tunnistivat myös ennaltaehkäisyn ja ennakkoinnin tärkeyden. Erityisesti sijaishuolto- paikan muutostilanteissa lapsia tulisi ”pitää silmällä”.

Ennaltaehkäisevänä työkaluna korjaava kohtaaminen.

- Ammatilainen -

Puuttuminen

Kaikkien vastaajaryhmien vastauksissa toistettiin, kuinka aikuisten tulee puuttua vertaissuhdeväkivaltaan. Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin, kuinka kaikkeen epäkunnioittavaan ja väkivaltaiseen käytökseen tulee puuttua jatkuvasti matalalla kynnyksellä. Aikuiset ovat vastuussa tilanteista ja aikuisten vastuulla on tarttua asiaan. Asioita ei saa katsoa ”läpi sormien”, vaan väkivalta on tehtävä näkyväksi. Ammattilaisten mukaan väkivaltatilanteet tulee

pysäyttää välittömästi, ja niihin tulee yrittää saada apua, jos ei saa itse ratkaistua tilannetta. Puuttumisen tulisi koskettaa kaikkia väkivaltatilanteita, myös henkistä vertaissuhdeväkivaltaa. Erään ammattilaisen mielestä puuttuminen kohdistuu usein vain fyysiseen vertaissuhdeväkivaltaan. Jokaisen aikuisen on puuttuttava tilanteisiin ja aikuisten tulisi olla ”yhteisenä rintamana”. Vertaissuhdeväkivaltaan tulisi miettiä ratkaisu, eikä jättää asiaa ”leijumaan”.

Tärkeintä on puuttua heti ja estää uudet tapahtumat.

- Ammattilainen -

Väkivaltaan tulisi aina puuttua kaikin mahdollisin keinoin, eikä vain puhua ja sopia asiaa nuorten kanssa. Puhuminen on tärkeää, mutta on tärkeää myös puuttua asiaan kunnolla.

- Ammattilainen -

Ammattilaisten vastauksissa puuttumisen katsottiin tarkoittavan esimerkiksi väliin menemistä, tilanteiden käsittelyä, keskustelua kaikkien osapuolten kanssa, tunteiden sanoittamista, tarpeellisten ilmoitusten tekemistä, asian selvittämistä perinpohjaisesti, lapsen rinnalla pysymistä sekä tuen, ohjauksen ja kriisiavun antamista uhrille, tekijälle ja myös läheisille. Puuttuminen tarkoittaa myös hyvää kirjaamista sekä väkivaltatilanteiden julkituomista esimerkiksi sosiaalityöntekijälle, lapsen biologisille vanhemmille, sijaisvanhemmille, koululle ja varhaiskasvatukselle. Asian selvittelyyn tulisi erään ammattilaisen mielestä ottaa mukaan ulkopuolinen taho, jolla on ”tietotaitoa asian selvittelyyn ja jatkon hoitamiseen”. Useammassa vastauksessa nähtiin tärkeänä, että ankkuripoliisi tai poliisi ylipäättään otettaisiin mukaan työskentelyyn, sillä joillekin voi auttaa se, että lastensuojelun ulkopuolinen työntekijä puuttuu ja puhuttaa. Ylipäättään viranomaisyhteistyö koettiin tärkeänä. Toistuvasti rikollista toimintaa tekevien lasten katsottiin tarvitsevan tiukempaa puuttumista ja tiukempia puitteita.

Sijaishuollossa on nuoria, jotka tekevät rikollista toimintaa toistuvasti ja he tarvitsisivat siihen tiukemman puuttumisen ja tiukemmat puitteet, jotta eivät terrorisoisi toisten nuorten elämää.

- Ammattilainen -

Ammattilaiset peräänkuuluttivat sosiaalityöntekijän roolia puuttumisessa. Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin lapsen haitalliseen käytökseen puuttumista ja sen rajaamista. Tilanteisiin tulisi puuttua aikaisemmin, sillä sijaishuoltopaikan ohjaajilla on usein jo ajoissa tieto tulevista riskeistä. Sosiaalityöntekijöiden pysyvyydellä nähtiin merkitystä asioihin puuttumisessa.

Sosiaalityöntekijän pysyminen, hänen puuttuminen ja haitallisen käytöksen rajaaminen. Asioihin pitää puuttua, eikä katsoa sormien läpi. Rikos on rikos.

- Ammattilainen -

Aikuisten tulisi varmistaa kaikkien turvallisuus ja se, ettei väkivalta jatku ja mahdollistu jatkossa. Puuttumiseen kaivattiin selviä käytänteitä, ja eräs ammattilainen mainitsi kiusaamistryöryhmät puuttumisen yhteydessä. Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin, että valitettavasti väkivaltatilanteet tapahtuvat yleensä laitoksen ulkopuolella tai salaa huoneissa ja ohjaajat kuulevat siitä vasta jälkikäteen. Jos siis näkee väkivaltatilanteen, tulisi siihen puuttua, mutta väkivaltaa tapahtuu myös piilossa. Aina ei ole välttämättä varmuutta siitä, tapahtuiko jossakin tilanteessa väkivaltaa vai ei. Aina voi kuitenkin lapselta kysyä, mikä hänen kokemuksensa kyseisessä tilanteessa oli, jos itse on epävarma tilanteen väkivaltaisuudesta.

Nuorten mukaan vertaissuhdeväkivaltaan ja sen pieniinkin merkkeihin tulee välittömästi puuttua eikä katsoa läpi sormien. Nuorille on tärkeää, että aikuiset puuttuvat asiaan heti, eikä hetken päästä. Tilanteet on pysäytettävä välittömästi ja ne on otettava vakavasti. Myös henkinen vertaissuhdeväkivalta on otettava vakavasti. Nuorten mukaan aikuisten tulisi ottaa nuoret tosissaan ja puuttua tilanteisiin sen vaatimalla vakavuudella. On uskottava lasten kertomaa, eikä uhria saisi syyllistää tapahtuneesta. Jokaisen aikuisten tulee puuttua asiaan. Nuoret korostivat tasavertaisesti tilanteeseen puuttumista ja sitä, ettei vanhempaa osapuolta aina rangaista. Tärkeintä on varmistaa, että väkivalta loppuisi. Eräs nuori kirjoitti, että aikuinen voi mennä väliin väkivaltatilanteen ollessa käynnissä, mutta hän itse oli kokenut todella alentavana sen, että painetaan polvella maahan mahalleen makaamaan.

***Jos näkee tapahtuman, siihen tulisi puuttua.
Valitettavasti yleensä kaikki tapahtuu laitoksen ulkopuolella tai
salaa huoneissa ja ohjaajat tietävät vasta jälkikäteen.***

- Ammattilainen -

***Ottaa tosissaan ja tilanteisiin puuttuminen sen
vaatimalla vakavuudella. Välittää aidosti ja antaa nuorelle
turvallinen tila kohdata vaikea tilanne ja tunteet.***

- Nuori -

Läheisten mukaan vertaissuhdeväkivaltaan sekä uhkaavaan ja provosoivaan käyttäytymiseen pitää puuttua ajoissa, ettei tilanteet ”eskaloidu”. Asioita ei saa piilotella, vaan tilanteet pitää käsitellä ja lapsia tulee kuulla akuutisti. Läheiset painottivat myös nopeaa, välitöntä, tehokasta ja tosissaan puuttumista. Puuttuminen tulee olla asiallista ilman lapsen syyllistämistä ja vähättelyä. Keskusteluissa on tärkeää ymmärtää lapsen traumataustat ja niihin liittyviä mahdollisia oireita. Läheisten vastauksissa oli toive, että läheisille kerrottaisiin heti tapahtuneesta väkivallasta.

***Nuoren huolien kuunteleminen ja asioihin
välitön puuttuminen sekä reagoiminen.
Asioita ei saa vähätellä.***

- Nuori -

Nollatoleranssi väkivallalle

Ammattilaisten mukaan kaikenlaisen väkivallan tulee olla ehdottoman tuomittua sijaishuollossa. Vertaissuhdeväkivaltaan tulee olla nollatoleranssi, jota mallinnetaan sekä tuomitsemalla väkivalta että puuttumalla nopeasti väkivaltaiseen käyttäytymiseen, yhdessä sovitulla toimintatavoilla. Nollatoleranssin ja riittävän tiukan puuttumisen merkitys korostui useassa vastauksessa. Vertaissuhdeväkivallasta tulee keskustella aikuisten ja lasten kesken. Lapsille tulee tehdä selväksi, ettei väkivalta ole normaalia tai hyväksyttävää, ja viestin on oltava selkeä. Lapsille on toistettava useasti, että sijaishuoltoapaikassa on nollatoleranssi väkivallalle. Tämä tarkoittaa sitä, että väkivalta ei ole missään tilanteessa sallittua tai hyväksyttävää, vaan tilanteisiin puututaan heti ja johdonmukaisesti. Myös ”läppä”-selityksiin on ehdoton nollatoleranssi.

Aikuisjohtoinen puuttuminen ja aiheesta suora keskustelu niiden kanssa, joita aihe koskettaa. Väkivallalle on oltava nollatoleranssi ja lasten kanssa on keskusteltava ikätasoisesti syy-seuraussuhteista, joita väkivalta aiheuttaa. Ymmärrys siitä, mikä väkivaltaa tekevän lapsen haastavaa käytöstä aiheuttaa ja myös niihin asioihin vaikuttamiseen pyrkiminen.

- Nuori -

Myös lasten läheiset painottivat selkeää väkivallan nollatoleranssia viittaamalla keskeisiin ihmisoikeusperiaatteisiin, kuten henkiseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Nuorten keskusteluissa tuli esiin, kuinka vaikeaa ja hidasta väkivaltaisen käyttäytymisen muuttaminen on, jos väkivallasta on ehtinyt tulla normaalia.

Kun väkivalta muuttuu normaaliksi, niin sitä on vaikea kitkeä pois.

- Nuori -

Laivan kääntäminen toiseen suuntaan kestää. Väkivalta on voinut olla normaalia ja sen kääntäminen epänormaaliksi voi olla shokki, eikä sitä voi tehdä nopeasti, vaan pikkuhiljaa.

- Nuori -

10.4 Säännöt ja seuraamukset

Rajat ja säännöt

Ammattilaisten mukaan sijaishuollossa tapahtuvaa vertaissuhdeväkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä selvillä rajoilla, säännöillä ja seuraamuksilla. Jotta nuorille voidaan taata turvallinen kasvuympäristö, tulee aikuisten valvoa sovittujen sääntöjen noudattamista ja puuttua sääntöjä rikkovaan toimintaan.

Rajoja ja rakkautta pitää olla.

- Ammatilainen -

*Rajata, tukea sekä ennakoita.
Turvallisessa ilmapiirissä ei väkivaltaa ole.*

- Ammatilainen -

Ammattilaisten mukaan aikuisilla tulisi olla selkeät, yhtenäiset ja johdonmukaiset ohjeet ja toimintatavat, aikuisten tulisi toimia tiiminä, olla ”samalla sivulla” ja ”puhaltaa yhteen hiileen” sekä pitää sovituista asioista kiinni. Sääntöjen ja rajojen tulisi olla kaikille yhteisiä ja lapsia tulisi kohdella tasa-arvoisesti. Harjoittelemalla sekä omia että toisten rajoja väkivaltaista käyttäytymistä voitaisiin ennaltaehkäistä. Säännöistä olisi hyvä sopia yhdessä lasten kanssa keskustelemalla. Yhdessä voidaan sopia myös seuraamuksista, jos yhteisön sääntöjä rikotaan. On tärkeää, että lasten kanssa sovitaan tarkkaan se, missä ja miten he voivat olla ilman aikuisen valvontaa. Väkivallan ennaltaehkäisemiseksi esitettiin sitä, etteivät lapset saisi olla keskenään suljettujen ovien takana ja heidän puhelinten ja sosiaalisen median käyttänsä tai biologisiin vanhempiin yhteydenpitoa voitaisiin ajoittain rajata, erityisesti tilanteissa, joissa lapsella on biologisiin vanhempiin liittyviä väkivaltakokemuksia tai lapsen vanhemmat mallintavat lapselle väkivaltaista käyttäytymistä. Myös rahan ja tavarain lainaamisen kieltäminen sekä päihteiden ja tavaroiden kaupankäynnin estäminen nähtiin ennaltaehkäisevän vertaissuhdeväkivaltaa.

*Aikuisten pitää heti puuttua siihen ja asettaa rajat.
Siitä puhutaan lasten ja nuorten kanssa. Säännöt pitää olla selvillä.
Ja se on tärkeää, että uskaltaa tulla kertomaan eikä pelkää
toista lasta. Ketään ei tarvitse joutua pelkäämään ja aikuiset
turvaavat kaikkien elämää.*

- Ammatilainen -

On asetettava rajat ja kerrottava, miten käyttäydytään. Ei ole järkevää puhua sijaishuollossa rikosoikeudellisin termein tekijästä ja uhrista, väkivalta on systeeminen ilmiö. On saatava puolustaa itseään, mutta on myös saatava olla rauhassa, toiset eivät voi tunkeutua omien rajojen sisälle luvatta. Tämä kaikki olisi tapahduttava sääntöjen sisäistämisen ja valvomisen kautta, ei leimaamisen ja höttöpuheen ja höpötyksen kautta. Tietenkään sääntöjen valvominen ei ole mitään kovin mukavaa työtä. Yksiköissä on helpompi juuttua työntekijöiden surffailemaan toimiston netissä ja esittämään ”hyvää tyyppiä” nuorille. Tällöin yksikössä kukaan aikuinen ei ole pomo ja silloin nuoret keskenään pomottavat toisiaan ja se tapahtuu tietysti väkivaltaisesti.

- Ammatilainen -

Selvät yhteiset säännöt ja rajat olivat myös läheisten ja nuorten mielestä tärkeitä tekijöitä vertaissuhdeväkivallan ehkäisyssä. Nuoret korostivat vastauksissaan yhteisten ja tasa-arvoisten sääntöjen merkitystä. Sääntöjen tulisi olla tarkkoja ja reiluja, eikä yksittäisillä lapsilla tulisi olla etuoikeuksia toisiin lapsiin nähden, esimerkiksi iän tai sukupuolen perusteella. Säännöistä pitäisi myös enemmän pitää kiinni. Aikuisilta toivottiin sitä, että alusta asti tehdään selväksi, ettei ketään saa kiusata. Yksi nuori toi vastauksessaan esiin, että lasten tulisi saada itse päättää säännöistä, mutta lopulliset päätökset tehtäisiin ”joukolla”. Nuorten vastauksissa tunnistettiin, että lapset itse voivat vaikuttaa vertaissuhdeväkivallan vähenemiseen noudattamalla sääntöjä, lopettamalla ”roadman-leikin” sekä olemalla toisille reilu ja ystävällinen ja olla aloittamatta riitaa. Läheisen vastauksessa toivottiin lapsille enemmän omaa tilaa sekä sellaista sääntöä, että toisten huoneisiin meno on kiellettyä.

Rangaistukset ja seuraukset

Niin ammattilaisten kuin nuortenkin vastauksissa oli nähtävissä kahtiajakautumista sen suhteen, mitä väkivaltaisesta käyttäytymisestä pitäisi seurata: rangaistuksia, seurauksia vai jotakin muuta? Ammattilaisten aineistossa osassa vastauksista korostui tarve selkeille seurauksille, kuten rikos- ja lastensuojeluilmoitusten tekemiselle ja rajoitustoimenpiteille, mutta ei rangaistuksille. Vastauksissa toivottiin selkeää seurausjärjestelmää, eli että rikos- ja lastensuojeluilmoitukset tehtäisiin aina jokaisesta tilanteesta ja seuraukset olisivat yhdenmukaiset. Toisissa vastauksissa taas korostui tarve antaa lapsille sanktioita ja rangaista lapsia väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Yhdessä vastauksessa kritisoi sitä, kuinka tilanteiden ratkomiseen pitäisi voida velvoittaa lapsia, mutta kun ”ei voi pakottaa”, ja syy-seuraussuhde on katoamassa kokonaan sen vuoksi, ettei lapsia saa rangaista.

Seuraamukset tekijälle. Usein kuulee, ja liian usein jälkeensä, että nuoret ovat pettyneitä siihen, ettei teoista seuraa mitään.

Silloinhan asioilla ei ole merkitystä.

- Ammatilainen -

Jos sama nuori toistuvasti käyttää väkivaltaa, eikä selvittelyt ja juttelut auta, niin sitten hänen valtansa pitäisi saada nujerrettua tiukoilla rajoittamisilla. Se auttaa, jos vanhemmat samalla linjalla laitoksen henkilökunnan kanssa. Mutta harvinaisen paljon on niitä vanhempia, joilta nuori oppinut väkivaltaisuutta ja vanhemmat yhä kannustavat nuorta, että ihan oikein kun löit, jos toinen aukoo päätä tms.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten vastauksissa nähtiin tärkeänä, että lapset ymmärtävät väkivallalla olevan seurauksia. Mikäli lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti, voidaan häneltä evätä pääsy mukaan yhdessä aiemmin sovittuihin aktiviteetteihin, kuten ulos syömään lähtemiseen. Erään ammattilaisen mielestä olisi tärkeää, että sijaishuoltopaikassa olisi yhteneväiset käytännöt väkivallasta aiheutuvien seurausten ja rangaistusten suhteen. Yhteneväisyyttä pitäisi olla myös laitosten välillä, ettei olisi ”eriarvoisia” laitoksia. Tapahtuneista väkivaltatilanteista tulisi raportoida selkeästi ja väkivallan jälkeisen työskentelyn vaikuttavuutta tulisi tarkastella, jotta väkivaltatilanteet eivät pääsisi jatkumaan, vaan ne saataisiin loppumaan nopeasti.

Ainakin se, että väkivallalla on seurauksia. Jos kuristat ja pieksät aamupäivän pienempiäsi, niin et pääse iltapäivällä hampurilaiselle, mistä oli edellispäivänä sovittu.

- Ammatilainen -

Nuortenkin aineistosta löytyi vastauksia, joissa korostui tarve selkeille rangaistuksille. Rangaistusten tulisi olla kovempia ja tiukempia. Eräs nuori nosti esiin, kuinka väkivaltaisesta käytöksestä tulisi seurausten sijaan tulla ainoastaan rangaistuksia. Myös seurauksia toivottiin, kuten rikosilmoituksen tekemistä. Seuraukset nähtiin tärkeänä, jotta lapset oppisivat ottamaan vastuuta.

Joskus annetaan liikaa anteeksi asioita. Teoilla kuitenkin pitäisi olla seuraukset, ei opi ottamaan vastuuta, jos ei tule koskaan mitään seurauksia.

- Nuori -

Nuorten ja ammattilaisten vastauksissa tuotiin paljon esiin myös sitä, etteivät rangaistukset tai syyllisten etsiminen hyödytä, vaan asioiden perinpohjainen selvittäminen, yhteinen keskustelu, tekijän syiden ja motiivien pohtiminen, terveiden toimintamallien opettaminen ja empatiakyvyn lisääminen auttavat paremmin. Väkivallan juurisyihin tulisi päästä kiinni sen sijaan, että rangaistaisiin tai vaihdettaisiin väkivallan tekijän sijaishuoltopaikkaa. Eräs nuori pohti keskustelussa sitä, miten saadaan väkivaltaa tekevä haluamaan itse muutosta, sillä jos ihminen itse ei halua muuttaa toimintaansa, ei tapahdu mitään muutosta.

***Vähemmän syyttelyä ja rangaistuksia
”huonosta käytöksestä” ja enemmän
tukea parempiin käytösmalleihin, tunteiden
käsittelyyn ja impulsseihin.***

- Nuori -

Läheisten vastauksissa väkivaltaisesta käyttäytymisestä seuraavana rangaistuksena esitettiin puhelimen pois ottamista nuorelta, mikäli nuori kiusaa toisia sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta ja loukkaavan tai väkivaltaisen sisällön jakamisesta tulisi rangaista. Asian piilottelun sijaan nuorille tulisi tehdä selväksi, että heidän teoillaan on seurauksia, ja rikollisuuteen tulisi puuttua kovemmin toimin.

Sijaishuoltopaikan vaihtaminen

Ammattilaisilla oli melko yhteneväinen näkemys siitä, että väkivaltilanteiden vaarantaessa lapsen kasvun ja kehityksen etenkin toistuvasti ja vakavasti, tulisi joko tekijän tai uhrin sijaishuoltopaikkaa vaihtaa. Osa ammattilaisista oli vahvasti sitä mieltä, että sijaishuoltopaikkaa vaihtavan lapsen tulisi olla väkivallan tekijä, jotta väkivallan uhri ei joudu kärsimään väkivallasta enempää. Toisaalta vastauksissa tuotiin esiin, ettei tekijän poissulkeminen ja sijaishuoltopaikan vaihtaminen ole ratkaisu väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai sen juurisyihin, vaan myös muita työskentelytapoja tulee harjoittaa. On tärkeää, että väkivallan juurisyitä selvitetään ja niihin puututaan. ”Kiertolaisuutta” yksiköstä toiseen tulee välttää ja kerralla pitäisi löytää mahdollisimman hyvä paikka lapselle. Siksi sijaishuoltopaikan valinta tulisi tehdä lapsen tarpeet edellä. Joka tapauksessa sijoituksia tulisi arvioida väkivaltilanteiden jälkeen. Vaikka uhrin ja tekijän sijaishuoltopaikkoja ei vaihdettaisi, voidaan väkivaltilanteen jälkeen joutua esimerkiksi huolehtimaan siitä, että kyseiset lapset eivät jäisi kahden kesken.

***Jos asiaa ei saada riidattomaksi, jompikumpi
siirrettävä toiseen laitokseen.***

- Ammattilainen -

***Jos kiusaamis- ja väkivaltilanteissa esiintyy toistuvasti
tekijänä sama nuori, niin hänet tulisi siirtää toiseen laitokseen,
eikä uhreja, jotka mahdollisesti pelkäävät tekijää.***

- Ammattilainen -

Myös nuoret nostivat esiin sen, kuinka väkivaltaisesti käyttäytyville tai erilaista tukea tarvitseville nuorille tulisi suoda mahdollisuus vaihtaa sijaishuoltopaikkaa tarvittaessa. Eräs nuori korosti tämän olevan tärkeää, koska yksittäisen lapsen väkivaltainen käyttäytyminen voi aiheuttaa vaaratilanteita kaikille sijaishuoltopaikassa asuville nuorille. Sekä nuorilla että läheisillä oli yhteneväinen näkemys siitä, että mikäli väkivalta on vakavaa eikä sitä saada keskus-

telemalla loppumaan, tulisi väkivallan tekijä siirtää toiseen sijaishuoltopaikkaan. Uhria tulisi suojella siten, ettei hänen tarvitsisi olla väkivallan tekijän kanssa samassa tilassa. Toisaalta yhdessä läheisen vastauksessa toivottiin, että lapset pidettäisiin samassa paikassa, eikä heitä kierrätettäisi laitoksesta toiseen.

Vertaissuhdeväkivalta on usein lähtöisin tietystä henkilöstä/muutamasta henkilöstä. Henkilöiden tekemisiin tulee puuttua tai tarvittaessa näiden sijoituspaikkaa muuttaa. Tämä takaa muille, rauhallisille lapsille paikan kasvaa ja kehittyä turvassa.

- Nuori -

Rikosilmoituksen tekeminen

Ammattilaisten vastauksissa nähtiin tärkeänä rikosilmoitusten tekeminen matalalla kynnyksellä rikoksen merkit täyttävissä tilanteissa, riippumatta siitä, millaista väkivalta on ollut ja onko nuori rikosoikeudellisesti vastuussa. Eräs ammattilainen piti tärkeänä, että myös henkisestä väkivallasta tehtäisiin aina rikosilmoitus. Poliisin kanssa yhteistyössä toimiminen tilanteissa, joissa nuori on alle 15-vuotias sekä ankkuripoliisin mukaan ottaminen työskentelyyn nousivat esiin yksittäisissä vastauksissa. Poliisin mukaan ottaminen nähtiin tarkoittavan sitä, että väkivalta otetaan vakavasti. Fyysisen väkivallan tilanteissa, erityisesti väkivallan tekijän ollessa fyysisesti isokokoinen, nähtiin poliisin lisäksi ensihoidon kanssa tehtävä yhteistyö tärkeänä.

Rikosilmoituksen tekemisen merkitys nousi esiin myös nuorten ja läheisten vastauksissa. Läheisten mukaan olisi tärkeää, että väkivaltatilanteissa virkavalta osallistuu tarvittaessa nuorten kanssa työskentelyyn.

Rikosilmoitukset myös henkisestä väkivallasta aina. Rikosilmoituksia voi tehdä, vaikka ei olisi rikosoikeudellisesti vielä vastuussa. Poliisia voi pyytää puhuttaman nuoria. Usein joillekin voi auttaa se, että lastensuojelun ulkopuolinen työntekijä puuttuu ja puhuttaa.

- Ammattilainen -

10.5 Läsnaölo ja lapsen kohtaaminen

Läsnaölo

Nuorten avoimissa kyselyvastauksissa korostuivat toiveet siitä, että aikuiset olisivat sijaishuollossa enemmän läsnä. Lapsia ei saisi jättää keskenään ilman valvontaa, vaan aikuisten tulisi olla läsnä sijaishuoltopaikan yleisissä tiloissa. Erityisesti jos aikuisten tiedossa on, että joidenkin lasten välillä on eripuraa, heitä ei pitäisi jättää kahdestaan. Väkivaltaisesti käyttäytyvä lapsi tulisi huomioida siten, että kyseisessä yksikössä olisi koko ajan yksi ylimääräinen aikuinen, joka olisi aina läsnä.

Olla enemmän heidän kanssaan yleisissä tiloissa.

- Nuori -

Myös ammattilaisten vastauksissa peräänkuulutettiin aikuisten parempaa läsnäoloa sekä riittävää lasten valvontaa. Läsnäoloon liitettiin erilaisia määritelmiä, kuten välittömyys, kiireettömyys ja aitous. Aikuisten tulisi olla koko ajan saatavilla ja läsnä joka hetki kaikissa tilanteissa. Läsnäolo tuo turvaa ja rauhoittaa sekä mahdollistaa lasten jatkuvan ohjaamisen. Väkivaltatilanteiden tapahtuessa valvontaa tulisi tiukentaa joksikin aikaa niin, että yhteinen tekeminen tapahtuu vain aikuisen valvonnassa.

Tarvittaessa lapsia tulisi myös eriyttää. Kuitenkaan väkivaltaa kokenut ei saisi joutua kärkeensä enempää, eli uhrin elämää ei saisi rajoittaa siksi, että toisella lapsella on haastavaa käytöstä. Eräs ammattilainen kirjoitti, että työvuoron alussa olisi hyvä jakaa lapset työntekijöiden kesken, jolloin ohjaaja olisi paremmin sen oman lapsen saatavilla.

Vaikka ammattilaisten vastauksissa tiedostettiin, että aikuisten tulisi olla mahdollisimman paljon siellä, missä lapsetkin ovat ja viettävät aikaa, nähtiin se myös osittain mahdottomaksi. Esimerkiksi raportointi sekä sähköpostien ja puheluiden hoitaminen ovat asioita, jotka pitää hoitaa, ja silloin on väistämättä pois lasten luota. Vastauksissa nousi esiin ”toimistoon piiloutuminen”, mikä viittaa siihen, että joissakin tilanteissa aikuiset eivät jostakin syystä ole läsnä, vaikka siihen työtehtävien puolesta olisi mahdollisuus ja aikaa. Vastausten mukaan läsnäolo lasten kanssa tai sen puute ei siis aina ole kiinni työntekijäresursseista, vaan myös työntekijöiden työskentelytavoista.

Välittäminen

Sekä nuoret että ammattilaiset kirjoittivat vastauksissaan välittämisen tärkeydestä. Nuoret kaipaivat sitä, että aikuiset välittäisivät heistä enemmän ja huomaisivat heidät. Tunne siitä, että aikuiset välittävät, koettiin tärkeänä. Eräässä keskustelussa nuori kertoi lämpimästi yhden laitoksen omistajasta ja ”vakiokalustosta”, jotka tekivät työtä sydämestään, eivät rahan takia. Sydämellä tehdyn työn kautta oli saatu myös tuloksia aikaan.

*Aikuinen joka hetki läsnä siellä, missä lapsetkin ovat
(esim. olohuone, piha-alue jne.).*

- Ammattilainen -

*Pysyvät ja turvalliset aikuiset. Tunne, että
aikuiset välittävät. Jos nuori kertoo väkivallasta tms.,
niin otetaan tosissaan ja puututaan siihen.*

- Nuori -

Ottamalla sellaisia ihmisiä töihin, jotka välittävät oikeasti lastensuojelutyöstä ja lapsista.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin, kuinka sijaishuoltoon tulisi ottaa töihin vain sellaisia ihmisiä, jotka oikeasti välittävät lastensuojelutyöstä ja lapsista. Aikuisten positiivinen ja välittävä asenne lapsia kohtaan ennaltaehkäisee vertaissuhdeväkivaltaa. Lasten asioista pitää olla kiinnostunut, lapsia tulee arvostaa ja kunnioittaa ja lapsille tulee näyttää välittämistä. Aikuisten tulee luoda lapsille toivoa paremmasta. Omalla välittävällä ja ystävällisellä toiminnallaan aikuiset myös näyttävät lapsille esimerkkiä ja mallia.

Välittämistä ja kiintymystä voi olla paitsi lapsen ja aikuisen välillä myös lasten kesken. Eräs ammatilainen kirjoitti, että kun samat lapset ja aikuiset ovat yksikössä mahdollisimman pitkään, muodostuu välittävät kiintymyssuhteet, jolloin tarkoitus ei ole tehdä toiselle pahaa, vaikka välillä opetellaankin ja erehdytäänkin.

Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin myös luottamussuhteen merkitys. Luottamuksellinen suhde lapsen ja aikuisen välillä auttaa siinä, että lapsi voi tuoda turvallisiin mielin väkivallan kokemukset aikuiselle julki. Hyvä luottamussuhde auttaa pääsemään kiinni juurisyihin ja lasta voidaan tukea haastavissa tilanteissa. Yhdessä ammatilaisen vastauksessa tuotiin esiin, että ”luottamuksen lisäys hyvällä” on tärkeä ratkaisukeino vertaissuhdeväkivaltaan.

Empatia

Nuorten ja ammattilaisten vastauksissa korostuivat empatiaan liittyvät asiat. Nuoret toivoivat, että aikuiset kohtaisivat sijaishuollossa asuvat lapset empaattisesti, myötätuntoisesti ja ymmärtävästi. Aikuisten empaattisuus nähtiin tärkeänä niin vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä kuin vertaissuhdeväkivaltatilanteiden käsittelyssä. Nuorten mielestä väkivallan kumpikin osapuoli, uhri ja tekijä, tarvitsee empatiaa. Empatian lisäksi nuoret toivoivat aikuisilta rauhallisuutta, rehellisyyttä ja aitoutta lasten kohtaamiseen ja väkivaltatilanteiden käsittelyyn. Aikuisten tulisi keskustella tunteista ja osoittaa lapselle ymmärtävänsä lapsen tunnekokemuksen.

Ottaa tapahtunut puheeksi lapsien/nuorten kanssa, empaattisesti ja puolueettomasti.

- Nuori -

Ammattilaisten mukaan aikuisten tulisi panostaa korjaavaan kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen, säilyttää yhteys lapsiin ja etsiä ratkaisuja vertaissuhdeväkivaltaan myötätunnon kautta. Ammatilaiset peräänkuuluttivat sijaishuollossa toimivilta aikuisilta empatia-, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, kykyä hillitä itsensä, olla rauhallinen, kärsivällinen ja johdonmukainen, käyttäytyä asiallisesti, sietää vaikeita tunteita ja perustella toimintaansa. Aikuisen

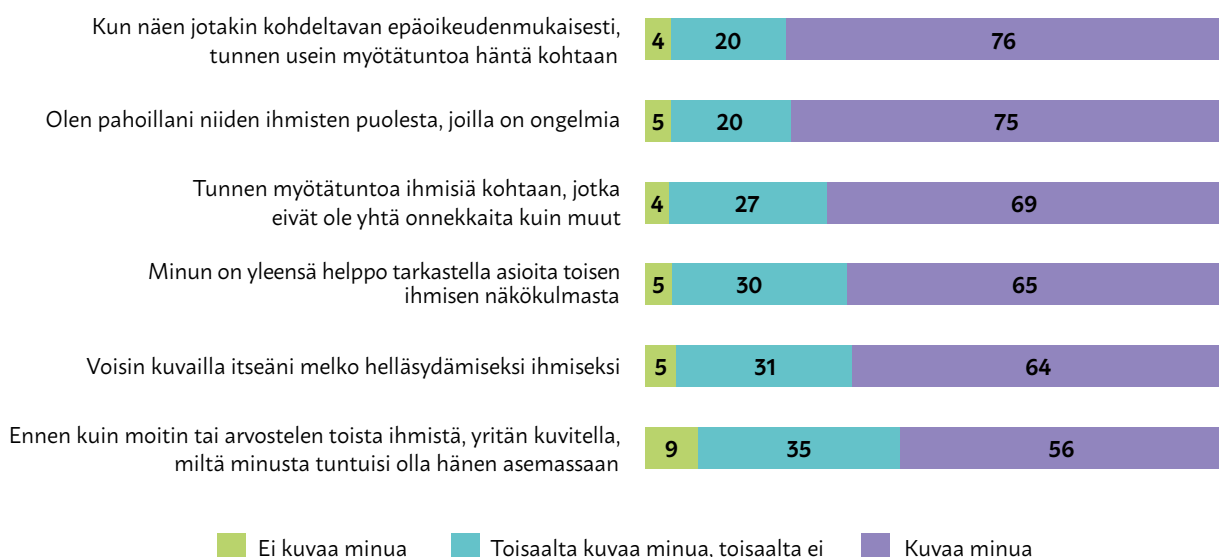
oma rauhallinen ja vakaa käytös tilanteissa vähentää niiden aiheuttamaa vahinkoa kaikille osapuolille. Väkivaltaisesti käyttäytyvä lapsi tarvitsee myös hyväksyntää.

Myös läheisten vastauksissa nousi esiin, miten aikuisten omalla tavalla toimia on vaikutusta lasten käyttäytymiseen. Eräs läheinen kertoi, kuinka kiukkuinen työntekijä oli luonut laitokseen tunnelman, jossa osa lapsista nähtiin huonoina, hankalina ja haastavina, ja se oli lisännyt lasten reaktiivista väkivaltaa.

Laitoksen ohjaajille kehittää tunteita, aikuiset enemmän kiinni omassa tunteissaan. Esimerkkinä, kun jokin nuorten välinen tilanne pitkittyy tai kärjistyy, osa aikuisista käyttää defenssinä köyhää ja loukkaavaa huumoria, ja lapset ja nuoret imevät itseensä tällaisesta aikuisten käytöksestä ja ilmapiiristä.

- Ammatilainen -

Nuorilta kysyttiin kyselyssä monivalintakysymyksellä arviota omasta empatiakyvystä erilaisten väittämien muodossa (kuvio 26). Kokonaisuudessaan nuoret arvioivat oman empatiakykynsä korkealle. Suurin osa vastaajista vastasi kaikkiin väittämiin, että väittäjä kuvaa itseä. Parhaiten nuoret samaistuivat näihin väittämiin: ”kun näen jotakin kohdeltavan epäoikeudenmukaisesti, tunnen usein myötätuntoa häntä kohtaan” ja ”olen pahoillani niiden ihmisten puolesta, jotka eivät ole yhtä onnekkaita kuin muut”. Ainoastaan 4–9 prosenttia nuorista koki väittämästä riippuen, ettei väittäjä kuvaa itseä. Keskivälille ”toisaalta kuvaa minua, toisaalta ei” sijoittui väittämästä riippuen noin neljäsosa tai kolmasosa vastauksista. Heikoiten samaistuttiin väittämään: ”ennen kuin moitin tai arvostelen toista ihmistä, yritän kuvitella, miltä minusta tuntuisi olla hänen asemassaan”.

Kuvio 26. Nuorten arvio omasta empatiakyvystä (% , n=80).

Nuorilta kysyttiin, miten sijaishuollossa asuvat lapset voisivat itse vaikuttaa siihen, että sijaishuollossa tapahtuisi vähemmän vertaissuhdeväkivaltaa. Näissä vastauksissa tuotiin esiin, kuinka vertaissuhdeväkivalta vähenisi, jos sijaishuollossa asuvat lapset ymmärtäisivät toisiaan, olisivat ystävällisiä ja tasavertaisia kaikkia kohtaan, kohtelisivat muita kuten haluaisivat itseään kohdeltavan, miettisivät miltä muista tuntuu, antaisivat kaikkien olla sellaisia kuin ovat ja ymmärtäisivät, ettei kukaan ole toista parempi. Nuoret toivat kuitenkin esiin, että vastuu empatiataitojen opettamisesta ja turvallisesta kasvuympäristöstä on heitä hoitavilla aikuisilla, ei lapsilla.

***Lapsia on kauhean vaikeaa vastuuttaa tällaisessa asiassa.
Aikuisten tulisi pystyä takaamaan turvallinen kasvuympäristö.
Se ei ole lasten tehtävä.***

- Nuori -

Nuoret ja ammattilaiset kirjoittivat vastauksissaan, kuinka sijaishuollossa asuvien lasten tulisi saada tukea ja toimintamalleja siihen, miten he voisivat toimia empaattisesti ja myötätuntoisesti vertaisiaan kohtaan. Lasten kanssa tulisi käsitellä ja pohtia toisen asemaan asettumista, sitä miltä toisesta ihmisestä tuntuu, jos tekee paha toiselle, mikä on oikein ja väärin ja miten toimia toisin. Oma paha olo tulee kohdata ja käsitellä, jotta sitä ei purkaisi muihin. Nuoret toivoivat aikuisilta tukea omien epävarmuuksien voittamiseen ja uusiin toimintamalleihin.

Jos mielenterveysongelmat tai nuori ikä eivät estä lasta tai nuorta käyttämästä omaa tervettä järkeään väkivallan ehkäisemiseen, niin vastuu on heitä hoitavilla aikuisilla, jotta he pystyvät toimimaan empaattisesti ja myötätuntoisesti vertaisia kohtaan. Tähän on tärkeä saada tukea niiden, jotka eivät ole koskaan oppineet terveitä toimintamalleja tai ovat mieleltään sairaita.

- Nuori -

Voittamalla omat epävarmuudet. Siitä ne kaikki johtuu, kun pitää näyttää olevansa jotain muuta mitä on. Pitäisi kannustaa nuoria olemaan oma itsensä. Ja jos ei tiedä mikä on oma itsensä, autetaan nuorta löytämään se. Kaikki oltiin epävarmoja, traumatisoituneita ja sairaita siellä.

- Nuori -

Empatiaa tulisi lasten kanssa käsitellä ja pohtia, miltä toisesta ihmisestä tuntuu, mikä on oikein ja väärin, miten toimia ensi kerralla.

- Ammatilainen -

Puhuminen ja keskusteleminen

Niin nuorten, ammattilaisten kuin läheistenkin vastauksissa toivottiin lisää keskustelua. Nuoret toivoivat, että aikuiset puhuisivat asioista enemmän lasten kanssa. Lapsille pitäisi puhua vertaissuhdeväkivallasta ja siitä, että väkivalta ei ole ratkaisu. Lapsia tulisi rohkaista olemaan avoimia ja aikuisten tulisi muodostaa avoin ilmapiiri tätä varten.

Ammattilaiset kokivat, että sijaishuollossa tulisi lisätä avointa keskustelua ja asioiden sanoittamista lasten ja aikuisten kesken. Tärkeänä nähtiin yhteinen ja säännöllinen, aikuisjohtoinen keskustelu lasten kanssa vertaissuhdeväkivallasta ja muusta väkivallasta sekä vaihtoehtoisista toimintatavoista ennen kuin mitään on tapahtunut. Lapsia tulisi haastaa tähän keskusteluun. Erityisesti uutena sijaishuoltopaikkaan tulevien lasten kanssa tulisi vertaissuhdeväkivallasta ja ”talon tavat” ottaa aina puheeksi. Ammattilaisten näkemyksen mukaan esimerkiksi teemailan pitäminen aiheesta voisi auttaa lapsia ymmärtämään mistä vertaissuhdeväkivallasta on kyse, ja ettei se ole millään tasolla hyväksyttävää. Lapsille tulee puhua ikätasoisesti, jotta he ymmärtävät oman käytöksensä seuraukset ja sen mikä on väkivaltaa. Väkivallasta puhuminen ei kosketa vain teini-ikäisiä, vaan jo pienten lasten kanssa tulisi siitä puhua. Ylipäättään ammattilaisten mukaan asioista pitäisi puhua ääneen, rehellisesti ja suoraan, asioiden oikeilla nimillä. Aikuisten tulee olla turvallisia, jotta lapset uskaltavat ottaa asioita puheeksi. Lapsia tulisi myös kannustaa kertomaan avoimesti, jos on kokenut väkivaltaa.

Puhumalla yhteisesti asioista ennen kuin jotain on jo tapahtunut – ennaltaehkäisy.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten mukaan tiedon jakaminen esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden kautta voisi lisätä lasten ymmärrystä vertaissuhdeväkivallasta. Vastauksissa mainittiin myös vertaispalaute sekä mahdollisuus anonyymiin palautteeseen. Nuortenkin vastauksissa toivottiin kokemusasiantuntijoiden sekä ankkuritiimien vierailuja sijaishuollossa.

Vertaissuhdeväkivaltilanteiden jälkeen sekä nuoret että ammattilaiset pitivät tärkeänä sitä, että tapahtuneesta keskustellaan kaikkien osapuolten kanssa. Keskustelu nähtiin kaiken lähtökohtana. Ammattilaisten mukaan tärkeää on, että keskustelut käydään viipymättä, mahdollisimman nopeasti. Keskustelut tulee käydä sekä yksittäin jokaisen lapsen kanssa erikseen että yhteisesti. Yhdessä tulisi pohtia ratkaisut tilanteisiin ja mahdolliset seuraukset. Keskusteluille tulisi olla tarpeeksi aikaa ja keskustelun tulisi olla avointa. Aikuisten tulisi esimerkillään avoimuuden kautta käydä asioita läpi. Aikaisemmin tapahtuneita asioita ei ole tarpeen ottaa uudelleen keskusteluun väittelyiden välttämiseksi, vaan keskustelun tulisi koskea pelkästään kulloinkin käsillä olevaa asiaa.

Asiasta pitäisi keskustella nuorten kanssa henkilökohtaisesti sekä yrittää päästä nuorten kanssa yhdessä puhumaan asiasta.

- Ammatilainen -

Ammattilaisten mukaan tekijän kanssa tulisi keskustella siitä, että näin ei voi toimia ja väkivaltainen toiminta on väärin. Tekijän omat haasteet tulisi huomioida ja keskustelun tulisi olla rakentavaa. Jos tilanne ja tapahtuma sen sallii, väkivallan tekijän tulisi pyytää anteeksi uhrilta. Myös neuvottelu ja sovittelu mainittiin ammattilaisten vastauksissa. Osapuolten välille tulisi saada rauha, sopu ja ”neutraali tunne”.

Nuorten mukaan he itse voivat vaikuttaa vertaissuhdeväkivallan vähenemiseen siten, että puhuisivat ja kertoisivat siitä aina aikuiselle. Puhuminen auttaa väkivallan tunnistamisessa, jolloin asialle voidaan tehdä jotakin. Puhuminen ei kosketa vain tilanteita, joissa on itse kokenut vertaissuhdeväkivaltaa, vaan myös esimerkiksi sellaisia tilanteita, joissa itse huomaa aikovansa käyttäytyä tai on jo käyttäytynyt väkivaltaisesti. Ylipäätään aikuiselle tulisi puhua, jos jokin asia vaivaa, ettei sitä tule purettua toisiin lapsiin. Nuoret toivoivat aikuisilta tilan antamista niin, että voi kertoa asioista omaan tahtiin.

Vertaissuhdeväkivallasta ei ole välttämättä helppo puhua, ja siksi nuoret toivoivat aikuisten myös pitävän silmät auki sekä tarkkailevan lapsia kysymisen lisäksi. Lapset ovat voineet oppia peittelemään asioita, jos niistä ei aikaisemmin ole voinut kenellekään kertoa. Tämä tapa voi siirtyä lapsen mukana, vaikka hän siirtyisi turvalliseen kasvuympäristöön. Eräs nuori sanoi keskustelussa, että rakkaus sijaishuollossa voisi olla yksi keino saada nuoret puhumaan.

Pääsemällä ”nuorten tasolle” ja näkemällä asiat heidän näkökulmastaan. Ei kannata olettaa, että kaikki on hyvin, jos sille näyttää. Pitää tarkkailla enemmän kuin kysyä. Harvoin kukaan kertoo mitään. Se vaatii todella paljon rohkeutta. Kotona on oppinut peittelemään asioita, kun niitä ei voinut kertoa. Tämä jää päälle, vaikka ympäristö muuttuisi turvalliseksi.

- Nuori -

Rakkaus sijaishuollossa olisi ihanteellinen tilanne, se voisi olla yksi keino saada nuoret puhumaan.

- Nuori -

Eräs läheinen näki tärkeänä toiminnallisuuden. Puhuminen on tärkeää, mutta pelkkä istuminen ja puhuminen ei aina välttämättä toimi. Toiminnallisuus voisi auttaa lasta kertomaan vaikeistakin asioista. Myös nuorten kanssa keskustelussa nousi esiin taidelähtöisten menetelmien, kuten kuvataiteen, musiikin ja draaman keinot, jotka voisivat auttaa nuoria paitsi puhumaan vertaissuhdeväkivaltakokemuksistaan myös harjoittelemaan omien rajojen pitämistä.

Kuuntelu ja kuulluksi tuleminen

Puhumisen lisäksi vastauksissa nähtiin tärkeänä kuulluksi tuleminen ja osallisuus. Useat nuoret toivoivat vastauksissaan, että sijaishuollossa asuvia lapsia kuunneltaisiin. Nuoret

eivät toivoneet syylistämistä, vähättelyä tai suuttumista, vaan sitä, että heitä uskotaan ja heidän kertomansa otetaan tosissaan, kun he kertovat kokemastaan väkivallasta. Eräs nuori koki, että hänellä ei ollut sijaishuoltopaikassa sananvaltaa mihinkään, ja jos hän pyysi johonkin asiaan muutosta, se jäi huomioimatta. Nuoret toivoivat aikuisilta sitä, että he näkisivät asioita lasten näkökulmasta ja pääsisivät lapsen tasolle. Aikuisten toivottiin olevan koko ajan ”kartalla” siitä, mitä lasten päässä liikkuu suhteessa toisiinsa.

Myös ammattilaiset kokivat lasten kuuntelemisen ja heidän kertomaansa uskomisen tärkeänä. Lasten kuulluksi tuleminen on tärkeää sekä vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi, mutta myös sen ratkaisemiseksi. Vastauksissa peräänkuulutettiin aitoa kuuntelua ja jokaisen lapsen kuulluksi tulemistä, oli tekijä tai uhri. Ammattilaisten mielestä lasten kertomaa ei tule vähätellä ja väkivalta tulee aina ottaa tosissaan. Tilanteisiin tulee reagoida niiden vaatimalla vakavuudella ja väkivalta tulee tehdä näkyväksi. Myös henkinen väkivalta tulee huomioida yhtä vakavana asiana kuin esimerkiksi fyysinen väkivalta.

Väkivallan kohteeksi joutunut nuori ei saisi missään tilanteessa jättää kokemustensa kanssa yksin. Ei saisi suuttua tapahtuneesta, vaan tukea nuorta ja auttaa häntä ymmärtämään, ettei väkivalta ole uhrin vika. Tapahtumia ei saa vähätellä, oli väkivallan teko vähäistä tai suurempaa, se on silti väkivaltaa.

- Nuori -

On tärkeä kuulla nuorta ja etsiä ratkaisua sen kautta. Nuoren kokemusta ei saa vähätellä.

- Ammattilainen -

Kahdenkeskinen aika ja yksilöllinen työskentely

Ammattilaisten vastauksissa nähtiin tärkeänä kahdenkeskisen ajan antaminen lapsille. Ammattilaisten mukaan tarvittaisiin enemmän lapsen yksilöllistä huomiointia ja työskentelyä, tiivistä hoitoa ja kasvatusta, kahdenkeskistä yhdessäoloa ja omaohjaaja-aikoja. Myös läheiset näkivät riittävän omaohjaaja-ajan merkityksellisenä. Vaikka lapsiryhmän yhteisiäkin keskusteluja pidettiin tärkeinä, kahdenkeskinen aika lapsen kanssa on ammattilaisten mukaan myös tarpeen, koska yhteisissä keskusteluissa lapset eivät aina uskalla puhua.

Myös nuoret korostivat yksilöllisen työskentelyn merkitystä, sillä keskustelussa tuli esiin, kuinka aikuisten taholta helposti yleistetään nuoria, eikä syvennyttä yksilöön.

Opettaminen ja kasvattaminen

Ammattilaiset pitivät tärkeänä, että lapsia ohjattaisiin ja neuvottaisiin ja lapsille opetettaisiin erilaisia taitoja vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi ”pelkän säilömisen sijaan”. Useissa vastauksissa toistui tunnetaitojen opettamisen merkitys. Lapsille

tulisi sanoittaa tunteita ja tilanteita, ja tunnetaitoja tulisi säännönmukaisesti harjoitella. Lapsille tulisi myös opettaa syy-seuraussuhteita: ”tietty käyttäytyminen aiheuttaa tietynlaista käyttäytymistä”. Lisäksi lapsille tulisi opettaa turvataitoja, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja sekä oman käytöksen ja ahdistuksen hallintakeinoja. Lasten kanssa tulisi harjoitella omia ja toisten rajoja, yhdessä olemista ja hyvää somekäytöstä. Ylipäätään lapset tarvitsevat aikuisen tukea, ohjausta ja opastusta kohti toivottavaa käytöstä. Lapsille tulee opettaa keinoja väkivaltatilanteiden käsittelyyn. Eräs ammattilainen kirjoitti, että väkivallan tekijä tarvitsee konkreettisia apukeinoja itsehillintään ja uusien toimintatapojen opetteluun terapialla tai ART-työskentelyllä (Aggression Replacement Training). Myös muutama muu ammattilainen mainitsi ART-ryhmät. Lisäksi impulsiivisuuden ja itsehillinnän haasteet väkivallan tekijän osalta tunnistettiin sellaisiksi asioiksi, joihin lapsi tarvitsee aikuisen tukea.

Enemmän yksilöllistä työskentelyä lapsen/nuoren kanssa.

- Ammattilainen -

Etsitään sille nuorelle aina omia keinoja purkaa omaa stressikippoa/vaihtoehtoisia käyttäytymismalleja.

- Ammattilainen -

Ammattilaiset mainitsivat yleisesti myös kasvatuksen ja kasvatukselliset keinot. Lapsille tulisi antaa seksuaalikasvatusta ja lapsia tulisi kasvattaa ymmärtämään moninaisuutta. Aikuisten kasvatusta- ja työskentelytapojen osalta mainittiin positiivinen kasvatusasenne, positiivinen psykologia, yhteisökasvatus ja traumasensitiivinen työote. Aikuisten tunnistettiin näyttävän itse esimerkkiä omalla toiminnallaan. Yhdessä vastauksessa kaivattiin kasvatusasenteiden muutosta.

Työntekijöiden näyttämä esimerkki on todella tärkeää ja tämän vuoksi työntekijöiden pitäisi olla tarpeeksi koulutettuja ja saada tehdä työtään rauhassa. Työn kuormittavuus saattaa välillä näkyä työntekijöiden toiminnassa, jolloin saatetaan näyttää huonoa mallia lapsille, esim. tiuskimalla ja olemalla liian vaativia.

- Ammattilainen -

Nuorten kanssa keskustelussa nousi esiin puutteellinen seksuaalikasvatus sijaishuollossa. Eräs nuori kertoi, miten oli vasta lukion valinnaiskurssilla kuullut, että seksiin pitää olla suostumus ja voi sanoa ei, jos ei halua seksiä. Nuori toivoi, että sijaishuollossa saisi seksuaalikasvatusta ja myös opastusta siihen, miten sanotaan ei, jos sen sanominen tuntuu vaikealta. Lisäksi pitäisi saada apua sen käsittelyyn, jos rajoja rikotaan, tai jos ei pystykään vaikeassa tilanteessa sanomaan ei.

Seksuaalikasvatuksen merkitys ja tärkeys. Vasta lukion valinnaiskursilla opetettiin, että voi sanoa ei ja pitää olla suostumus. Vasta siellä puhuttiin omasta itsetunnosta ja niistä omista rajoista. Vaikka opetetaan, että voi sanoa ei, niin käytännössä, kun se tilanne tulee, voi olla vaikea sanoa ei. Opetetaan kortsun laittamista, mutta miten osata käsitellä sitä, että ei ole omaa syytä, jos rajoja rikotaan. Miten käsitellä sitä, miksi ei pystynyt sanomaan ei, tai miksi ei edes tunnista, että jokin tilanne on huono. Sen kääntää automaattisesti niin, että itse on se, joka aiheuttaa sen.

- Nuori -

Läheisten vastauksissa tuotiin esiin, että vertaissuhdeväkivallan kohdalla ”vika” ei ole lapsissa, vaan kasvattajissa. Lasten koettiin joutuvan kantavan vastuuta, joka ei saisi olla yksin lasten. Myös läheisten vastauksissa nousi esiin tunnetaitojen merkitys.

Auttaminen

Vastauksissa tuotiin toistuvasti esiin, kuinka vertaissuhdeväkivallan osapuolia tulee auttaa ja tukea. Nuorten vastauksissa mainittiin riittävä tuki traumojen käsittelyyn. Jos tilanne on ollut vakava, esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö, tulee aikuisten tehdä moniammatillista työskentelyä nuorten kanssa. Jos aikuinen ei koe kykenevänsä auttamaan lasta vertaissuhdeväkivaltilanteessa, tulisi pyytää paikalle joku, joka osaa sen paremmin. Eräs nuori kirjoitti, että hän oli ollut sijaishuollossa väkivaltaisen perheen takia ja oppinut siksi, ettei apua saa, vaikka siitä pyytäisi. Niinpä hän ei ollut sijaishuollossakaan uskaltanut pyytää apua. Nuori toivoi, että aikuiset olisivat kiinnittäneet enemmän huomiota hänen ja toisen nuoren väliseen suhteeseen.

Ammattilaiset ja läheiset nostivat esiin sijaishuoltoapaikan ulkopuolisen keskusteluavun, ammattiavun ja terapian tärkeyden. Pitkäjänteisen kuntouttamisen, vakaan ja turvallisen arjen sekä arjen struktuurien katsottiin myös auttavan.

Tulee kartoittaa tuen tarpeet ja ammatillisesti pätevän väkivaltatyön asiantuntijan palvelut tulee ostaa heti kaikille sijaishuoltoapaikassa asuville lapsille (epäsuora väkivalta haavoittaa myös) sekä uhrin ja väärän teon tehneen vanhemmille. Haavat tulee hoitaa, väkivallan haavoittava vaikutus katkaista ja yhdessä pohtia, miten ennaltaehkäistään tulevaisuudessa väkivalta.

- Läheinen -

Kaikkien osapuolten huomioiminen

Vastauksissa tuotiin useasti esiin, kuinka väkivallan kaikkien osapuolten, uhrin ja tekijän, huomioiminen on tärkeää. Nuorten, ammattilaisten ja läheisten mukaan vertaissuhdeväkivaltatilanteiden jälkeen kaikkien osapuolten kanssa tulee keskustella, asia pitää selvittää kaikkien osalta ja kaikille tulee tarjota apua, tukea ja aikaa. Nuoret toivoivat, että kaikkia osapuolia kuunneltaisiin, eikä ketään tuomittaisi tai jätettäisi yksin. Toisaalta joissakin nuorten vastauksissa toivottiin, että aikuiset olisivat uhrin puolella.

*Haluan korostaa sitä, että ei saa jättää ketään
osapuolta yksin tilanteessa. Oli sitten väkivaltatilanteen
seuraaja tai sitten sen uhri tai osapuoli.*

- Nuori -

Ammattilaiset nostivat esiin puolueettomuuden. Aikuisen ei tule valita puolta, vaan pyrkiä näkemään tilanne sekä uhrin että tekijän kannalta. Aikuiset eivät saa pelätä tai syrjiä väkivaltaista lasta, vaikka tilanne olisi kuormittava, vaan myös tekijällä on oikeus laadukkaaseen hoitoon. Ketään ei saa ”lynkata” tekojen perusteella, vaan pitää miettiä, miten kaikki selviäisivät tilanteesta mahdollisimman hyvin.

Ammattilaisten, läheisten ja nuorten vastauksissa tunnistettiin myös väkivallalle altistujien huomioiminen. Väkivaltatilanteet pitäisi käydä niidenkin lasten kanssa läpi, jotka eivät ole olleet aktiivisesti tilanteessa mukana. Väkivallalle altistujat tulisi huomioida, jotta he eivät kokisi turvattomuutta, ja myös heille tulisi tarjota apua.

Ammattilaiset ja läheiset toivat esiin, että keskusteluihin ja yhteistyöhön tulisi ottaa myös lasten läheiset ja muu verkosto. Lapsen vanhempien tai huoltajien osallisuus nähtiin tärkeänä vertaissuhdeväkivaltatilanteiden selvittämisessä. Myös läheisten tunnistettiin tarvitsevan apua ja tukea mahdollisesti joissain tilanteissa.

Turvallisuus

Nuoret näkivät vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä tärkeänä sen, että aikuiset sijaishuollossa ovat turvallisia. Mikäli vertaissuhdeväkivaltaa on tapahtunut, tulisi aikuisten varmistaa uhrin sekä altistujien turvallisuus. Keskustelussa nuoret myös pohtivat itselle turvallista paikkaa ja turvaa tuovia asioita. Nuoret mainitsivat lukollisen oven, säkkituolin, himmeät valot sekä stressi- ja pehmolelut turvaa tuottaviksi asioiksi.

Ammattilaisten vastauksissa nousi esiin turvallisuuden tunteen vahvistaminen ja kaikkien turvallisuuden takaaminen, niin lasten kuin aikuisten. Alisteisessa asemassa olevaa tulee suojella, eikä kenenkään pitäisi joutua pelkäämään sijaishuollossa. Turvallisuuteen tulisi pyrkiä tarkastelemalla käytänteitä, resursseja ja osaamista. Aikuisten itse tulee olla lapsille turvallisia. Yhdessä vastauksessa nousi esiin, että olisi tärkeää laatia lapselle turvasuunnitelma heti sijoituksen alussa.

*Turvata tilanne kaikkien
(myös tilanteeseen kuulumattomien) osalta.*

- Ammatilainen -

*Pysyä rauhallisena ja objektiivisena, mutta
jämmäkkänä ja turvallisena aikuisena.*

- Ammatilainen -

Tiivistelmä

- Sijaishuollossa tapahtuvan vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi tunnistettiin viisi teemaa: 1) rakenteelliset tekijät, 2) lapsiryhmän kokoonpano ja ryhmädynamiikka, 3) ennakointi ja puuttuminen, 4) säännöt ja seuraamukset sekä 5) läsnäolo ja lapsen kohtaaminen.
- Rakenteelliset tekijät: Keskeisenä nähtiin riittävä määrä pysyviä, osaavia ja alalle soveltuvia työntekijöitä, joiden työhyvinvoinnista ja koulutuksesta pidetään huolta. Pienempien yksiköiden katsottiin luovan paremmat edellytykset lasten väliselle turvallisuudelle. Myös riittävien ja oikea-aikaisten lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluiden koettiin ennaltaehkäisevän vertaissuhdeväkivaltaa.
- Lapsiryhmän kokoonpano ja ryhmädynamiikka: Tärkeänä nähtiin, että lasten kokoonpanoa, ryhmädynamiikkaa ja tiedossa olevia riskejä arvioitaisiin ennen sijoitusta niin hyvin kuin mahdollista. Myös yhteisöllisyyden ja hyvän ilmapiirin rakentaminen sekä lasten yhdenvertainen ja oikeudenmukainen kohtelu nousivat vastauksissa.
- Ennakointi ja puuttuminen: Vastausten mukaan jatkuvan ennakkoinnin tulisi olla luonnollinen osa arkea. Ennakointiin vaikuttavat aikuisten läsnäolo ja yhteiset toimintatavat sekä se, miten hyvin aikuiset tuntevat lapset. Jokaiseen vertaissuhdeväkivaltilanteeseen tulee puuttua välittömästi ja matalalla kynnyksellä. Viranomaisyhteistyö nähtiin tärkeänä puuttumisessa. Vastauksissa nousi myös, että sijaishuollossa tulee olla nollatoleranssi väkivallalle. Tämä tarkoittaa sitä, että väkivalta ei ole missään tilanteessa sallittua tai hyväksyttävää, vaan siihen puututaan ja reagoidaan heti.
- Säännöt ja seuraamukset: Tärkeänä nähtiin, että sijaishuoltopaikassa on yhteiset säännöt, jotka on laadittu yhdessä lasten kanssa, ja joista kaikki pitävät kiinni. Vastaukset hajaantuivat sen osalta, mitä väkivaltaisesta käyttäytymisestä pitäisi seurata. Osa vastaajista oli erilaisten seuraamusten kannalla, kun taas osa toivoi rangaistuksia väkivallan tekijöille. Tarvittaessa esimerkiksi vakavissa väkivaltatapauksissa sijaishuoltopaikan muutos koettiin tarpeellisena, mutta automaattisesti se ei ratkaise ongelmaa. Tärkeäksi koettiin väkivallan juurisyihin pureutuminen. Rikoksen tunnusmerkit täyttävissä tilanteissa tulisi vastaajien mukaan tehdä rikosilmoitus.
- Läsnäolo ja lapsen kohtaaminen: Aikuisten läsnäolo nähtiin merkityksellisenä vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Aikuisilta toivottiin välittämistä, myötätuntoa ja ymmärrystä lapsia kohtaan. Kahdenkeskistä työskentelyä, keskustelemista kaikista asioista ja aitoa kuuntelua pidettiin tärkeänä. Lapsille tulisi myös opettaa erilaisia taitoja, kuten sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja, sekä antaa seksuaalikasvatusta. Vastauksissa nähtiin tärkeänä, että vertaissuhdeväkivallan kaikkia osapuolia, myös sille altistuneita autetaan ja tuetaan ja kaikkien turvallisuus pyritään varmistamaan.

The background is a watercolor-style wash of colors. It features a mix of light blue, teal, and green, with a prominent yellow and orange wash on the left side. The texture is soft and painterly, with visible brushstrokes and color blending.

11

Perhehoito

11 Perhehoito

Tähän lukuun on koottu aineistoista pelkästään perhehoitoa koskevia erityisiä nostoja, sillä kokonaisuudessaan selvitys edustaa enemmän laitoshoidon ollessa yliedustettuna aineistoissa. Vastaukset koostuvat perhehoidossa asuvien ja asuneiden nuorten, sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten, perhehoidon ammattilaisten ja toimijoiden, perhehoidossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten läheisten sekä lastensuojelun kehittäjien keskusteluaineiston vastauksista ja kyselyaineiston avoimista vastauksista. Ammattilaisilla tarkoitetaan tässä luvussa sekä perhehoidossa työskenteleviä työntekijöitä että perhehoitajia.

11.1 Mikä on normaalia ja mikä väkivaltaa

Perhehoitoa koskevassa aineistossa oli useita pohdintoja siitä, mikä on normaalia lasten välistä kanssakäymistä ja mikä väkivaltaa. Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin, miten väkivallan tunnistaminen on vaikeaa, koska lapset kinastelevat normaalistakin. Erään ammattilaisen kokemus oli, että vertaissuhdeväkivalta on verrattavissa ”melko normaaliin sisaruussuhteeseen”. Nuorten vastauksissa nousi myös esiin vertaissuhdeväkivallan tunnistamisen ja nimeämisen vaikeus. Vertaissuhdeväkivalta voi olla niin hienovaraista ja tapahtua niin ”pienissä tilanteissa”, ettei sitä tunnista. Nuortenkin vastauksissa sijaissisarusten väliset riidat kuvastuivat ”melko normaalina asiana”. Erään nuoren mielestä vertaissuhdeväkivallan termi kuulosti hieman kärjistetyltä, vaikka nuori kuvailikin tapahtuneen henkistä ja fyysistä väkivaltaa.

Vertaissuhdeväkivalta kuulostaa hieman kärjistetyltä mielestäni.

Olen asunut sijaisperheessä, jossa oli useampi lapsi ja nuori.

Sijaissisarusten välisiä riitoja oli paljon ja koen sen melko normaaliksi asiaksi.

Kyllähän tavallisissakin perheissä lapset keskenään riitelevät.

Väkivalta oli pääasiassa henkistä, mutta myös fyysistä, kuten potkimista, lyömistä, uhkailua ja toisen nolaamista.

- Nuori -

Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten vastauksissa oli samanlaista pohdintaa siitä, mikä on vertaissuhdeväkivaltaa ja mikä normaalia toimintaa läheisesti kasvavien lasten kesken. Millä tavalla esimerkiksi ydinperheissä tapahtuvat väkivaltilanteet eroavat sijaisperheissä tapahtuvista tismalleen samanlaisista tilanteista? Eräs vastaaja tunnisti, että koska yhteiskunnassa ylipäättään normalisoidaan sisarusten välistä kiusaamista ja väkivaltaa, ei hän ollut ajatellut sijaissisarusten välisen väkivallan olevan mitenkään ”erityistä”.

Tuntuu, että yleisesti yhteiskunnassa normalisoidaan kaikkea sisarusten välistä kiusaamista ja väkivaltaa. Kummastelin aina, kun opet ja muut heitteli, että sisaruksehan aina tappelee. Ehkä tämä yleinen näkemys myös hämärsi sitä, että olisi ajatellut sijaisperheessä tapahtuvankaan olevan mitään erityistä. Pääosin näin asian teinien välisenä valtapelinä ja joskus kateutena biologista asemaani kohtaan tai kyvyttömyytenä tunnistaa omia tekojaan.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Lastensuojelun kehittäjien kanssa käydyssä keskustelussa mietittiin yhtä lailla, mikä on perhehoidossa normaalia kasvuun kuuluvaa opettelua ja missä menee väkivallan raja, kun puhutaan vertaisista ja lapsista. Keskustelussa tunnistettiin, kuinka jokaisella on oma kokemus siitä, minkä kokee väkivallaksi.

11.2 Perheen kokoonpano

Perhehoitoa koskevassa aineistossa nousi esiin lasten määrä ja kokoonpano (ks. myös 6. luku). Erityisesti ammattilaiset olivat sitä mieltä, että samassa sijaisperheessä on usein liian monta lasta. Vertaissuhdeväkivallan riskitekijöiksi nähtiin isot sisarussarjat perhehoidossa, liian suuri määrä ”liian traumatisoituneita lapsia yhdessä” sekä sisarusten sijoittaminen samaan perheeseen. Ennen sisarusten sijoittamista samaan perheeseen tulisi arvioida paremmin, mikä sisarusten suhde on ollut syntymäkodissa, onko esimerkiksi toinen ollut täysin alistettu. Ylipäätään lapsen tausta ja väkivallalle altistavat tekijät tulisi selvittää ennen sijoitusta. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten vastauksissa toivottiin, että perhehoitoon sijoitettavan lapsen tarpeita verrattaisiin sijaisperheen tilanteeseen ja rakenteeseen.

Arvioitaisiin paremmin, mikä sisarusten suhde on ollut omassa kodissaan. Onko toinen ollut täysin alistettu.

- Ammattilainen -

Lasten määrä perheessä liittyy muun muassa siihen, miten hyvin heitä pystytään valvomaan. Ammattilaisten vastauksissa nähtiin riskinä se, jos perhehoitaja on töissä muualla ja lapset yksin kotona. Ratkaisuksi tähän ehdotettiin suurempaa palkkiota perhehoitajille, jotta heidän ei tarvitse mennä töihin, vaan voivat keskittyä lapsiin enemmän. Perhehoidossa asuvien lasten nähtiin tarvitsevan paljon aikuisen aikaa ja huomiota. Lasten yhteisen vapaa-ajan rajuaminen ja jatkuvan valvonnan koettiin olevan perheessä raskasta.

11.3 Tunteet

Keskusteluissa kysyttiin vertaissuhdeväkivallan herättämistä tunteista. Vastauksissa nousikin esiin valtava kirjo erilaisia tunteita, jotka vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan taustalla, ja jotka ovat väkivaltatilanteissa tai niiden jälkeen läsnä.

Pelko

Perhehoidossa asuneet nuoret toivat keskusteluissa esiin, kuinka vertaissuhdeväkivalta oli aiheuttanut pelon ja myös turvattomuuden tunteita. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat tunteneet pelkoa sekä oman itsensä että toisten lasten puolesta. Osa vastaajista tunnisti ikäsuhteiden vaikuttavan omaan rooliin niin, että vanhimman lapsen roolissa he tunsivat vastuuta tilanteen haltuun ottamisesta ja väkivaltatilanteeseen puuttumisesta. Keskustelussa ilmeni, kuinka vanhimmasta sijaissisaruksesta oli haettu myös turvaa esimerkiksi kyseisen lapsen huoneeseen karkuun juoksemalla. Joissakin tämän kaltaisissa tilanteissa sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat pelänneet itsensä ja toisten puolesta, kun taas joissakin tilanteissa oli koettu vain muiden puolesta pelkoa. Eräs keskusteluun osallistunut kertoi miettineensä monesti, miten hoitaa tilanteen, jos jotain satutetaan.

Olen kokenut pelkoa. Olen vanhempana sisaruksena ottamassa tilannetta haltuun ja vastuun ennen kuin vanhempi tulee paikalle, kaikki juoksee mun huoneeseen karkuun. Samaan aikaan kokee pelkoa ja toisaalta pitäisi huolehtia muista pienemmistä sisaruksista.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Pelon tunne estää puhumasta väkivallasta perhehoidossa. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat kokeneet pelkoa siitä, että jos puhuu, niin perhehoidossa asuvat lapset viedään pois. Sijaisvanhemmilla on suuri paine onnistua ja ”kaiken pitää näyttää täydelliseltä”. Myös lastensuojelun kehittäjien keskustelussa nousi esiin perhehoitajien pelko väkivallan puheeksi ottamisesta ja sen seurauksista. Puhuminen voi jännittää, jos pelkää, tuleeko kuuluksi ja ymmärretyksi.

Häpeä

Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat kokeneet häpeää siitä, että ovat myös itse käyttäneet väkivaltaa ja antaneet sisaruksille ”takaisin”. Häpeä oli seurannut siitä, kun oli tiennyt tehneensä jotakin sellaista, mitä ei olisi saanut tehdä, ja ikään kuin alentunut samalle tasolle toisten kanssa. Toisaalta väkivalta oli voinut myös loppua siihen, kun antoi takaisin. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten mukaan häpeän tunnetta, kuten muitakin väkivallasta aiheutuneita tunteita, olisi tärkeää päästä käsittelemään heti turvallisen aikuisen kanssa, ettei niiden kanssa jää yksin.

Häpeää, koska olen myös itse käyttänyt väkivaltaa ja antanut sisarukselle takaisin. Häpeää siitä, etten saisi tehdä samalla tavalla.

Toisaalta väkivalta voi loppua siihen, kun antaa takaisin.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Eriarvoisuus, epäreiluus

Kaikilla vastaajaryhmillä oli kokemusta lasten eriarvoisuudesta ja siihen liittyvästä epäreilouden tunteesta, sekä toive siitä, että lapsia kohdeltaisiin perhehoidossa tasa-arvoisesti. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten epäreilouden kokemus liittyi liialliseen vastuuseen pienemmistä sisaruksista ja väkivaltatilanteiden hoitamisesta. Samalla oli kokemus, ettei itsellä ole lupa "laittaa vastaan" tai puolustautua, koska siitä seuraisi sijoitusten katkeaminen. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret myös kokivat, että olisivat tarvinneet vanhemmilta selvennystä omaa roolia koskien: saa olla lapsi, eikä tehtävänä ole kantaa vastuuta. Heillä oli eriarvoisuuden kokemusta myös siitä, että perhehoidossa automaattisesti oletetaan, että sijaisperheen biologiset lapset ovat niitä, "jotka aiheuttavat hankaluuksia". Sekä sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret että perhehoidossa asuneet nuoret toivoivat tasavertaisuutta lasten kesken.

On sanottu, että kannattaa juosta karkuun.

Ja että älä tee mitään, vaikka sulle tehtäisiin.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Epäreilouden kokemus, mulle voi muka tehdä ihan mitä vaan, mutta heti jos laitan vastaan, niin olen maailman pahin ihminen ja sijoitukset katkeaa, jos puolustaudun. Ikään kuin mulla ei olisi oikeutta puolustaa itseäni. Ja jos vanhemmat eivät ole lähellä, niin sitten on vaan pakko yrittää selviytyä erilaisista uhkaavista tilanteista.

Miten voi samalla puolustaa itseä ja sitten saada tilanne kuitenkin rauhoitettua? Kun oli vanhin, niin piti sitten olla kykyä ottaa vastuu ja hoitaa tilanne, vaikka itsekkin on vielä pieni.

Itsen lisäksi oli monta muuta, ketä piti suojella ja kenestä huolehtia.

Toisaalta ei ole kiitosta herunut omasta toiminnasta.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Perhehoidossa asuneiden nuorten kanssa keskusteluissa tuli ilmi, että eriarvoisuus oli ilmennyt erilaisina sääntöinä lapsille. Vanhimmalta lapselta oli esimerkiksi odotettu, että hän näyttää mallia ja esimerkkiä muille, kun taas nuoremmille lapsille sallittiin enemmän huonoa käytöstä. Tätä myös toiset lapset oppivat käyttämään hyväkseen. Aikuisten erilaisen ja epäreilun kohtelun koettiin synnyttävän vertailua muihin lapsiin. Eräs nuori kuvaili, miten sellaisen lapsen, jolla on paljon ongelmia ja haasteita, sallitaan tehdä pientä väkivaltaa, kun taas ”normaalia” lasta rangaistaisiin samasta asiasta. Myös läheisten vastauksissa tuotiin esiin lasten eriarvoista kohtelua.

Jos ongelmalapsi tekee jotakin pientä, niin ei tapahdu mitään, kun hän on tehnyt pahempaakin, ei tule rangaistusta.

Jos normaali lapsi tekee saman, niin samasta asiasta tulee hänelle isommat seuraamukset.

- Nuori -

Lastensuojelun kehittäjät muistuttivat, ettei sijaisperheiden biologisilla ja adoptoiduilla lapsilla tarvitse olla valmiuksia tukea perhehoidossa asuvan lapsen kehitystä. Lisäksi he toivat esiin huolta siitä, miten perhehoidossa asuvilla lapsilla on mahdollista tulla näkyväksi eriarvoisuuden ja epäreilun tunteiden kanssa. Lapsissa herää voimakkaita tunteita, ”jos he eivät ole tasa-arvoisia jossakin systeemissä”. Yksi lastensuojelun kehittäjistä toi esiin, miten eriarvoisuuden kokemus voi syntyä hyvin pienistäkin asioista. Niiden kanssa aikuisten tulisi olla hereillä.

Myös sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten osalta nousi esiin se, miten äkkiseltään hyvin pieniltä vaikuttavat asiat kuitenkin ilmentävät todella isoja asioita. Eriarvoisuuden tunnetta voi herättää esimerkiksi se, että sosiaalityöntekijän tai muiden työntekijöiden tullessa perheeseen käymään, sijaissisarukset suljetaan ulos kahvipöydästä, jossa muut herkuttelevat kekseillä ja pullalla. Tästä kaikesta puhuminen voi olla todella vaikeaa, sillä kyse on niin monikerroksisesta ja moninäkökulmaisesta asiasta. Kuulija ei välttämättä ymmärrä, mitä kaikkea ilman keksiä ja pullaa jääminen ilmentää ja mitä tunteita lapsella sen taustalla on.

Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa nousi myös esiin, miten eriarvoisuus on tietyllä tapaa osana perhehoidon rakenteita. Sijaisvanhempien oikeus vapaaseen asettaa perhehoidossa asuvat lapset eriarvoiseen asemaan. Toisaalta heillä on sosiaalityöntekijä ja muita työntekijöitä, jotka käyvät tapaamassa heitä ja silloin sijaisperheen biologiset ja adoptoidut lapset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa. Myös ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin lasten eriarvoista kohtelua ja sitä, miten perheen biologiset lapset kokevat eriarvoisuutta perhehoidossa asuvien lasten rinnalla, joilla on ”työntekijöiden kaarti heitä hoivaamassa”. Perheen biologisiin lapsiin vastaavasti ei käytetä resursseja.

Kateus

Kateuden tunne liitettiin erityisesti eriarvoisuuden tunteeseen. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten mukaan kateus voi aiheuttaa sijaisperheessä vertaissuhdeväkivaltaa, esimerkiksi jos biologisia lapsia ja perhehoitoon sijoitettuja lapsia kohdellaan eriarvoisesti. Eräs vastaaja tunnisti väkivallan taustalla perhehoidossa asuvan lapsen kateuden hänen biologista asemaansa kohtaan. Ammatilaisen vastauksessa lapsen ”kroonisen huonommuuden ja vaille jäämisen tunteen” koettiin aiheuttavan jatkuvaa kateutta suhteessa perheen biologisiin lapsiin.

Sijoitetulla lapsella krooninen huonommuuden ja vaille jäämisen tunne, joka aiheuttaa jatkuvaa kateutta kaikesta suhteesta perheen biologisiin.

- Ammatilainen -

Arvottomuus

Perhehoidossa asuvat ja asuneet nuoret olivat kokeneet arvottomuuden ja huonommuuden tunteita suhteessa perheen biologisiin lapsiin. Arvottomuus oli konkretisoitunut esimerkiksi siinä, että lapselle ei oltu puhuttu. Eräs nuori kirjoitti, miten sijaisperheessä oli ”tosi kieroutunut ilmapiiri”, ja kuinka aikuiset olivat tehneet selväksi, että sijoituksen myötä perheeseen tulleet lapset ovat arvottomampia kuin heidän ”omat lapset”.

Tuntui, että mua ei arvostettu siellä ollenkaan. Se voi olla kyllä tahatontakin. Perheen biologiset lapset eivät ole tottuneet, että joku vieras ihminen asuu heidän kotona ja vanhemmat pitää siitäkin huolta. Se vaan menee siihen, että sitten mulle ei puhuta.

- Nuori -

Sijaisperheiden biologisilla ja adoptoiduilla nuorilla oli yhtä lailla arvottomuuden kokemuksia. Yhdellä vastaajalla oli kokemusta siitä, miten vanhempi oli helpottunut, jos biologiselle lapselle kävi jotakin perhehoidossa asuvan lapsen sijasta, koska silloin ei tarvinnut selittää mitään, eikä ”selvittää kaikkea joka taholle”. Eräs vastaaja kertoi, että sijaisperheessä voi tulla sellainen olo, ettei kuulu enää perheeseen, eikä tunne itseään niin tärkeäksi kuin muut, joiden hyvinvointia pyritään turvaamaan kaikin tavoin eri keinoin. Arvottomuuden tunteeseen oli liittynyt myös katkeruutta siitä, että sijoituksen myötä perheeseen tulleita lapsia kohdeltiin paremmin kuin biologisia lapsia. Arvottomuuden kokemus oli syntynyt paitsi vanhempien toiminnasta, myös perhehoidon ammattilaisten toiminnan vuoksi, esimerkiksi jos ammatilainen oli jättänyt tervehtimättä ja noteeraamatta biologisen lapsen kokonaan. Eräs vastaaja toivoi, että hän olisi vanhemmilleen tärkeämpi kuin sijoituksen myötä perheeseen tulleet lapset.

Jos ammatilainen ei vaikka tervehdi, niin kyllä sillä viestitään sitä, että biologiset lapset ovat huonompia ja ”alinta sakkaa”.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Syällisyys

Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret olivat kokeneet syällisyyttä siitä, että sijaisperheessä tapahtuneet väkivaltilanteet olivat olleet omaa syytä, että on itse jotenkin provosoinut. Toisaalta tunnistettiin myös se, että vanhemmat voivat kantaa syällisyyttä siitä, että on jotenkin epäonnistunut tehtävässään ja altistanut ”omat lapset” vallitsevaan tilanteeseen.

Jos vanhemmat tunnistaa sen mitä lasten välillä tapahtuu, voi se vaikuttaa heihin esim. niin, ettei ole onnistunut. Äitikin kantaa tietyllä tavalla syällisyyttä siitä, että on ajanut omat lapset sellaiseen tilanteeseen, että vanhemmat ovat päättäneet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Ei lapsilta ole tästä kysytty.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Osalla nuorista oli kokemus, että he olivat saaneet aina syällistämistä osakseen, vaikka väkivallan tekijä olisi ollut joku toinen. Syällisen rooliin voi myös tottua ja turtua.

Syntipukin rooliin tottuu ja turtuu, helpompi alistua syällisen rooliin heti, kuin käydä tuntikaupalla yksityiskohtaisesti läpi asioita ja lopputulos on kuitenkin aina se, että minä olen syällinen.

- Nuori -

Viha

Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa nousi esiin, miten vertaissuhdeväkivallan riskiä lisää se, jos joku perheen lapsista reagoi sillä tavalla, että hän kohdistaa vihaa vanhempaa kohtaan. Toisen lapsen voi olla sitä vaikea sietää ja silloin voi tapahtua vertaissuhdeväkivaltaa lasten välillä. Vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttaa siis koko perheen dynamiikka ja perheenjäsenten väliset suhteet, ei vain lasten keskinäinen dynamiikka. Vihan tunne, samoin kuin suru, mainittiin myös perhehoidossa asuneiden nuorten keskusteluissa, kun heiltä kysyttiin, mitä tunteita vertaissuhdeväkivalta herättää.

Ristiriitaiset tunteet

Sijaisperheiden biologisilla ja adoptoiduilla nuorilla oli ollut ristiriitaisia tunteita, koska vertaissuhdeväkivallasta huolimatta he olivat kuitenkin kiintyneet sijoituksen myötä perheeseen tullessiin lapsiin ja välittivät heistä paljon. Välittämisen vuoksi myös tietyllä tavalla hyväksyi ”sitä käytöstä”. Eräs vastaaja kuvaili ristiriitaisuutta siten, että oli joskus pitkittänyt koulumatkoja, koska ei halunnut mennä kotiin, mutta toisaalta välillä hän oli mennyt mahdollisimman nopeasti kotiin, koska koki samaan aikaan velvollisuutta kantaa vastuuta ja halua auttaa.

Olen joskus pitkittänyt koulumatkoja, kun en halua mennä kotiin. Toisaalta välillä polkenut hiki hatussa, että pääsee mahdollisimman nopeasti kotiin. Samaan aikaan kokee velvollisuutta kantaa vastuuta ja haluan auttaa, mutta samaan aikaan en haluaisi olla kotona.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Ammattilaisten vastauksissa tuotiin esiin, miten vertaissuhdeväkivaltaan voi vaikuttaa se, jos perhehoidossa asuvalla lapsella on ristiriitainen olo sijaisperheeseen kuulumisesta. Jos biologisten vanhempien taholta viestitään epäluottamusta sijaisperhettä kohtaan, lapsi ei välttämättä uskalla kiinnittyä perheeseen ja tämä näkyy suhteessa kaikkiin sijaisperheen jäseniin ”kipuiluna”. Yhdessä vastauksessa toivottiin, että sosiaalityöntekijä rajaisi riittävästi perhehoidossa asuvan lapsen biologisten vanhempien ”luottamusta nakertavaa käytöstä”.

Sijoitetun ristiriitainen olo sijaisperheeseen kuulumisesta (onko lupa olla onnellinen sijaisperheessä, saanko kuulua tähän perheeseen), sijoitetun biovanhempien epäluottamus sijaisperhettä kohtaan (lapsi ei uskalla kiinnittyä ja kipuilee asiaa kaikkia sijaisperheen jäseniä kohtaan).

- Ammatilainen -

11.4 Lupa puhua ja paikkoja puhua

Perhehoitoa koskevassa aineistossa tuotiin runsaasti esiin sitä, miten vaikeaa sijaisperheissä tapahtuvasta vertaissuhdeväkivaltaasta on puhua ja toisaalta miten tärkeää olisi, että vertaissuhdeväkivaltaasta ja ihan kaikista asioista puhuttaisiin. Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa pohdittiin sitä, heijastuuko sijaisperheisiin ideaaliperheen vaade ja miten se näyttäytyy perhehoidossa; estääkö se puhumasta esimerkiksi tunteista ja vaikeista asioista, kuten väkivaltaasta. Keskustelussa toivottiin, että perhehoidossa voitaisiin puhua ihan kaikista asioista mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Silloin pienistä asioista ei ehdi kasvaa isoja, mahdolltomalta tuntuvia asioita. Jos perhehoidossa uskaltaisi puhua kaikista asioista, ongelmia olisi mahdollista ennaltaehkäistä tai niihin pystyttäisiin tarttumaan hyvissä ajoin. Avointa keskustelua edesauttaa se, jos perheellä on tiiviit välit sosiaalityöntekijään ja muihin työntekijöihin. Perheen ulkopuolinen keskustelutaho nähtiin hyödyllisenä, vaikka perheen sisällä olisi avoin keskustelukulttuuri. Esimerkiksi perhetyönohjaus oli koettu merkityksellisenä sijaisperheyteen liittyvien kokemusten käsittelyssä.

Toisaalta lastensuojelun kehittäjien keskustelussa pohdittiin myös sitä, mikä on sellaista väkivaltaa, jota mietitään ja käsitellään sijaisperheen sisällä ja mikä on sellaista väkivaltaa, että siitä puhutaan jollekin perheen ulkopuoliselle. Mikä on ikään kuin niin isoa väkivaltaa, että se otetaan puheeksi vaikkapa sosiaalityöntekijän kanssa? Yhdellä keskustelijalla oli kokemusta

siitä, että harvoin hänen kanssaan oli puhuttu pienistä väkivaltilanteista, kuten tönimisestä, silloin kun hän oli sosiaalityöntekijän roolissa. Keskustelussa tuli esiin, että perhehoitajat mielellään pohtivat lasten keskinäistä väkivaltaa, jos siihen on mahdollisuus. Keskustelijoilla oli kokemusta siitä, että mitä enemmän väkivallasta puhutaan, sitä helpommalta siitä puhuminen alkaa tuntua ja sitä helpompaa siihen on myös puuttua, tarttua ja miettiä yhdessä ratkaisuja.

Väkivallan puheeksi ottaminen ajoissa edesauttaa myös tuen oikea-aikaisuutta. Ammattilaisten ja lastensuojelun kehittäjien vastauksissa tuotiin esille sitä, miten ongelmiin saatetaan havahtua liian myöhään tai niihin saa apua vasta siinä vaiheessa, kun oikein mitään ei ole enää tehtävissä. Yhdellä lastensuojelun kehittäjällä oli esimerkiksi kokemusta siitä, miten vasta siinä kohtaa oli hankittu perhehoitajille keskustelua apua, kun tilanne oli jo niin pitkällä, että ainoa vaihtoehto oli lapsen sijaishuoltopaikan muuttaminen. Myös yhdellä ammattilaisella oli vastaavanlainen kokemus.

Minun kokemukseni mukaan ainoa ratkaisu oli sijoittaa väkivaltaa käyttävä lapsi muualle. Perhehoidossa hän ei enää voinut olla. Tärkeää olisi ollut oikea-aikainen tuki perhehoitajille. Tukea saatiin vasta, kun sopimus irtisanottiin.

- Ammattilainen -

Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret kertoivat, miten puhuminen väkivallasta ja muista sijaisperheyteen liittyvistä kokemuksista voi aikuisenakin olla vielä vaikeaa, saati sillä hetkellä, kun vielä asuu lapsuudenperheessään. Vastaajilla oli kokemusta siitä, että heitä on kielletty puhumasta, ja kieltäminen voi ”jäädä päälle” aikuisenakin. Toisaalta ei ole välttämättä nähty edes tarvetta puhumiselle, kun väkivaltaa on pitänyt normaalina, sijaisisarusuhteisiin kuuluvana asiana, tai väkivaltaa ei ole tunnistanut väkivallaksi. Vasta aikuisiällä saattaa ymmärtää omia lapsuudenkokemuksiaan. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret peräänkuuluttivat, että väkivallasta puhumista tulisi tehdä sallitummaksi. Esimerkiksi jo sen ääneen sanominen, mitä on sallittua tehdä toiselle ja ei, purkaa sitä käsitystä, että väkivalta on normaalia. Perhehoidossa tulisi pohtia, millaisia rakenteita ja puhumisen paikkoja luodaan sille, että biologiset ja adoptoidut lapset voivat kertoa asioistaan. Vastaajat toivat esiin, että ovat itse luoneet paikkoja puhua vertaissuhdeväkivallasta ja muista kokemuksista sijaisperheiden vertaisten kesken. Yhdessä vastauksessa peräänkuulutettiin sitä, että ammattilaisilla tulisi olla kykyä uskoa ”myös aivan järjettömät tapahtumat totena” ja perhehoitajien sanalla tulisi olla enemmän painoarvoa, jos vertaa siihen, miten laitosten työntekijöiden saanaan uskotaan.

Jos missään kohtaa ei tule heräämistä asiassa tai irrottaudu, eikä saa etäisyyttä, niin voi olla vaikeaa tunnistaa väkivaltaa. Mitä vanhemmaksi tulee, voi olla helpompi miettiä omaa elämää ja nuoruutta. Voi sekin vaikuttaa, että kokee, ettei aihe kosketa itseä. Ei tunnista sitä, että tällaista on, tai tuntuu kielletyltä puhua siitä edelleen. On tosi paljon kielletty kaikkea, niin tullut voimakas vastareaktio, että nyt sitten puhun, kun ei voi enää kieltää.
- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

Myös ammattilaisten vastauksissa toivottiin lisää asioista ääneen puhumista. Yhdessä vastauksessa tuli esiin se, miten sijaisperheessä tapahtunut kaltoinkohtelu voi tulla esiin vasta siinä kohtaa, kun lapsi on siirtynyt seuraavaan sijaisperheeseen. Nuorten vastauksissa taas toivottiin sitä, että aikuiset ottaisivat väkivallan vakavasti ja tosissaan, kun lapsi siitä puhuu.

Toivon, että henkinen väkivalta ym. vähentyisi perhe-/sijoituskodeissa, ja että kun joku lapsi puhuu siitä, niin aikuinen ottaisi sen vakavasti ja tosissaan.
- Nuori -

Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa mainittiin, että vaikenemisen kulttuuri voi siirtyä lasten syntymäkodista perhehoitoon, jos sisarusarja sijoitetaan samaan perheeseen. Isompi sisarus voi vaientaa pienempää sisarusta, jos on tottunut selviytymään sillä tavalla, että asioista ei puhuta.

11.5 Kaikki tarvitsevat huomiota, tukea ja tietoa

Kaikki vastaajaryhmät korostivat sitä, miten tärkeää on, että sijaisperheen kaikkia perheenjäseniä huomioidaan. Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa nousi esiin, kuinka jonkun lapsen huomiotta jättäminen on riskitekijä vertaissuhdeväkivallalle. Lasten tasavertainen huomioiminen ei koske vain perhehoitajia, vaan kaikkia työntekijöitä, jotka perhehoidossa työskentelevät ja toimivat. Siinä vaiheessa, kun perhe ryhtyy sijaisperheeksi, tulisi kaikille antaa tukea sen herättämiin tunteisiin.

Ammattilaisten sekä sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten vastauksissa tuotiin esiin, miten kaikki perheenjäsenet tarvitsevat tietoa, koulutusta, valmennusta, ohjausta ja tukea vertaissuhdeväkivallaltaan liittyen, myös sijaisperheen biologiset ja adoptoidut lapset sekä perhehoidossa asuvat lapset. Ammattilaisten mukaan sijaisvanhempien kouluttaminen auttaisi näkemään epäkohtia ja puuttumaan niihin ajoissa oikein. Eräässä vastauksessa mainittiin, ettei sijais- ja adoptiovanhempien PRIDE-ennakkovalmennus ota huomioon sijaistrau-

matisoitumista. Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa tulikin esiin tarve perhehoitajien täydennyskoulutukselle, jossa avattaisiin erilaisia näkökulmia vertaissuhdeväkivallan teemaan ja muihinkin teemoihin liittyen. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten vastauksissa nousi esiin työnohjauksen ja perheen ulkopuolisen tuen merkitys. Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin, ettei väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen tunteiden hallinnan ongelmat tulisi olla vain perhehoitajien vastuulla, vaan niihin tulisi saada ”terapeuttista ammattiapua”. Ammattilaisten sekä sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten vastauksissa peräänkuulutettiin vertaistuen tarjoamista kaikille lapsille.

***Kaikkien pitäisi tietää siitä ilmiöstä, niin tulisi näkyväksi.
Kun ei tiedä, niin ei ole näkyvää.***

- Nuori -

Perhehoitajien jaksamisen tukeminen nähtiin ammattilaisten, sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten sekä lastensuojelun kehittäjien mielestä tärkeänä myös vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn kannalta. Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten keskustelussa nousi esiin tukiperhe perhehoidossa asuvalle lapselle, että perhe saisi riittävästi ”hengähdystaukoja”. Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa todettiin, että jos aikuiset jaksavat, pystyvät ja kykenevät olemaan omien tunteidensa kanssa läsnä ja tunnistamaan niitä, se myös pitkällä aikavälillä ehkäisee lasten välistä väkivaltaa.

Sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen nuorten ja lastensuojelun kehittäjien vastauksissa oli nähtävissä paljon kokemusta sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen lasten näkymättömydestä, vaille jäämisestä ja omien tunteiden ja tarpeiden sivuun laittamisesta. Biologiset ja adoptoidut nuoret tunnistivat katkeruutta siitä, ettei heille oltu tarjottu mitään tukea. Tai jos oli päässytkin ”jonkun auttajan”, kuten psykologin luokse juttelemaan, heillä harvemmin oli ollut kokemusta perhehoidosta. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret toivoivat, että perhehoidossa nähtäisiin biologisten ja adoptoitujen lasten hätä ja ongelmat ja heidän tarpeensa puhumiseen ja asioiden käsittelyyn. Monet vetäytyvät sisäänpäin ja omalle vanhemmalle voi olla vaikea puhua. Siksi vastaajat toivoivat perheen ulkopuolista aikuista, jolle voisi kertoa asioistaan ja elämästään. Myös biologisten ja adoptoitujen lasten valmentaminen ennen sijoitusta koettiin tärkeänä. Sijaisperheiden biologiset ja adoptoidut nuoret näkivät tärkeänä sen, että sosiaalityöntekijä huomioisi koko perheen yhtenä yksikkönä. Kun tehdään yhtä lasta koskeva päätös, se vaikuttaa aina koko perheeseen.

Vertaissuhdeväkivalta pitää ottaa vakavasti. Se jää tällä hetkellä ja on jäänyt pitkään todella piiloon, eikä ole ymmärretty sitä, että myös sijaisperheen biologinen lapsi voi joutua väkivallan kohteeksi. Meilläkin on oikeus olla ja elää turvassa meidän omissa perheessä.

- Sijaisperheen biologinen tai adoptoitu nuori -

11.6 Sosiaalityöntekijän rooli

Perhehoidon aineistossa oli muuta aineistoa koskien enemmän mainintoja sosiaalityöntekijöihin liittyen. Ammattilaisten vastauksissa toivottiin aktiivista roolia sosiaalityöntekijältä. Sosiaalityöntekijällä tulisi olla tiivis, vastavuoroinen ja dialoginen suhde perhehoidossa asuvaan lapseen ja perhehoitajiin. Eräs ammattilainen näki tämän erityisen tärkeänä murrosikäisen lapsen kohdalla. Myös sosiaalityöntekijän kiinnostus ja huomio perheen muita lapsia kohtaan ja keskustelu heidän kokemuksistaan nähtiin tärkeänä. Tiiviin yhteistyön merkitystä painotettiin jo ennen mahdollisia ongelmia, ei vasta sitten, jos niitä tulee.

Murrosiän kynnyksellä ja sen aikana jokaisen nuoren kohdalla harkitsisin tukihenkilöä ja oman sosiaalityöntekijän aktiivista osallistumista nuoren asioihin jo ennen ongelmia. Myös sijaisvanhempien tuki ja yhteistyö nuoren, lapsen asioissa tulisi olla tiivistä, vastavuoroinen dialoginen suhde, ei toteutuisi vain pelkät valvontakäynnit, jos neköän.

- Ammattilainen -

Ammattilaisilla oli kokemusta siitä, että tällä hetkellä toteutuvat pelkästään niin sanotut valvontakäynnit, jos neköän. Lapset ja perheet eivät välttämättä edes tiedä, kuka heidän vastuusosiaalityöntekijänsä on, sillä vaihtuvuus on niin suurta. Ongelmia nähtiin myös siinä, että vakituiset sosiaalityöntekijät ovat jatkuvasti virastaan virkavapailta ja sijaistavat sosiaalityön opiskelijat eivät uskalla rajoittaa, tehdä päätöksiä ja harkita sijaishuoltopaikan muutosta tarpeeksi ajoissa, kun perhehoito käy ”liian ohueksi” lapselle. Toiveena oli, että vastuusosiaalityöntekijä olisi aktiivisesti mukana lapsen ja perheen elämässä, reagoisi huoliin oikea-aikaisesti, olisi tavoitettavissa, osallistuisi lapsen verkoston kanssa palaveriin, olisi ”kartalla” lapsen asioista sekä tapaisi lasta ja perhehoitajia vähintään lain edellyttämällä tavalla. Myös valvonnan lisäämistä sekä yllätyskäyntejä sijaisperheisiin toivottiin. Läheistenkin vastauksissa nousi esiin perhehoidon riittämätön valvonta.

Vastuusosiaalityöntekijä on aktiivisesti mukana ja seuraa sijaisvanhempien kanssa yhteistyössä, mitä huolia on ja reagoi niihin oikea-aikaisesti, häneen saa yhteyden ja sosiaalityöntekijä osallistuu nuoren verkoston kanssa palaveriin, on kartalla koulukuulumisista. Tutustuu asiakkaan asioihin, tapaa nuorta, perhehoitajia, ohjaajia – edes lain edellyttämällä tavalla. Tämähän ei nyt toteudu lainkaan, eihän monet edes tiedä sossun nimeä, kun heillä ylittyy myös asiakasmäärät, vaikka AVI seuraa, muttei reagoi ylityksiin.

- Ammattilainen -

Lastensuojelun kehittäjien keskustelussa nousi esiin, miten sosiaalityöntekijää voisi auttaa vertaissuhdeväkivallan puheeksi ottamisessa ja selvittämisessä se, että sijaishuollossa lapsen asiakassuunnitelmassa olisi erillinen kohta lasten keskinäisille suhteille sijaisperheessä.

Sijaishuollossa asiakassuunnitelmassa voisi olla kohta, erillisenä kysymyksenä, että miten lasten keskinäiset suhteet, miltä ne näyttäytyvät sijaisperheessä. Ei unohtuisi sosiaalityöntekijältä selvittää.

- Lastensuojelun kehittäjä -

Eräässä nuoren vastauksessa toivottiin, että sosiaalityöntekijät huomaisivat, ”milloin jossakin perheessä kaikki ei ole hyvin”. Nuori kertoi, miten hän ei voinut kertoa kenellekään kokemastaan väkivallasta, mitä oli kokenut sijaisvanhempien ja perheen toisten lasten taholta. Nuorta oli uhkailtu, että jos hän kertoo ikinä kenellekään, hänelle käy huonosti.

Tiivistelmä

- Vertaissuhdeväkivaltaa ei koettu helpoksi tunnistaa, sillä lasten ja etenkin sisarusten väliset tappelut ja nahistelut saatetaan nähdä normaalina lasten välisenä kanssakäymisenä.
- Vertaissuhdeväkivallan riskitekijäksi nähtiin liian suuri määrä lapsia samassa perheessä. Ennen sisarusten sijoittamista samaan perheeseen tulisi arvioida paremmin heidän välistään suhdetta.
- Vertaissuhdeväkivalta oli herättänyt vastaajissa hyvin monenlaisia tunteita, kuten pelkoa, häpeää, syyllisyyttä, eriarvoisuutta, arvottomuutta ja kateutta. Pelon tunne estää puhumasta vertaissuhdeväkivallasta, koska pelätään, että puhumisen seurauksena perhehoidossa asuvan lapsen sijaishuoltopaikka muutetaan. Eriarvoisuuden ja arvottomuuden kokemukset lisäävät jännitteitä perheen lasten kesken.
- Tärkeänä nähtiin, että perhehoidossa kaikilla perheenjäsenillä olisi lupa puhua ja paikkoja puhua ihan kaikista asioista, myös vertaissuhdeväkivallasta. Perheen ulkopuolinen keskustelutaho koettiin hyödyllisenä. Kaikille perheenjäsenille tulisi myös antaa huomiota, tukea ja tietoa. Vastauksissa korostuivat sijaisperheiden biologisten lasten näkymättömyyden kokemukset.
- Sosiaalityöntekijän aktiivinen rooli ja tiivis yhteistyö sijaisperheen kanssa nähtiin erityisen tärkeänä.

The background is a watercolor-style wash of colors. It features a mix of light blue, teal, green, and purple, with some white and yellowish highlights. The colors are blended together, creating a soft, textured effect. The overall tone is cool and artistic.

12

Johtopäätökset ja suositukset

12 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä selvityksessä on tarkasteltu kysely- ja keskusteluaineistojen pohjalta lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaa vertaissuhdeväkivaltaa eli lasten keskinäistä väkivaltaa. Sijaishuollon laatukriteerien mukaan sijaishuollossa asuvien lasten turvallisuus ja suojeleminen kaikenlaiselta väkivallalta on varmistettava (Malja ym. 2019, 49–51). Lapset, jotka asuvat sijaishuollossa, eivät ole homogeeninen joukko, vaan heidän kokemusmaailmansa poikkeaa toisistaan myös väkivaltakokemusten suhteen. Kaikki eivät ole kokeneet väkivaltaa syntymäkodissaan, eivätkä kaikki koe väkivaltaa sijaishuollon aikana. Erikssonin ja Korhosen (2022a) mukaan suurin osa sijaishuollossa asuvista lapsista Suomessa voi hyvin, asuu tarpeitaan vastaavassa sijaishuoltopaikassa ja on tyytyväinen elämäänsä. Selvitys osoittaa muiden tutkimusten tapaan, että sijaishuollon ydintehtävissä, lapsen suojelemisessa, kuitenkin epäonnistutaan liian usein (Eriksson ym. 2023b). Tässä luvussa tuodaan esiin selvityksen keskeisimmät johtopäätökset ja suositukset, joiden avulla sijaishuoltoa on mahdollista kehittää turvallisemmaksi.

12.1 Suositus 1: Vahvistetaan trauma- ja väkivaltatietoisuutta ja rakennetaan rauhaa

Monilla sijaishuollossa asuvilla lapsilla on sijaishuoltoa edeltäviä ja sen aikaisia haitallisia, traumaattisia elämäkokemuksia, joilla voi olla syviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia lapsen terveyteen, hyvinvointiin, kehitykseen, oppimiseen ja käyttäytymiseen (Kerminen ym. 2023; Laajasalo & Manninen 2020, 118; Niemi & Eriksson 2023). Aikaisemmilla traumakokemuksilla on vaikutusta myös lasten sijaishuollon aikaisiin vertaissuhteisiin ja niissä ilmenevään väkivaltaan. **Vertaissuhdeväkivallan ja (uudelleen) traumatisoitumisen ennaltaehkäisemiseksi on tärkeää vahvistaa sijaishuollossa toimivien aikuisten trauma- ja väkivaltatietoisuutta.**

Traumatietoisuus tarkoittaa ymmärrystä siitä, miten traumat syntyvät ja vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Se auttaa aikuisia tunnistamaan lapsen käytöksen taustalla olevia tunteita ja tarpeita sen sijaan, että huomio kiinnittyisi pelkästään oireisiin. Traumatietoisuuden tavoitteena on luoda sijaishuollossa arki, joka on turvallinen ja vakauttava lapselle. Turvallisessa kasvuympäristössä lapsi voi tuntea itsensä suojatuksi ja kohdatuksi, mikä luo pohjan kuntoutumiselle. (Barkman ym. 2023, 82–85.) Traumatietoisuus edellyttää aikuisilta hyviä vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja sekä empatiakykyä, jotta lapsi tulee kohdatuksi. Selvityksen tulokset osoittavat puutteita sijaishuollossa asuvien lasten sekä sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen lasten kohtaamisessa. Lapsi tarvitsee kuulluksi ja nähdyksi tulemista – sitä, että aikuinen ottaa hänen asiansa tosissaan, välittää hänestä, on hänen puolellaan, lohduttaa, auttaa ja ymmärtää häntä. Lapsi tarvitsee suojakseen ja turvakseen myös rajoja. Aikuisten asettamat rajat ovat huolenpitoa ja välittämistä siinä missä kuulluksi ja nähdyksi tuleminenkin. Jokainen aikuisen ja lapsen välinen kohtaaminen on mahdollisuus korjaaviin kokemuksiin ja traumaista toipumiseen (Kerminen ym. 2023).

Väkivaltatietoisuuteen kuuluu väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen. Tunnistaminen on väkivallan havaitsemista ja ymmärtämistä. **Sijaishuollossa toimivien aikuisten tulee tietää, millaista vertaissuhdeväkivalta voi olla, missä muodoissa se ilmenee, mitkä ovat sen riskitekijät, millä tavalla se vaikuttaa lasten kasvuun ja kehitykseen ja minkälaista apua siihen tarvitaan.** Vertaissuhdeväkivalta on systeemistä, ja on tärkeää ymmärtää, miten laajat vaikutukset vertaissuhdeväkivallalla voi olla paitsi lapsiin, myös heidän läheistensä elämään (vrt. Barkman 2023). Vertaissuhdeväkivallan tunnistaminen vaatii lasten välisten suhteiden ja dynamiikan ymmärtämistä. Lasten keskinäiset suhteet sijaishuoltopaikassa voivat olla hyvinkin monimutkaisia, jännitteisiä ja hierarkkisia. Sijaishuoltopaikan sisällä voi olla sisarus-, seurustelu- ja kaverisuhteita. Suhteisiin voi sisältyä valta-asetelmia, alistamista ja manipulointia. Sama lapsi voi olla vaihdellen uhrin, tekijän ja/tai altistujan rooleissa. Tämä voi olla aikuisille hyvin hämmentävää.

Jokaisen väkivallan teon takana ovat yksilölliset juurisyyt (Barkman ym. 2023, 92). **Vertaissuhdeväkivallan tunnistaminen on myös sen ymmärtämistä, millainen mekanismi väkivaltaisen teon taustalla on ja millaiset ennaltaehkäisyyn ja ratkaisun keinot siihen toimivat.** Selvityksen tuloksista on tunnistettavissa sekä proaktiivista että reaktiivista väkivaltaa. Proaktiivinen eli välineellinen väkivalta tarkoittaa sitä, että väkivaltaa käytetään jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Päämääränä voi olla esimerkiksi tavoite saada rahaa, päihkeitä, seksiä tai asema yhteisössä. Väkivallan käyttö on silloin kontrolloitua, eikä siihen liity suuria tunnereaktioita. Reaktiivinen väkivalta puolestaan leimahtaa, kun lapsi ei kykene hillitsemään aggressiivisia impulssejaan stressaavassa tilanteessa. Väkivaltainen käyttäytyminen koetaan ainoaksi mahdollisuudeksi päästä pois sietämättömästä tunnetilasta, kuten häpeän, uhan tai nöyryytyksen kokemuksesta. (Manninen 2020, 177.) Väkivalta voi olla myös performatiivista, jossa väkivallasta tulee ikään kuin esitys. Silloin väkivallan osapuolten lisäksi läsnä on myös yleisö. (Barkman ym. 2023, 98.) Tuloksissa nousi esiin kokemuksia nöyryyttämisestä ja väkivallan kuvaamisesta, jotka viittaavat performatiiviseen väkivaltaan. Väkivallan mekanismin tiedostaminen vaikuttaa siihen, millaisia keinoja sen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen tulee käyttää, sillä samat toimintatavat eivät sovellu kaikkiin mekanismeihin (Manninen 2020, 177).

Tunnistamisen lisäksi vertaissuhdeväkivalta on myös tunnustettava. **Tunnustaminen on kykyä myöntää ja hyväksyä, että vertaissuhdeväkivalta on osa myös nykypäivän sijaishuoltoa ja sitä voi tapahtua missä tahansa sijaishuoltopaikassa.** Tunnustaminen näkyy sijaishuollon arjen käytännöissä siinä, että vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi tehdään joka päivä töitä. Vertaissuhdeväkivallasta puhutaan avoimesti ja rehellisesti lasten ja aikuisten kesken. Kun väkivaltaa tapahtuu, sitä ei kielletä tai väheksytä, vaan siihen puututaan. Tunnustaminen näkyy myös siinä, että sijaishuoltopaikassa on yhtenäiset ja selkeät toimintatavat lasten välisiin väkivaltatilanteisiin, niiden selvittämiseen, käsittelyyn, dokumentointiin, seurantaan ja jälkihoitoon. Lapset ovat tietoisia siitä, että heidän väkivaltainen käyttäytymisensä ei jää huomaamatta, ja että siitä seuraa keskusteluja ja muita toimenpiteitä. Väkivallan tunnustaminen tarkoittaa sen vaikutusten näkyväksi tekemistä ja huomion kiinnittämistä uhrien ja tekijöiden lisäksi myös väkivallalle altistuneisiin sekä lasten läheisiin. Väkivallalle altistuminen voi olla yhtä vahingollista kuin väkivallan kokeminen (Eriksson ym. 2023b, 21),

mutta altistuneet jäävät silti usein huomioimatta vertaissuhdeväkivallan käsittelyssä ja jälkihoidossa. Tunnustaminen on sen ymmärtämistä, mitkä ovat vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemisen ja puuttumisen vaikutukset, mutta myös puuttumattomuuden seuraukset.

Kun sijaishuollossa toimitaan trauma- ja väkivaltatietoisesti, se ei heijastu pelkästään yksittäisen lapsen kohtaamiseen tai väkivallan puuttumiseen, vaan sillä on vaikutusta myös sijaishuoltoapaikan yhteisöllisyyden rakentumiseen. **Trauma- ja väkivaltatietoisuus näkyy sijaishuoltoapaikassa yhteisötasolla siinä, että lapsia tuetaan muodostamaan turvallisia sosiaalisia suhteita toistensa kanssa, käsittelemään konflikteja, riitelemään rakentavasti, sopimaan ja sovittelemaan sekä kunnioittamaan erilaisuutta.** Kuormittavia asioita lapsuudessaan kokeneet tarvitsevat tavanomaista enemmän tukea turvallisten sosiaalisten suhteiden muodostamiseen (Jussila 2024). Sijaishuollossa työskentelevillä ja toimivilla aikuisilla on suuri vastuu tukea lapsia turvallisessa vuorovaikutuksessa ja siihen liittyvien taitojen, kuten tunnesäätelyn, rakentamisessa. Lapset eivät voi valita asuinpaikkaansa tai vertaisiaan. Samassa sijaishuoltoapaikassa asuvat lapset voivat olla hyvinkin heterogeeninen joukko, eikä heidän kaikkien tarvitse olla kavereita keskenään. Tärkeintä on tukea lapsia siinä, että he tulevat toimeen toistensa kanssa. Turvallisten suhteiden tukemiseen on erityisen tärkeää panostaa siinä kohtaa, kun sijaishuoltoapaikkaan tulee uusi lapsi, sillä se on erityinen riskikohta vertaissuhdeväkivallalle (Sekol 2013; Sekol & Farrington 2016). On tärkeää taata jokaiselle lapselle mahdollisimman hyvä ja turvallinen tulo sijaishuoltoon. Lasten keskinäisiä suhteita tukemalla rakennetaan rauhaa sijaishuoltoapaikassa, vähennetään lasten yksinäisyyden kokemusta sekä edistetään heidän hyvinvointiaan ja terveyttään. Suhteiden tukemisessa merkityksellistä on se, millä tavoin aikuiset keskenään tekevät yhteistyötä. Lasten on tärkeää nähdä, että heitä hoitavat aikuiset tulevat hyvin toistensa kanssa toimeen.

Trauma- ja väkivaltatietoisuuden vahvistamiseksi on tärkeää kouluttaa sijaishuollossa toimivia aikuisia. **Trauma- ja väkivaltatietoisuus ei saa olla riippuvaista yksittäisen työntekijän kiinnostuksesta ja aktiivisuudesta aiheita kohtaan, vaan koulutuksen tulee olla systemaattista koko sijaishuollon kentällä.** Osaamisen vahvistaminen auttaa sijaishuollossa toimivia aikuisia jaksamaan ja pysymään vaativassa tehtävässään, voimaan hyvin ja olemaan lapsille turvallisia aikuisia (Barkman ym. 2023, 65). On tärkeää, että trauma- ja väkivaltaosaamisen rinnalla vahvistetaan myös muita keskeisiä osa-alueita, joilla on yhteys vertaissuhdeväkivaltaan. Esimerkiksi päihdytön osaamisen vahvistamisella vaikutetaan suotuisasti myös vertaissuhdeväkivallan vähenemiseen. **Myös lapset itse tarvitsevat lapsilähtöistä ja ikätasoaista tietoa väkivallasta, traumaista ja konfliktien käsittelystä sekä omista oikeuksistaan itseymmärryksen vahvistamiseksi, turvallisten selviytymistaitojen ja sosiaalisten suhteiden muodostamiseksi sekä vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi.**

12.2 Suositus 2: Puututaan rakenteellisiin tekijöihin osana vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyä

Vertaissuhdeväkivalta tulee tunnistaa ja tunnustaa paitsi sijaishuoltopaikkakohtaisesti, myös rakenteellisella tasolla. **On tunnustettava se tosiasia, että sijaishuoltojärjestelmämme puutteet mahdollistavat lapselle väkivaltakokemuksia.** Ennaltaehkäisevä rakenteellinen puuttuminen on tehokkaampaa kuin se, että puututtaisiin reaktiivisesti yksilötasolla väkivaltaan (Erikssonin ym. 2023b, 62). Sekä tässä selvityksessä että aiemmin sijaishuollossa on tunnustettu valtakunnalliseksi ongelmaksi se, että työntekijöiden vaihtuvuus on liian suurta, työntekijöitä on liian vähän suhteessa lasten määrään ja tarpeisiin ja työ on henkisesti kuormittavaa (Tiili & Kuokkanen 2021; Forsell & Kuoppala 2024b; Nurmela 2024; Hoikkala ym. 2023; ks. myös Korhonen & Eriksson 2021). Riittävä aika ja resurssit laadukkaan perustyön toteuttamiseen on yksinkertaisin ja tärkein keino vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseen ja kitkemiseen (Hulanmäki ym. 2024, 59). Aikuisten hyvinvointi vaikuttaa suoraan lasten hyvinvointiin, ja siitä tulee pitää huolta sijaishuollossa. **Poliittisella päätöksenteolla ja johtamisella tulee luoda olosuhteet sille, että sijaishuollossa työtä voi tehdä laadukkaasti, työntekijöitä on riittävästi suhteessa lasten määrään ja heidän hoidettavuuteensa, työntekijät pysyvät ja jaksavat työssään, on mahdollisuus saada työnohjausta, tukea ja lisäkoulutusta ja palkkataso on työn vaativuuteen nähden riittävä** (Eriksson ym. 2023a, 131; Korhonen & Eriksson 2021, 31; Malja ym. 2019, 25–27; Laajasalo & Manninen 2020, 125). Hyvinvointialueiden toiminnalla on tässä iso merkitys ja vastuu laadukkaan sijaishuollon järjestämisestä.

Sijaishuollon rakenteet, kuten laitoshoidon yksityistyminen ja markkinoistuminen, haastavat sijoituksen suunnitelmallisuutta ja pysyvyyttä (Eriksson & Harrikari 2023). Selvityksessä nousi esiin, miten tärkeää vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn kannalta on tehdä mahdollisimman paljon riskien kartoitusta silloin, kun mietitään lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa joko ensimmäistä kertaa tai lapsen vaihtaessa sijaishuoltopaikasta toiseen. Sijaishuoltopaikan valintaa tulisi miettiä toisaalta siitä näkökulmasta, mikä olisi lapselle paras mahdollinen sijaishuoltopaikka muun muassa sijaishuollon muodon, paikan sijainnin ja aikuisten osaamisen suhteen. Toisaalta pitäisi myös arvioida huolellisesti, miten lapsi mahdollisesti sopeutuu ja soveltuu muuhun lapsiryhmään ja millaiseksi ryhmän dynamiikka muodostuu, kun lapsi muuttaa sijaishuoltopaikkaan.

Huolellinen paikanvalinta, jossa otetaan huomioon myös paikan lasten keskinäinen dynamiikka ja suhteet, edellyttäisi sitä, että sijaishuoltopaikkojen tarjonta olisi riittävä. Vaikka sijaishuoltopaikan valinnan tunnustetaan olevan erityisen tärkeää vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn kannalta, ei sosiaalityöntekijällä todellisuudessa välttämättä ole juurikaan valinnanvaraa, kun hän etsii lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Sijaishuoltopaikoista voi olla pulaa ja lapsi voidaan joutua sijoittamaan sinne missä on tilaa, vaikka etukäteen jo tiedettäisiin, että paikka ei ole ihanteellinen lapselle (Eriksson & Korhonen 2022a, 63–64; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 10–11). Erityisesti vakavasti väkivaltaisesti käyttäytyvien lasten sijoittaminen voi olla hyvin hankalaa, sillä kaikki paikat eivät välttämättä halua ottaa väkival-

taa tekevää lasta sijoitukseen esimerkiksi suojellakseen muita lapsia ja työntekijöitä (ks. myös Heino ym. 2021, 107–112), tai lapsen sijaishuoltopaikka irtisanotaan hyvin pian sijoituksen jälkeen, kun todetaan, että lapsen tarpeisiin ja haasteisiin ei pystytäkään vastaamaan. Tästä voi seurata kierre, jossa lapsen sijaishuoltopaikka vaihtuu toistuvasti. Jatkuvat sijaishuoltopaikan vaihdokset vaikuttavat siihen, ettei lapsi pysty muodostamaan kiintymyssuhdetta kehenkään ja hän joutuu jatkuvasti rakentamaan suhteitaan uusiin lapsiin ja aikuisiin ja hakemaan paikkaansa uudessa lapsiryhmässä (ks. myös Löfblom ym. 2024). Vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn kannalta olisi tärkeää, että samat aikuiset ja lapset olisivat pitkään yhdessä ilman jatkuvia muutoksia.

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen on ottanut kantaa sen puolesta, että vakavasti väkivaltaisesti käyttäytyville lapsille perustettaisiin niin sanottuja hybridiyksiköitä, joissa lastensuojelun ja lastenpsykiatrian osaaminen olisi yhdistetty (Miettinen & Pekkarinen 2024, 11–13). Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö (2025) on ehdottanut osana lastensuojelulain kokonaisuudistusta, että vakavasti väkivaltaa ja päihteitä käyttäville ja rikoksia tekeville alaikäisille perustettaisiin integroitu ja suljettu lastensuojelun sijaishuollon laitospalvelu, joka erityiseen huoleenpitoon verrattuna olisi pidempiaikaisempaa ja rajoittavampaa. Hybridiyksiköt sekä integroidut ja suljetut laitokset palvelisivat vain hyvin pientä joukkoa lapsia, minkä vuoksi on tärkeää miettiä myös muita ratkaisuja väkivaltaisesti käyttäytyvien lasten sijaishuollon järjestämiseksi. Selvitys osoittaa, että liian monta vaativaa hoitoa tarvitsevaa lasta samassa sijaishuoltopaikassa on suuri riski vertaissuhdeväkivallalle, etenkin jos henkilöstömäärä on samalla myös riittämätöntä. **Väkivaltaisesti käyttäytyville ja vaativaa hoitoa tarvitseville lapsille tulisi olla tarjolla pienempiä yksiköitä suuremmalla henkilöstömitoituksella.** Pienemmillä yksiköillä ja riittävällä henkilöstömäärällä pystyttäisiin paremmin turvaamaan lasten keskinäisiä suhteita ja siten myös välttämään toistuvat sijaishuoltopaikan vaihdokset. Pienempien yksiköiden on todettu vähentävän lasten stressiä sekä näyttämisen tarvetta (Manninen 2020, 176). Lapselle tuo turvaa se, että hän näkee ympärillään paljon aikuisia.

Lastensuojelun sijaishuollon rakenteellisten ongelmien lisäksi selvitys osoittaa, että myös lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluiden riittämättömyys ja toimimattomuus vaikuttavat vertaissuhdeväkivallan ilmenemiseen sijaishuoltopaikoissa. Lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelujen epäkohdista raportoidaan toistuvasti. Palvelut ovat sirpaleisia, palveluita ei saa riittävästi tai yhdenvertaisesti ja yhteistyö eri toimijoiden välillä on puutteellista. (Huikko ym. 2023, 8; Berg & Myllyniemi 2020, Ojala 2021.) Lastensuojelupalveluilla joudutaan paikkaamaan psykiatrisen hoidon saatavuuden puutteita (Pekkarinen & Helander 2021, 8). Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdehoidon tarve on suurempaa kuin muilla samanikäisillä, jolloin heidän palveluihinsa tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Esimerkiksi sijaishuoltopaikan vaihtuessa meneillään olevat hoitokontaktit usein katkeavat, mikä vaikeuttaa uuteen hoitokontaktiin motivoitumista ja sitoutumista. (Huikko ym. 2023, 17; Aalto-Setälä ym. 2024.) **Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten hyvä mielenterveyden tuki edellyttäisi, että psykiatristen palvelujen rakenteet olisivat kunnossa ja toimintaperiaatteet olisivat sellaiset, että lapsi ja nuori kohdataan kunnioittavasti ja apua saa oikeaan aikaan, joustavasti, systemaattisesti ja tarpeiden**

mukaisesti (Kaittila ym. 2022). Lisäksi on tärkeää huomioida, että neurokirjolla olevat lapset ovat yliedustettuina sijaishuollossa ja myös neuropsykiatrisen hoidon palvelujärjestelmässä on puutteita ja alueellisia eroja, jotka vaativat kehittämistä (Leskelä 2023, 4, 26–27).

12.3 Suositus 3: Huomioidaan lasten keskinäiset suhteet valvonnassa ja lasta koskevissa suunnitelmissa

Lastensuojelun kokonaisuudistuksessa yksi painopiste on tehokas ja vaikuttava valvonta, jotta sijaishuolto olisi tasalaatuisempaa (Hoikkala ym. 2023, 18). Suomessa on laadittu sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan toimintamalli, jonka avulla lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi seurata lapsen sijoituksen ja sen tavoitteiden toteutumista. Malli on suositeltu otettavaksi käyttöön kansallisesti sijaishuollossa asuvien lasten oikeuksien toteutumiseksi ja yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Sen toteutuminen edellyttää sitä, että sosiaalityöntekijällä on riittävästi aikaa tavata lasta ja luoda luottamuksellinen suhde häneen. Mallissa on otettu huomioon sijaishuollossa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta. Mallin sisältöjä koskeva tarkistuslista ohjaa sosiaalityöntekijää selvittämään lapsen suhdetta sijaishuoltoapaikan toisiin lapsiin, kokemuksia kiusaamisesta, väkivallasta ja häirinnästä sijaishuoltoapaikan toisten lasten taholta sekä yleisesti kokemuksia sijaishuoltoapaikan säännöistä, turvallisuudesta ja osallisuudesta. (Eriksson & Korhonen 2022b.) **Lapsikohtainen valvonta on merkittävä osa sosiaalityöntekijän tekemää vertaissuhdeväkivaltatyötä ja sen tulisi olla systemaattista jokaisen sijaishuollossa asuvan lapsen kohdalla.**

Sijaishuollossa asuvalle lapselle laadittava asiakassuunnitelma on keskeinen sijaishuollon toteutumista ohjaava ja arvioiva asiakirja, ja kytkeytyy siten lapsikohtaiseen valvontaan (Hoikkala ym. 2017, 16). **Myös asiakassuunnitelmassa on tärkeää olla erillinen kohta sijaishuoltoapaikan lasten keskinäisille suhteille, jotta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä selvittäisi systemaattisesti, millaiset lasten keskinäiset suhteet sijaishuoltoapaikassa ovat oman asiakkaansa näkökulmasta.** Sosiaalityöntekijän on tärkeää kysyä lapselta, millainen suhde hänellä on sijaishuoltoapaikan muihin lapsiin, millainen rooli hänellä on lapsiryhmässä ja onko hänellä vertaissuhdeväkivallan kokemuksia. Asiakassuunnitelman avulla sosiaalityöntekijän on mahdollista seurata tilannetta, mikäli lapsi on kohdannut tai tehnyt vertaissuhdeväkivaltaa, ja arvioida tehtyjen toimenpiteiden riittävyttä.

Laitoshoidossa olevalle lapselle on asiakassuunnitelman lisäksi laadittava tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka täydentää ja konkretisoi asiakassuunnitelmaa (lastensuojelulaki 2007/417, 30 a §). **Myös hoito- ja kasvatussuunnitelmassa on tarpeen huomioida oman erillisenä kohtana lasten keskinäiset suhteet sijaishuoltoapaikassa.**

Nykyiset oikeusturvakeinot on koettu tehottomiksi ja lapsille etäisiksi, joten on tarpeen kehittää myös uusia keinoja ilmoittaa epäkohdista ja parantaa lasten kuulluksi tuleamista (Hoikkala ym. 2023, 18). **VALTTI-vertaisarviointi voisi toimia yhtenä keinona sijaishuollossa asuvien lasten äänen esiintuomisessa valvonnassa ja myös hyvää kohtelua koskevan**

suunnitelman laatimisessa (ks. myös Suoramaa 2024). VALTTI-vertaisarviointi on asiakaspalautemalli, jonka tarkoituksena on vahvistaa lapsen osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksia sijaishuollossa. (Pesäpuu 2025b.)

12.4 Suositus 4: Laaditaan lapsikohtainen turvasuunnitelma

Jokaiselle sijaishuollossa asuvalle lapselle olisi tärkeää laatia henkilökohtainen turvasuunnitelma, esimerkiksi osana hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Turvasuunnitelman avulla lapsi tulee tietoiseksi siitä, mitä hän voi tehdä kohdatessaan väkivaltaa. Turvan kokemus on jokaiselle yksilöllinen. Vaikka lapsi olisi fyysisesti turvassa sijaishuollossa, hän voi silti kokea olonsa turvattomaksi (Laakso 2019, 34; Moore & McArthur 2017). Joillekin lapsille turvallisuutta voivat tuoda sellaiset asiat, jotka aikuinen näkee haitallisiksi ja vaarallisiksi lapselle. Jos lapsi on joutunut elämään turvattomissa olosuhteissa, turvattomuus voi tuntua lapsesta tutulta ja omalta. (Barkman ym. 2023, 70.) Tämän vuoksi turvallisuudesta on tärkeää keskustella jokaisen lapsen kanssa yksilöllisesti.

Turvasuunnitelmaan on tärkeää kirjata, mitä lapsi voi tehdä niissä tilanteissa, kun joku toinen toimii uhkaavasti tai väkivaltaisesti häntä itseään tai toisia kohtaan. Turvasuunnitelmaan merkitään, kuka on lapselle sellainen turvallinen aikuinen, jolle hän voi puhua väkivallasta ja keneltä hän voi saada apua. Lisäksi suunnitelmaan on tärkeää sisällyttää lapsen omaa arviota siitä, miten hän tyyppillisesti käyttäytyy kriisitilanteissa. Keskustelussa selvitetään, mitkä asiat tuovat lapselle turvaa. Turvasuunnitelmaan voidaan myös kirjata niitä keinoja, jotka lasta hyödyttävät, kun hän mahdollisesti on aikeissa käyttäytyä väkivaltaisesti toisia kohtaan.

Turvasuunnitelma on tärkeää laatia lapsen tullessa ensimmäistä kertaa sijaishuoltoon sekä aina uudelleen, kun sijaishuoltopaikka vaihtuu. Turvasuunnitelmaa on myös tarkistettava säännöllisesti, vaikka lapsi asuisi pitkään samassa sijaishuoltopaikassa. Turvasuunnitelman laatiminen ja tarkistaminen kaikkien lasten osalta on erityisen tärkeää siinä kohtaa, kun sijaishuoltopaikkaan tulee uusi lapsi, jonka sijoituksen taustasyynä on vertaiselle tehty väkivalta.

12.5 Suositus 5: Kiinnitetään erityistä huomiota perhehoitoon

Perhehoitoa koskeva väkivaltatutkimus on hyvin vähäistä laitoshoidon verrattuna (Eriksson ym. 2023b, 29–30). Myös tässä selvityksessä perhehoito jäi vähäisemmälle huomiolle laitoshoidon nähden, sillä kyselyihin vastanneista nuorista suurin osa asui tai oli asunut laitoshoidossa ja sijaishuollon ammattilaisista ja toimijoista suurin osa työskenteli lastensuojelulaitoksissa. Myöskään sijaisperheiden biologisia ja adoptoituja nuoria ei juurikaan tavoitettu. Tämän selvityksen esiin nostamat asiat voivat olla tunnistettavissa laitoshoidon lisäksi myös perhehoidossa. Kuitenkin perhehoitoon ja siellä tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan liittyvät omat erityispiirteensä, joiden selvittäminen ja tutkiminen olisi tärkeää.

Perhehoito on lastensuojelulain (2007/417, 50 §) mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto Suomessa ja 42 prosenttia sijaishuollossa asuvista lapsista asuu sijaisperheissä (Forsell & Kuoppala 2024a). Perhehoidossa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta voi olla erilaista kuin laitoshoidossa, ja sen ilmenemismuotojen tutkiminen ja selvittäminen auttaisi kehittämään kohdennettuja tukitoimia ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Ilmiön esiin tuomista käytännön työssä, tutkimuksessa ja kehittämistyössä haastaa se, että perhehoito tapahtuu yksityiskodin suojissa, eikä vertaissuhdeväkivallasta ole helppo puhua, kuten tämänkin selvityksen tulokset osoittavat. **Perhehoidossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota, vaikka sen selvittäminen ja tutkiminen olisi ajallisesti ja menetelmällisesti vaativampaa laitoshoitoon verrattuna.**

12.6 Lopuksi

Selvityksen tarkoituksena on ollut lisätä tietoa ja ymmärrystä lasten vertaissuhdeväkivallasta suomalaisessa sijaishuoltojärjestelmässä. Kuten selvitys osoittaa, vertaissuhdeväkivallan ilmiön taustalla on lukuisia, monen tasoisia syitä ja tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miksi lapsen tekemä väkivalta toista samassa sijaishuoltopaikassa asuvaa lasta kohtaan mahdollistuu. Sijaishuoltoa on mahdollista muuttaa ja kehittää turvallisemmaksi, mutta sen eteen on tehtävä töitä niin rakenteellisella tasolla, sijaishuoltopaikkakohtaisesti kuin yksilöt huomioiden. Vaikka laajoja ja syvään juurtuneita rakenteellisia ongelmia ei yksittäinen työntekijä pysty korjaamaan, on jokaisella sijaishuollossa työskentelevällä ja toimivalla aikuisella mahdollisuus edistää sijaishuollon turvallisuutta. Jokapäiväisillä valinnoilla ja arjen kohtaamisilla on merkitystä. Niiden kautta voidaan luoda lapselle tunnetta siitä, että hän on turvassa, hänen kokemuksensa otetaan vakavasti, hänestä välitetään ja hänellä on aikuisia, jotka ovat hänen puolellaan.

13

Lähteet

13 Lähteet

Aalto-Setälä, T. & Huikko, E. & Peltola, K. (2024) Vaikuttavammat mielenterveyspalvelut lapsille ja nuorille – toimenpidesuositus. Päätösten tueksi 4/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-070-5>

Attias, M. & Brandsma, B. (2020) Työkalupakki polarisaation ja konfliktien käsittelyyn: vastakkainasettelua purkava työote. Teoksessa Attias, M. & Kangasoja, J. (toim.) Me ja ne. Välineitä vastakkainasettelujen aikaan. Helsinki: Into Kustannus, 104–127.

Barkman, J. (2023) Merkattu ja peilattu – mentalisaatio traumatietoisessa konfliktin käsittelyssä. Blogikirjoitus 20.4.2023. Pesäpuu ry. Viitattu 14.1.2025. https://pesapuu.fi/2023/04/merkattu-ja-peilattu-mentalisaatio-traumatietoisessa-konfliktin-kasittelyssa/?sf_paged=2

Barkman, J. & Liukkonen, J. & Hipp, T. (2023) Osa 2: Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – materiaali ammattilaisille sekä opiskelijoille. Teoksessa Eriksson, P. & Ståhlberg, M. & Svetloff, M. & Barkman, J. & Liukkonen, J. & Hipp, T. (toim.) Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:35. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 64–126. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7>

Berg, P. & Myllyniemi, S. (toim.) (2020) Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & opetus- ja kulttuuriministeriö.

<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/03/nuorisobarometri-2020-web-1.pdf>

Davis, M. H. (1980) A multidimensional approach to individual differences in empathy. JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology 10 (85).

Eriksson, P. & Harrikari, T. (2023) Lastensuojelun sijaishuollon palvelutuotannon muutos 2018–2023. Yksityistymisen ja markkinoistumisen trendien tarkastelu. Yhteiskuntapolitiikka 88 (5–6), 552–560. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231211153183>

Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022a) ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin”: Kysy ja kuuntele hankkeen loppuraportti. Raportti 3/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-851-4>

Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022b) Sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan malli. Työpaperi 4/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-808-8>

Eriksson, P. & Liukkonen, J. & Barkman, J. & Ståhlberg, M. & Svetloff, M. & Hipp, T. (2023a) Osa 3: Pohdinta. Teoksessa Eriksson, P. & Ståhlberg, M. & Svetloff, M. & Barkman, J. & Liukkonen, J. & Hipp, T. (toim.) Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:35. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 127–133. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7>

Eriksson, P. & Ståhlberg, M. & Svetloff, M. (2023b) Osa 1: Sijaishuollossa tapahtuvan kaltoinkohtelun nykytila tutkimuksen valossa. Teoksessa Eriksson, P. & Ståhlberg, M. & Svetloff, M. & Barkman, J. & Liukkonen, J. & Hipp, T. (toim.) Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:35. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 11–63. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7>

- Forsell, M. & Kuoppala, T. (2024a) Lastensuojelu 2023. Tilastoraportti 19/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024043024171>
- Forsell, M. & Kuoppala, T. (2024b) Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus huhtikuussa 2024. Lastensuojelun enimmäisasiakasmäärä ylittyy valtaosalla hyvinvointialueista. Tilastoraportti 31/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024060645954>
- Heikkinen, H. & Hiironniemi, E. (2023) Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelun perhehoidossa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2023121938426>
- Heino, T. & Lappalainen, E. & Ranta, H. & Weckroth, N. (2021) Lastensuojelun 24/7-yksiköt. Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet. Raportti 6/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-666-4>
- Hoikkala, S. & Kojo, R. & Tervo, J. & Aaltonen, T. (2017) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Työpaperi 19/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-855-5>
- Hoikkala, S. & Muinonen, T. & Palola, E. & Rosberg, J. & Väisänen, A. (2023) Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu. Visiovaiheen raportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>
- Huikko, E. & Peltola, K. & Aalto-Setälä, T. (2023) Lasten ja nuorten mielenterveyden vaikuttavuuden lisääminen. Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 13 loppuraportti. Työpaperi 3/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-015-6>
- Hulanmäki, H. & Lehtikangas, M. & Moisiö, L. (2024) Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa. Työntekijöiden näkemyksiä tunnistamisesta, puuttumisesta ja ennaltaehkäisystä. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024112028944>
- Huovinen, R. (2022) Suomalaisten nuorten kokema sisarusväkivalta ja sen yhteys heidän omaan väkivaltaikäyttäytymiseensä. Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/350273>
- Hytönen, K.-M. & Malinen, A. & Salenius, P. & Haikari, J. & Markkola, P. & Kuronen, M. & Koivisto, J. (2016) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>
- Isotalo, A. (2023) Johdanto. Teoksessa Isotalo, A. (toim.) Väkivalta nuorten seurustelusuhhteissa. Kyselytutkimuksen tuloksia. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2936-5>
- Jussila, H. (2024) Suhteet kannattelevat meitä – sosiaalisen tuen merkityksiä lastensuojelussa. Parempaa lastensuojelua. <https://www.parempaalastensuojelua.fi/fi/uutinen/suhteet-kannattelevat-meita-sosiaalisen-tuen-merkityksia-lastensuojelussa>
- Kaaitila, A. & Alin, M. & Leinonen, L. & Kraav, S.-L. & Vornanen, R. & Karukivi, M. & Anis, M. (2022) Kohti kuntouttavaa arkea – Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä sijoitettujen nuorten mielenterveydellisen tuen järjestämisestä. Teoksessa Yliruka, L. & Eriksson, P. & Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Kohti monitoimijaisia lastensuojelua hyvinvointialueilla. Työpaperi 52/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 57–65. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>

- Kerminen, M. & Jussila, H. & Ailoranta, A. (2023) Tietoisuus traumaista ja niiden vaikutuksista. Parempaa lastensuojelua. <https://www.parempaastensuojelua.fi/fi/uutinen/tietoisuus-traumoista-ja-niiden-vaikutuksista>
- Koivula, M. & Ellonen, N. & Ikonen, R. & Paavilainen, E. (2021) Nuorten kaltoinkohtelukokemukset ammatillisissa perhekodeissa ja lastensuojelulaitoksissa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), 263–274. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060936128>
- Korhonen, P. (2023) Kysy ja kuuntele -hanke: tutkimustietoa sijaishuollon työn tueksi. Teoksessa Kekkonen, E. & Jahnukainen, J. (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu 2/2023. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 9–17. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>
- Korhonen, P. & Eriksson, P. (2021) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat: Katsaus 2000-luvulla tehtyihin tutkimuksiin. Työpäperi 34/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-769-2>
- Kääriälä, A. & Keski-Säntti, M. & Aaltonen, M. & Haikkola, L. & Huotari, T. & Ilmakunnas, I. & Juutinen, A. & Kiilakoski, T. & Merikukka, M. & Pekkarinen, E. & Rask, S. & Ristikari, T. & Salo, J. & Gissler, M. (2020) Suomi seuraavan sukupolven kasvu ympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>
- Laajasalo, T. & Manninen, M. (2020) Väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneiden sijoitettujen nuorten trauma-kokemukset ja hoito. Teoksessa Heino, T. (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Raportti 12/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 118–126. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>
- Laakso, R. (2019) “Ne näki musta”: Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Raportti 1/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>
- Lastensuojelulaki 2007/417.
- Leskelä, R.-M. (2023) Neurokirjon lasten ja nuorten palvelut hyvinvointialueilla. Katsaus kehittämiseen syksyllä 2023. Työpäperi 41/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-216-7>
- Löfblom, K. & Alin, M. & Salonen, S. & Kaittä, A. & Leinonen, L. & Kraav, S.-L. & Vornanen, R. & Anis, M. & Karukivi, M. (2024) Nuorten kokemukset sijaishuoltopaikasta julkisena ja yksityisenä tilana. Janus 32 (4), 375–391. <https://doi.org/10.30668/janus.147170>
- Malja, M. & Puustinen-Korhonen, A. & Petrelius, P. & Eriksson, P. (2019) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus & Suomen Kuntaliitto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>
- Manninen, M. (2020) Hyvän hoidon viisiapila – miten auttaa kodin ulkopuolelle sijoitettua käyttöösoireilevaa nuorta. Teoksessa Heino, T. (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Raportti 12/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 170–182. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-569-8>

Mielityinen, L. & Hautamäki, S. & Hakala, V. & Ellonen, N. (2023) Lapsiuhritutkimus 2022. Yhdeksäsluokkalaisten kyselylomake. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3769>

Miettinen, K. & Pekkarinen, E. (toim.) (2024) Toteutuuko lapsen oikeus terveyteen? Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2023. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2024:2. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-835-8>

Mononen, E. & Hakovirta, M. & Rasinkangas, J. & Ikonen, R. (2021) Lasten vertaissuhdeväkivalta lastensuojelun sijaishuollossa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), 275–286. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060936126>

Moore, T. & McArthur, M. (2017) “You Feel It in Your Body”: How Australian Children and Young People Think about and Experience Feeling and Being Safe. *Children & Society* 31 (3), 206–218. <https://doi.org/10.1111/chso.12183>

Niemi, M. & Eriksson, P. (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihdeistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-189-4>

Nurmela, S. (2024) Talentia – työolobarometri 2024. Helsinki: Tutkimusyhtiö Verian & Talentia. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2024/03/talentia_tyoolobarometri_2024_yhteenvedo.pdf

Ojala, U. (2021) Alaikäisten päihdehoidossa paljon puutteita. *Tiimi* 2/2021. Päihdetyön erikoislehti. A-klinikkasäätiö.

Pekkarinen, E. & Helander, M. (2021) Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2019. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_pev_lastensuojelu

Pesäpuu (2025a) Nuorten Turvasatama -yhteisö. Pesäpuu ry:n verkkosivut. Viitattu 16.1.2025. <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuorten-turvasatama-yhteiso/>

Pesäpuu (2025b) VALTTI-vertaisarviointi sijaishuollossa. Pesäpuu ry:n verkkosivut. Viitattu 9.1.2025. <https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/nuoret-vertaisarvioitsijoina/>

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto & Lastensuojelun keskusliitto & Kuntaliitto. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>

Salmivalli, C. (2005) Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sekol, I. (2013) Peer violence in adolescent residential care. A qualitative examination of contextual and peer factors. *Children and Youth Services Review* 35 (12), 1901–1912.

Sekol, I. & Farrington, D. P. (2016) Personal characteristics of bullying victims in residential care for youth. *Journal of Aggression, Conflict & Peace Research* 8 (2), 99–113.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2025) Vakavasti päihdeitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistaminen. Valmisteluryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8677-0>

Suoramaa, S. (2024) Turvallisuuden kokemukset sijaishuollossa. VALTTI-vertaisarviointi sijaishuollossa asuvien nuorten turvallisuuden kokemusten kuvaajana. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202410169285>

THL (2023) Tutkimuksen tavoitteet ja toteuttaminen. Nuorten lomake. Viitattu 27.1.2025. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kysy-ja-kuuntele-sijoitettujen-lasten-hyvinvointi-ja-systemaattinen-kuuleminen/tutkimuksen-toteuttaminen>

THL (2024) Kyselylomakkeet. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten kyselylomake 2019. Viitattu 27.1.2025. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-toteuttaminen/kyselylomakkeet>

Tiili, A. & Kuokkanen, J. (2021) Lapsen vuoksi. Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2021. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/03/Lapsen-vuoksi-Lastensuojelun-laitoshoidon-vetovoimatekijat-ja-alalta-tyontavat-tekijat.pdf>

TikTok-sossut (2025) TikTok-sossujen verkkosivut. Viitattu 15.1.2025. <https://www.tiktoksossut.fi/>

WHO (2020) Global status report on preventing violence against children. Geneve: World Health Organization. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/332394/9789240004191-eng.pdf?sequence=1>

Yli-Kivistö, H. (2020) Sisarusväkivalta kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten nuorten keskuudessa. Perhekontekstin yhteys väkivallan kokemuksiin. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202003252546>